

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
JOHTAMINEN JA ORGANISAATIOT

Soile Hyvönen

KERTOMUKSIA PAKKOYRITTÄJYYDESTÄ

Tehdastyöntekijästä yrittäjäksi
yksilötasolla koettuna

Johtamisen ja organisaatioiden
pro gradu -tutkielma

Kasvuyrityksen johtamisen
maisteriohjelma

VAASA 2016

SISÄLLYSLUETTELO	sivu
TIIVISTELMÄ	7
1. JOHDANTO	9
1.1. Tutkimuksen taustaa	11
1.2. Tutkimusongelma ja tavoitteet	12
1.3. Tutkimuksen rajaus ja rakenne	14
2. PAKKOYRITTÄJYYS	15
2.1. Yrittäjyyden määrittelyä	15
2.2. Mahdollisuus vai pakko yrittää?	20
2.2.1. Motivaatio	22
2.2.2. Yrittäjyysintentiot	26
2.2.3. Pakkoyrittämiseen johtavia tekijöitä	29
2.3. Yhteenveto pakkoyrittäjyydestä	36
3. IDENTITEETTI VIITEKEHYKSENÄ	38
3.1. Identiteetin käsite	38
3.2. Narratiivinen identiteetti	40
3.2.1. Pakkoyrittäjän identiteetin narratiiviset teemat	41
3.3. Yhteenveto narratiivisesta identiteetistä	45
4. EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	47
4.1. Tutkimusmenetelmä	47
4.2. Tutkimuskohteen valintaan vaikuttavia tekijöitä	49
4.2.1. Tutkimuskohde ja aineiston keruu	51
4.3. Aineiston analysointimenetelmä	53
5. TUTKIMUSTULOKSET	56
5.1. Yrityksen perustamisvaiheen malli	56
5.1.1. Taustatekijät	56
5.1.2. Tilannetekijät	59
5.1.3. Yksilön ominaisuudet	61
5.2. Narratiivinen yrittäjäidentiteetti	64
5.2.1. Kriittinen tapahtuma, pettymys	65
5.2.2. Syiden perustelu	66
5.2.3. Uusi minä	70
5.2.4. Tasapainon paradoksi	72
5.2.5. Menneestä oppiminen	74
5.2.6. Tulevaisuuden toiveet	76
5.3. Yhteenveto tutkimustuloksista	77

6. TUTKIMUKSEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	81
6.1. Yrityksen perustaminen pakon seurauksena	81
6.2. Verkostoituneet ja yksinäiset pakkoyrittäjät.....	83
6.3. Tutkimusprosessin luotettavuus	86
6.4. Jatkotutkimusehdotukset	87
LÄHTEET	90
LIITE	97

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Yt-neuvotteluissa irtisanotut (Kaukoranta, SAK 2016).....	17
Kuvio 2. Pakon käsitteen erittelyä (Auvinen ym. 2010: 19).....	21
Kuvio 3. Yrittäjien itse ilmaisemien motiiviperustelujen perusryhmittely (Niittykangas 2011: 58).....	24
Kuvio 4. Pakkoyrittäjyyteen johtavia tekijöitä (Kantola 2014: 29).	30
Kuvio 5. Selviytymistarinoiden malli (Kantola 2014: 97).....	44
Kuvio 6. Pakkoyrittäjän narratiivisen identiteetin muodostuminen.....	78

VAASAN YLIOPISTO
Kauppateellinen tiedekunta

Tekijä:	Soile Hyvönen	
Tutkielman nimi:	Kertomuksia pakkoyrittäjyydestä	
Ohjaaja:	Anne Söderman	
Tutkinto:	Kauppateiden maisteri	
Yksikkö:	Johtaminen ja organisaatiot	
Koulutusohjelma	Kasvuyrityksen johtaminen	
Aloitusvuosi:	2013	
Valmistumisvuosi:	2016	Sivumäärä: 98

TIIVISTELMÄ

Palkkatyöstä yrittäjyyteen on olemassa erilaisia veto- ja työntekijöitä, joita useat kohtaavat elämänsä varrella. Yritysten irtisanomiset kuuluvat tämän hetken työelämään ja ne ovat mittavia paitsi yrityksen itsensä, myös alueen sekä irtisanottavan näkökulmasta katsottuna. Osalle irtisanotuista yrityksen perustaminen on vaihtoehto vakituisen työsuhteen päätyttyä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan irtisanomistilanteen seurauksena yrittäjäksi ryhtyneiden kertomuksia yrityksen perustamiseen johtaneista tekijöistä sekä sitä, miten oma identiteetti on rakentunut tarinoiden kautta siirryttäessä palkkatyöstä yrittäjäksi pakkotilanteessa.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen luovat pakkoyrittäjyys ja narratiivinen identiteetti. Tutkimusaineisto koostuu vuosina 2013–2015 tehdyistä teemahaastatteluista, joihin osallistui vuonna 2008 lakkautetun UPM:n Kajaanin paperitehtaan entisiä työntekijöitä. Tutkimus on narratiivinen tutkimus ja tutkimuksessa analysoidaan viiden henkilön kertomuksia siirtymisestä palkkatyöstä pakkoyrittäjyyteen. Erilaiset tilanteet yleensä laukaisevat yrittäjyyden, jolloin siihen liittyy usein pakkoa sekä negatiivisessa että positiivisessa mielessä. Uusi työ muokkaa yksilön identiteettiä ja tässä tutkimuksessa narratiivinen identiteetti on prosessin tulos, jossa itsestä muodostetaan käsitys kerrottujen kertomusten välityksellä. Narratiivinen identiteetti rakentuu menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta suhteessa itseen ja muihin.

Haastatellut halusivat päästä irtisanomisen jälkeen tekemään töitä. Yrittäminen oli osalle luonteva vaihtoehto hankkia toimeentulo ja samalla toteuttaa itseään. Haastateltaville oli tärkeää pysyä kotipaikkakunnalla ja osa koki yrittämisen puolipakoksi vaihtoehtojen puuttuessa. Yrittäjäksi identifioituminen on henkilökohtainen prosessi, joka rakentuu vuorovaikutuksessa läheisten sekä uusien, mutta myös entisten verkostojen kanssa. Pakkotilanteessa yrittäjäksi lähteneet eivät tunteneet olevansa perinteisiä yrittäjiä. Tarinoista muodostui yksinäisten ja verkostoituneiden yrittäjien identiteettikertomukset.

AVAINSANAT: pakkoyrittäjyys, narratiivinen tutkimus, narratiivinen identiteetti

1. JOHDANTO

DUUNARISTA

YRITTÄJÄKSI

JiiKoo on tällä hetkellä kiireinen mies. Hän on nähnyt sekä hyvät että huonot ajat, tehnyt töitä suurissa tehdassaleissa sekä oman huoneen hiljaisuudessa. Takana on suuri siirtymä palkansaajasta palkanmaksajaksi. Katkeroitumisen sijaan hän keskittyy nyt uusiin ympyröihin yrittäjänä.

Teksti: **Soile Hyvönen**

Vuonna 2008 UPM:n Kajaanin tehdas lakkautettiin ja lähtöpassin sai 535 työntekijää. Muutos oli valtava paitsi alueen taloudelle ja historialle, mutta myös sen ihmisille. ”Siinä vaiheessa ku nelonen (paperikone) laitettiin seisommaan, niin silloin sen tiesi, että se on siinä.”

Osa pitkänlinjan tehdasduunareista siirtyi eläkeputkeen, toiset jäivät työttömiksi harvaanasutussa Kainuussa. Vajaa 30

irtisanotuista lähti yrittäjyyden tielle. JiiKoo on yksi heistä.

Vaikka rakennemuutokset eri toimialoilla ovat tälläkin hetkellä huomattavia, tavalliselle työntekijälle irtisanomisuhka voi tuntua kaukaiselta.

”Muistan ite sen tunteen, niin kyllä mua sydämestä raastaa se, että joka paikasta potkittaan...Sitä ei voi kokkee ennenku ite on siinä kohdalla.”

Muutoksiin asennoituminen ja niistä selviytyminen on yksilöllistä. Perhe ja tuttavat ovat olleet irtisanotuille voimavara sekä hyvinä että huonoina hetkinä. Päivärahalle jääminen ei ollut JiiKoolle vaihtoehto, vaan hän halusi kokeilla yrittämistä.

”Eli minä lähin niinku heti, minä en jääny outtamaan muitten reaktioita, vaan minä lähin ite että se on tuolla, piste.”

Motiiveina oli taloudellisen pärjäämisen lisäksi halu kokeilla omia siipiään, johon aiemmin ei ollut löytynyt rohkeutta.

Paperitehtaalla JiiKoo oli menossa mukana, hän toimi muun muassa tehdaspalokunnassa. Hänelle, kuten muillekin pakkoyrittäjyys-tutkimuksen tiimoilta haastatelluille, yrittäjyys oli tehdasaikoina kuitenkin hyvin etäinen asia. Pakkoyrittäjyyden erityispiirre verrattuna muuhun yrittäjyyteen on, että yrittäjäksi ryhtyvällä ei ole aitoja vaihtoehtoja

työllistymisen suhteen. Oma identiteetti muovautuu nyt vaihteittain.

”No kyllä ajatukset oli tai koko ikänsä on ollut semmonen, että en ruppee yrittäjäksi. Että en niinku vähässä kummassa, että ei oo minun juttu. Mutta sitä kaikkeen näkyy sopeutuvan sitten...No minä ihteeni niinku hirveen huonosti sanon vieläkkään yrittäjäksi. On niin pitkään kato ollu vieraalla töissä ja niin aina vähän nolottaa sanoa.”

Kursmien suorittamista JiiKoo suosittelee lämpimästi kaikille vastaavaan tilanteeseen joutuville.

”Kaikki mahdollinen, mitä on yhtiömuodoista, verotuksesta, yleensäkin yrittämisestä, niin ne pitäis maltaa käyä. Kaikki ne koulutukset mitä yhteiskunta, ely-keskus, yksityiset tarjoo, niin sieltä jääpi aina jottain takataskuun niin on helepompi sitten ymmärtää sitä.”

Työkavereiden merkitys työntekemiseen oli sitouttava ja positiivinen asia tehdasaikana, kuten myös säännöllinen palkka kahden viikon välein.

”Se oli varma työnantaja, tili tuli joka toinen perjantai, ite kävit vaan töissä enemmän ja vähemmän, välillä teit ylitöitä ja sitten tuli enemmän rahhaa.”

Tilannetekijä eli tehtaan lakkauttaminen laukaisi kuitenkin halun kokeilla yrittäjyyttä.

Työkavereiden jättämää aukkoa ovat pikku hiljaa paikanneet toiset yrityskumppanit, tavarantoimittajat ja asiakkaat. JiiKoo kuitenkin hämmästelee, kuinka entiset läheiset työkaverit ovat kaikonneet.

”Sitten työkaverit, nehän on hävinny kaikki ku tina tuhkaan. Niinku tuollaki oon tänään pyöriny ja katastellu, yhen työkaverin oon nähny. Se on kuule niin, että ne hävisi ku tina tuhkaan.”

JiiKoo tietää, että osa yrittäjäksi ryhtyneistä etsii sivusilmällä perinteistä palkkatyötä.

Vaikka JiiKoon mielestä on hieman noloa ja leuhkaakin sanoa itseään perinteiseksi yrittäjäksi, hän on tyytyväinen elämäänsä.

JiiKoo perusti tehtaan lakkauttamisen jälkeen rakennusalan yrityksen, joka on laajentunut perheyrietykseksi. JiiKoo haaveilee myös ulkopuolisten työntekijöiden palkkaamisesta.

”Olin mää henkisesti ihan valmis sillon 2008, että se loppuu, ettei se sillai yllättäny. Halusin tehdä itelle ja on ihan älyttömän hyvä tuuri, keihin oon sattunut tutustumaan.”

Tämä julkaisematon popularisoitu artikkeli liittyy maisteriopintojen opintojaksoon KSUO9211.

Lähteet:

Hyvönen, S. (2015). *Kertomuksia pakkoyrittäjyydestä - tutkimussuunnitelma*. Vaasan yliopisto. Kauppatieteellinen tiedekunta.

Kantola, J. (2014). *Narrating coping experiences of necessity entrepreneurs*. *Kertomuksia pakkoyrittäjien elämänhallinnasta*. Vaasan yliopisto. Kauppatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.

Poijula, S. & R, Ahonen (2007). *Irtisanotut. Menetyt, muutos ja selviytyminen*. Jyväskylä: Gummerus.

1.1. Tutkimuksen taustaa

Useat meistä ovat jossain työelämän vaiheessa pohtineet työpaikan vaihtoa. Jatkuva epävarmuus, epäoikeudenmukainen kohtelu liittyen palkkaan ja työpanokseen sekä huono johtaminen voivat prosessiteorioiden (Lämsä & Hautala 2004: 87) mukaan heiluttaa ihmisen tasapainoa ja sitoutumista ja hänellä voi kehkeytyä halu jättää työpaikka. Entä sitten kun maailmalla ympärillä muuttuu, ja oma työ, tuttu ja turvallinen, on oikeasti pakko jättää irtisanomispäätösten seurauksena.

Suomalaisessa teollisuudessa on tapahtunut viime vuosien aikana rakennemuutos, jonka vuoksi työpaikkoja on kadonnut tai siirtynyt muualle. Kainuun yhdistäminen vuonna 1904 valtakunnalliseen rataverkkoon Iisalmen kautta loi tekniset edellytykset puunjalostukselle köyhään ja syrjäiseen maakuntaan. Kainuu oli vielä 1800–1900-lukujen vaihteessa raaka-aineen hankinta-alue, vaikka metsäteollisuuden nousu alkoi Suomessa 1860-luvulla. Metsäteollisuutta edelsi kaskeaminen ja sittemmin tervanpoltto; 1900-luvun alussa Kainuu tuotti yli puolet Suomessa valmistetusta tervasta. Metsänomistajat alkoivat houkutellessa metsäteollisuutta Kainuuseen ja vuonna 1907 perustettiin Kajaanin Puutavara Osakeyhtiö, jolloin saha käynnistyi. Sulfaattitehdas aloitti toimintansa vuonna 1910 ja paperitehdas vuonna 1919. Tehtaan juhliessa 75-vuotista taivaltaan, vihittiin käyttöön uusi ylpeyden aihe, paperikone 4 (PK 4). Tehtaanjohtaja Pasanen kirjoittaa vuonna 1997 UPM Kajaani 100 vuotta -historiateoksen saatesanoissa seuraavasti:

Kajaanin tehdasta ei olisi ilman sen henkilöstöä ja monipuolisia osajia, Ammattitaitoisen ja motivoituneen henkilöstön osaamisesta on pidettävä huolta. – – Huolimatta monista toimintaympäristömme haasteista Kajaanin tehtaan tavoite on olla tuotanto- ja kustannustehokas paperitehdas, kannattava paperitehdas yli suhdanteiden. Siltä pohjalta tulevaisuuteen voi tukevasti ponnistaa. (Virtanen 2007).

Helmikuussa 2008 PK 4:n toiminta pysäytettiin ja paperitehdas suljettiin joulukuussa 2008, jolloin 535 tehdaslaista irtisanottiin. Kajaani on yksi perinteisistä metsäteollisuuspaikkakunnista, jossa paperitehtaan lopettaminen on merkinnyt suurta taloudellista ja sosiaalista muutosta sekä alueen että yksilön kannalta. Kun poistuneiden

työpaikkojen tilalle tarvitaan kipeästi uutta työtä, yrittäjäksi ryhtyminen on yksi keskiössä olevista vaihtoehtoista, joita työttömäksi jääneille ihmisille on tarjottu.

Yrittäjyyteen liittyvissä tutkimuksissa (ks. Niittykangas 2011; Puhakka 2002) on varsinkin aiemmin haluttu selvittää, millainen persoona kykenee pyörittämään omaa yritystoimintaa menestyksekkäästi. Nytemmin mielenkiinto kohdistuu myös luonteenpiirteiden ulkopuolelle ympäristöön, tilanteisiin ja yksilön elämäntapaan ja siihen oletukseen, että yrittäjyystoiminta kehkeytyy prosessien kautta, johon vaikuttaa persoonallisuus ja tilanteet, aiemmin koettu ja eletty elämä sekä vuorovaikutuksen monimuotoisuus. Vaikka motivaatiota on tutkittu esimerkiksi työmotivaation kannalta suhteellisen paljon, niin elämää muuttavien tilanteiden yhteydessä, kuten työttömyys, motivaation tutkiminen on jäänyt vähemmälle. Irtisanominen on ihmiselle yksi elämän pahimpia kriisejä. Tuolloin irtisanottu kokee elämäntyönsä menneen hukkaan ja hän tuntee menettäneensä arvonsa. (Salmela-Aro & Nurmi 2002: 64; Poijula & Ahonen 2007.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yrittäjyyttä pakkoyrittäjyyden kannalta, joka ei ole lähtökohdiltaan täysin vapaaehtoista ja omaehtoista. Pakko on rakenteellinen ja ulkoa syntyvä ja samalla myös yksilötason kokemus. Pakkoyrittäjä rakentaa uutta käsitystä yrittäjäidentiteetistä, joka kerrostuu tässä tapauksessa aikaisemman suuryrityksen työntekijän identiteetin kanssa.

1.2. Tutkimusongelma ja tavoitteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää yksilötason syitä yrityksen perustamiseen tehtaan lakkauttamisen seurauksena. Lisäksi selvitetään, millaiseksi ja millaisten tekijöiden ympäröimänä haastateltujen käsitys omasta identiteetistä on muovautunut pakkoyrittäjyyden myötä.

Tutkimusongelma on määritelty seuraavasti:

Millaisia tekijöitä yrityksen perustamiseen pakkotilanteessa nousee esille?

Miten yrittäjäidentiteetti on rakentunut siirryttäessä pakkotilanteesta palkkatyöstä yrittäjyyteen?

Tutkimusongelmaa selvitetään seuraavanlaisilla kysymyksillä: Millaisia vaiheita ja toimijoita yrittäjyyteen kuuluu? Miksi yritys perustettiin ja mikä oli pakkoyrittämisen vaihtoehto? Mitä yrittäjänä toimiminen tällä hetkellä haastateltaville merkitsee? Millaisena he näkevät itsensä ja millaiseen ympäristöön he tuntevat kuuluvansa?

Empiirisen tutkimuksen kohderyhmäksi on valittu viisi nykyään yrittäjänä toimivaa miestä, joilla on pitkä työhistoria paperitehtaalla ennen tehtaan toiminnan lopettamis päätöstä. UPM:n Kajaanin paperitehdas lakkautettiin vuonna 2008, jolloin 535 ihmistä irtisanottiin. Vuoden 2010 tilastojen mukaan irtisanotuista yrittäjyyden polulle lähti 26 henkilöä.

Tutkimustuloksia tullaan hyödyntämään myös Kertomuksia pakkoyrittäjyydestä – hankkeessa, joka on Jyväskylän yliopiston ja Vaasan yliopiston välinen projekti. Hankkeen tavoitteena on hahmottaa, miten ihminen tulkitsee suuren muutosprosessin työelämässään ja millaisia merkityksiä hän antaa yrittäjyydelleen. Tavoitteena on antaa lisätietoa, kun yrittäjyyttä kehitetään vastaamaan rakennemuutospaikkakuntien tarpeita ja yleisestikin menestyvän yrityksen synnyttämiseen ja toimintaan. Hanketta johtaa dosentti Teppo Sintonen Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulusta ja mukana ovat lisäksi tutkijatohtori Jenni Kantola Vaasan yliopistosta sekä kauppatieteiden kandidaatti Soile Hyvönen Vaasan yliopistosta.

1.3. Tutkimuksen rajaus ja rakenne

Tämän tutkimuksen teoreettisena pohjana ovat pakkoyrittäjyys sekä identiteetin rakentuminen siirryttäessä irtisanomistilanteen seurauksena palkkatyöstä yrittäjäksi. (Block & Wagner 2010; Kantola 2014; Hägg 2011; Hytti 2003.)

Yrittäjyys voidaan nähdä monin eri tavoin, kuten liiketoimintana, oppimisprosessina, ainutlaatuisena menestymisen vaihtoehtona, puurtamisena tai vaikkapa kyvykkyytenä verkostoitua ja uudistua (ks. Niittykangas 2011). Tässä tutkimuksessa yrittäjyyttä tarkastellaan yksilön näkökulmasta etsimällä vastausta muun muassa kysymyksiin, mitkä tekijät ovat laukaisseet yrittäjäksi ryhtymisen ja millaisia tekijöitä ja motiiveja yrityksen perustamiseen ja yrittäjänä toimimiseen kuuluu. Tässä tutkimuksessa yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka on päätös- ja taloudellisessa vastuussa omasta yritystoiminnastaan. Hän siis kantaa yrityksen riskit ja hyötyy myös menestyksestä. Yrittäjä tässä tutkimuksessa on myös henkilö, joka on irtisanomistilanteen jälkeen aloittanut yritystoiminnan. Tähän tilanteeseen liitetään usein myös käsite pakkoyrittäjyys (Niittykangas, Littunen & Kinnunen 1998).

Elämän käännekohdissa ihminen usein kysyy itseltään, kuka hän on ja mitä hän elämältään tahtoo. Tässä työssä identiteettiä lähestytään narratiivisen identiteettikäsitteen kautta, jossa identiteetti nähdään jatkuvassa muutostilassa olevana itseymmärrystä tuottavana prosessina kertomuksen avulla. (ks. Hänninen 1999; Hytti 2003, Eteläpelto 2009; Nurmenniemi 2003.) Tässä tutkimuksessa selvitetään, mihin sosiaaliseen verkostoon pakkoyrittäjä kokee kuuluvansa ja mitä hän kertoo yrittäjänä olemisesta.

Tutkimus rakentuu kuudesta eri luvusta siten, että luvussa yksi on tutkimuksen johdanto, joka kattaa tutkimusongelman taustoineen ja rajauksineen. Luvut kaksi ja kolme sisältävät kirjallisuuskatsauksen eli teoriaosan. Empiirisen tutkimuksen toteutus esitetään luvussa viisi. Tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset muodostetaan luvussa kuusi ja samaisessa viimeisessä luvussa arvioidaan myös tutkimusprosessin luotettavuutta.

2. PAKKOYRITTÄJYYS

Yrittäjyystutkimuksissa (mm. Niittykangas 2011; Block & Wagner 2010; Kantola 2014; Kautonen 2007) yrittäjyyteen johtavat motiivit jaetaan veto- ja työntekijöihin. Pakkoyrittäjyyden (*necessity entrepreneurship*) motiiveina pidetään usein toimeentulon turvaamiseen perustuvia tarpeita. Yrittäjyyteen mahdollisuutena (*opportunity entrepreneurship*) sen sijaan liitetään ei-rahallisia ja myönteisempiä syitä, kuten itsensä toteuttamisen tarpeet. Käyn tässä luvussa läpi yrittäjyyden eri käsitteitä sekä yrityksen perustamiseen liitettyjä motiiveja, jonka jälkeen puran mallia pakkoyrittäjyyteen johtavista tekijöistä. (Kantola 2014; Kautonen 2007; Huuskonen 1992.)

2.1. Yrittäjyyden määrittelyä

Yrittäjyyttä voidaan tarkastella liiketalouden, kansantalouden tai vaikka psykologian näkökulmasta. Koska ihminen on eri tekijöiden muodostama kokonaisuus, joka on ympäristön kanssa tekemisissä, yrittäjyyden tutkimisessa tulisi ottaa huomioon eri tieteenaloja. Niittykangas painottaa (Niittykangas 2003: 92), että yrittäjydessä on aina kysymys reagoinnista, ympäristön tarjoamien mahdollisuuksien tunnistamisesta ja hyödyntämisestä, uuden luomisesta sekä yksilön omien kyvykkyyksien hyödyntämisestä. Prosessin alkupiste voi olla mikä tahansa yrittäjyyden kolmesta peruspilarista; yrittäjä, ympäristö tai liiketoiminta. (Niittykangas 2003.)

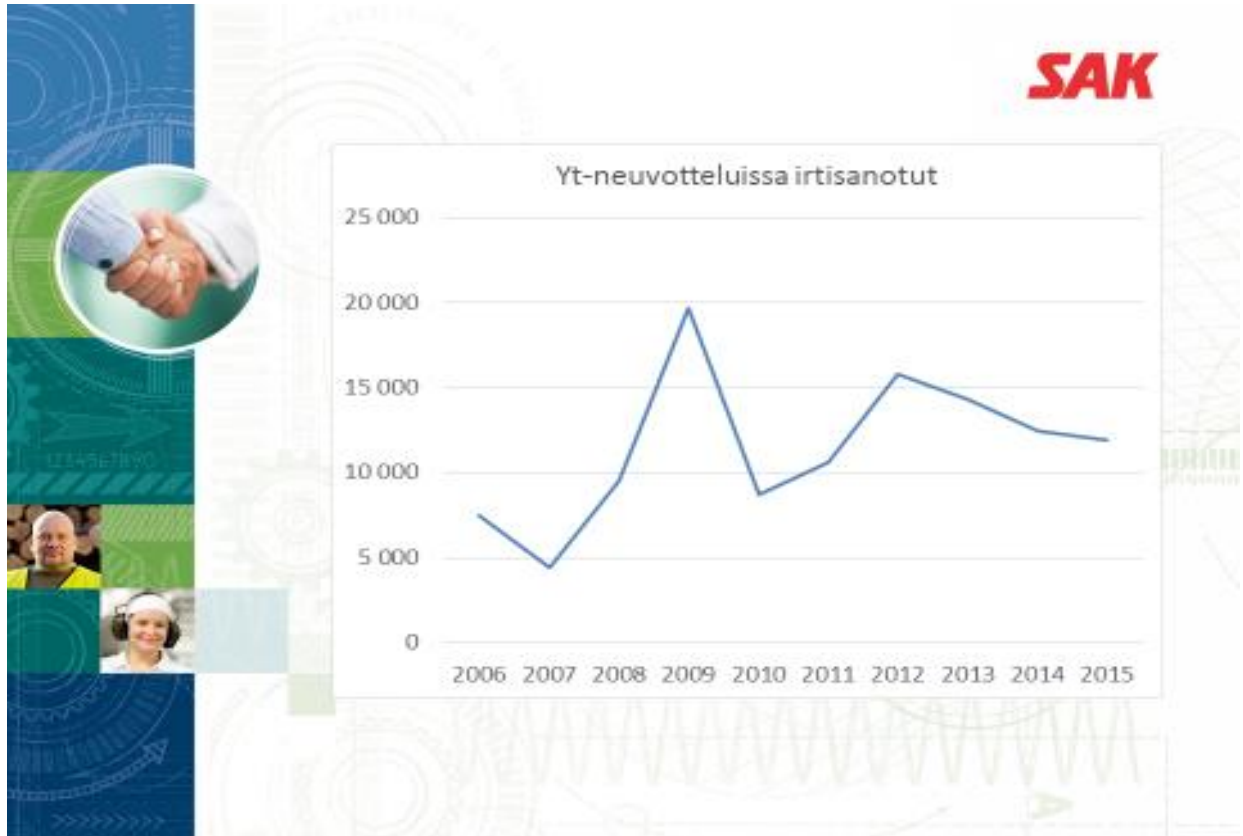
Riippuen näkökulmasta yrittäjä- ja yrittäjyyskäsitteitä voidaan ymmärtää suppealla ja laajalla tasolla. Makronäkökulmassa huomioidaan ulkoisia yrittäjyyteen edistäviä tekijöitä, kuten pääoma sekä poliittinen, kulttuurinen ja taloudellinen ympäristö. Mikronäkökulmaan kuuluu sisäisiä tekijöitä yrittäjyyttä synnyttävinä tekijöinä, liiketoimintaprosesseja ja strategista johtamista. (Kuratko & Hodgetts 2007: 34–36). Yrittäjyys voidaan jakaa myös neljään eri muotoon, joita ovat ulkoinen yrittäjyys, organisaatioyrittäjyys, omaehtoinen yrittäjyys ja sisäinen yrittäjyys. Ulkoinen yrittäjyys tarkoittaa perinteistä yrityksen perustamista, omistamista ja johtamista.

Organisaatioyrittäjyydestä puhuttaessa viitataan organisaation kollektiiviseen, yrittäjämäiseen toimintatapaan. Omaehtoinen yrittäjyys taas tarkoittaa yksilön yrittäjämäistä ajattelua ja toimintaa erilaisissa elämäntilanteissa ja psykologiassa se on usein liitetty yksilön itseohjautuvuuteen ja suoritusmotivaatioon. Sisäinen yrittäjyys liittyy yksilön ja organisaation yrittäjämäiseen dynamiikkaan. (Laitinen & Nurmi 2007: 81–82; Koironen 1993.)

Yhteiskunnan yleinen keskustelu ohjaa mielikuvia yrittäjyydestä, joskin eri henkilöt voivat tulkita samaa tai samanlaista kokemusta päinvastaisella tavalla. Yrittäjyyskeskusteluissa tulee esille erilaisia termejä kuten itsensä työllistäjä, aito yrittäjä, sivutoiminen yrittäjä, näennäisyrittäjä, yrittävyys ja sisäinen yrittäjyys ja start up -yritys. Esimerkiksi uuden yrityksen ja start up -yrityksen erona pidetään kasvua, jolloin menestys ei perustu sattumaan, vaan siihen, että start up -yritys sitoutuu yrityksensä kasvattamiseen. (Ristimäki 2007: 41; YLE 2012; 2015; Koironen 1993: 104.)

Laajat yt-neuvottelut ja irtisanomiset ovat olleet valtavia viimeisten kymmenen vuoden aikana. Kautonen (2007) on tutkinut vuosituhanen alussa vastentahtoisen yrittäjyyden ilmiötä Suomessa. Hänen mukaansa neljäsosa palkkatyön puutteen tai työttömyyden uhkan vuoksi yrityksen perustaneista koki ryhtyneensä yrittäjäksi vastentahtoisesti. Tutkimuksen mukaan ulkoistamistilanteen seurauksena yrittäjäksi vastentahtoisesti ryhtyneet on marginaalinen ilmiö Suomessa. Ulkoistamistilanteen seurauksena yrittäjäksi ryhtyneistä ja toimimisesta esimerkiksi yhdelle toimeksiantajalle, kuten entiselle työnantajalle, käytetään myös termiä näennäisyrittäjyys. (Kautonen 2007: 5–7.) Rakenne työmarkkinoilla ei ole muuttunut 2000-luvulla eli palkkatyön ja yrittäjyyden suhde on pysynyt samansuuntaisena: noin kaksi kolmasosaa työllisistä toimi sekä vuonna 2000 että 2013 niin sanotuissa normaalityösuhteissa eli jatkuvassa kokoaikaisessa palkkatyössä. Vaikka irtisanottujen määrä ei ole niin suuri kuin taantuman (2008–2009) aikana, SAK:n tilastoista selviää, että vuosina 2014–2015 irtisanottiin vajaa 25 000 henkilöä (ks. kuvio 1). **Kuvio 1.** Yt-neuvotteluissa irtisanotut (Kaukoranta, SAK 2016). Vaikka työvoimatutkimus tarjoaa hyvää perustietoa muun muassa itsensä työllistäjistä, tilastojen perusteella ei saada selville, miten esimerkiksi itsensä työllistäjiksi päädytään

tai onko itsensä työllistäjänä toimiminen oma valinta vai ainoa työllistymisen tapa. Myös termien näennäisyrittäjyys ja pakkoyrittäjyys käyttö vaihtelee. (Pärnänen 2014.)

Kuvio 1. Yt-neuvotteluissa irtisanotut (Kaukoranta, SAK 2016).

Yrittäjyyttä on aikojen saatossa tarkasteltu yrittäjän piirreteorioiden kautta sekä sittemmin myös ympäristössä vallitsevat tekijät on otettu huomioon. Piirreteorioihin on kohdistettu kritiikkiä ja vaikka ne ovat teoriona yksipuolisia, ei persoonallisuuden vaikutusta voi vähätellä varsinkaan mikroyrityksissä, joissa yritystoiminta hyvin pitkälle henkilöityy. Suomessa toimivista yrityksistä (Suomen Yrittäjät) 93,4 % on alle 10 henkilön yrityksiä ja yrittäjyyskenttä on miesvaltainen: vain kolmannes yrittäjistä on

naisia. Niittykangas (2003: 56) huomioi, että uusien yrittäjien korkeampi koulutus antaa eväitä myös yritystoiminnan kehittämiseen ja kehittymiseen, joskin Hytin (2003) mukaan korkeakoulutetut arvostavat edelleen palkkatyötä enemmän kuin yrittäjyyttä ja voivat nähdä yrittämisen vastentahtoisena vaihtoehtona.

Tutkimustulokset osoittavat persoonallisuuden vaikuttavan kasvuhalukkuuteen tai -haluttomuuteen yrityksissä. Eila Heikkinen (2007) valottaa tutkimuksessaan yrittäjien persoonallisuuden vaikutusta kasvuun. Tutkimuksesta selviää, että yrittäjän halu tai unelma edesauttaa yrityksen kasvua. Heikkinen toteaaakin, että kasvuyrittäjillä näyttää olevan selkeä visio ja yrityksen sisällä tarvittava osaaminen sen saavuttamiseksi. Piirreteoreettisen ajattelun merkityksellisyys on huomattavasti suurempi kasvuhakuisessa ja innovatiivisessa liiketoiminnassa kuin koko yrittäjäkentässä (Niittykangas 2011: 93).

Yrittäjyydessä ei ole kyse pelkästään liiketoiminnasta tai sen aloittamisesta, vaan myös yksilön eli yrittäjän paneutumista yrittäjyystoimintaan. Ymmärtämättä yrittäjää, eli toimintaa suorittavaa perusyksikköä, on hyvin vaikea ymmärtää yrittäjyyden käyttäytymisen aspektia uutta liiketoimintaa luovana toimintana, Puhakka (2002) pohtii. Hän ehdottaa yrittäjän persoonallisuuden määrittelyyn ja tutkimusotteeseen kognitiivista persoonallisuuskäsitystä ja lähestymistapaa, jolloin yrittäjän persoonallisuus on yksilön ydinolemuksen ja sen ympärillä olevien maailmankuvan, minäkäsityksen ja selviytymiskeinojen kokonaisuus.

Niittykangas (2003: 75) jakaa yrittäjyyttä selittävät teoriat seuraavasti:

- Yksilön piirteet ja toiminta yrittäjyyden taustalla, jolloin huomion keskipisteenä on yksilö hyvinkin laajasti tulkittuna: yksilön persoonallisuuden piirteet, kasvu- ja kokemustaustat sekä intentiot.
- Kontingenssiajattelu, joka kiinnittää huomiota ympäristöä ja yksilön elämäntilannetta kuvaaviin ja omakohtaiseen yrittäjyyteen ohjaaviin tekijöihin, yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen.

Yksilökohtaisessa yrittäjyystulkinnassa Niittykangas (2003) erottaa osa-alueiksi piirreoteoreettisen näkemyksen, tiedot, taidot ja kyvyt, arvot ja asenteet, intentiot sekä yrittäjämäisen orientaation. Lumpkin ja Dess (1996) selkeyttävät yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä orientaatiota näin: *'New entry explains what entrepreneurship consists of, and entrepreneurial orientation describes how new entry is undertaken'* (ks. Niittykangas 2011: 102). Timmons, Zacharakis & Spinelli (2004) jakavat yrittäjämäiset piirteet kolmeen ryhmään: ydinpiirteet, tavoiteltavat piirteet ja yrittäjämäiselle käyttäytymiselle vieraat piirteet. Yrittäjyyteen liitetään usein suoriutumismotivaatio. Yrittäjiltä vaadittavia ominaisuuksia ovat riskinottokyky, innovatiivisuus, markkinoiden tuntemus, tuotannollinen osaaminen, markkinoinnin osaaminen, liikkeenjohdollinen osaaminen ja yhteistyökyvyt. Osaaminen näkyy yrityksen menestyksessä. (Niittykangas 2011: 91-105; Timmons ym. 2004.) Yksilölähtöisessä näkökulmassa perusajatuksena on, että potentiaalisia yrittäjiä on rajallinen määrä (Niittykangas 2003: 91). Piirteet eivät sinällään määrää yksilön urakehitystä, vaan yrittäjille tyypilliset piirteet omaavat ovat muita taipuvaisempia tarttumaan yrittäjyyden mahdollisuuksiin. Toisaalta yrittäjäominaisuudet realisoituvat useimmiten muutoin kuin omakohtaisena yrittäjyytenä (Niittykangas 2003: 93; 123; ks. myös Hytti 2003: 36).

Yrityksen perustaminen nähdään nykyään paljolti erilaisten tilanteiden lopputuloksena. Kontingenssiajattelun mukaan (ks. Niittykangas 2003: 127–128; Hytti 2003: 36) yrityksen perustaminen on sen sijaan vahvasti tilannesidonnainen, joten sen mukaan yrittäjyys on mahdollinen vaihtoehto suurelle osalle meistä. Tilannetekijät, joiden yhteisvaikutuksesta yrityksiä perustetaan, ovat talouden tilaa, lähiympäristöä sekä yksilön elämäntilannetta laajasti kuvaavia tekijöitä.

2.2. Mahdollisuus vai pakko yrittää?

Tämän hetken työelämää kuvaa jatkuva muutos ja epävarmuus työn jatkuvuudesta. Tutkimusten mukaan palkkatyöstä yritystoimintaan siirtymiseen liittyy *veto- ja työntötekijöitä (pull and push factors)*. Työntötekijät nähdään usein pakkoyrittäjyyteen johtavina tekijöinä, kun taas vetotekijät viittaavat havaittuun mahdollisuuteen ja henkilön omista tarpeista kumpuaviin tekijöihin. Veto- ja työntötekijöitä voidaan tarkastella motivaation, eri tekijöiden tai tilanteen kannalta. Tilannetekijä toimii usein yrittäjyyden laukaisijana. Negatiivisiksi työntötekijöiksi (ks. kuvio 2) mielletään muun muassa irtisanomisen uhka, työttömyys tai vaikeus työllistyä omalla alalla. Muita ulkoisia työntötekijöitä voi olla sosiaalinen paine ja elämäntilanteen muutos. Yksilön omat sisäiset työntötekijät palkkatyöstä yrittäjyyteen ilmenevät pakkomielteisenä käytöksenä, kateutena, katkeruutena ja kaunana, jotka voitaneen katsoa myös ihmisen tapaan reagoida uhkiin. Ulkoisia vetotekijöitä ovat esimerkiksi palkkaus ja kannustus. Sisäiset vetotekijät liittyvät yksilön itsensä toteuttamisen tarpeisiin. (Auvinen, Niittykangas & Kuhmonen 2010; Lämsä & Hautala 2004; Niittykangas 2011.)

Block & Wagner (2010: 157) mukailevat Global Entrepreneurship Monitorin, GEM:n, yrittäjyyden jakoa *mahdollisuuteen (opportunity) ja pakkoon (necessity)* ja määrittävät termien eroja näin:

Kun henkilö jättää palkkatyön aloittaakseen yritystoiminnan, hän on mahdollisuusyrittäjä. Häntä vetää yrittäjyyteen ensisijaisesti mahdollisuus, jonka hän on havainnut markkinoilla. Henkilö, jonka siirtyminen palkkatyöstä ei ole lähtökohdiltaan vapaaehtoista, on pakkoyrittäjä. Ulkoiset tekijät (esim. työpaikan lakkauttaminen, irtisanomistilanne) työntävät häntä yrittäjyyteen, jolloin puhutaan pakkoyrittäjyydestä.

Rakennemuutokset ovat viimeisten vuosien aikana koskeneet useita eri toimialoilla toimivia yrityksiä ja pakkoyrittäjyys ilmiönä ravistelee useita yrityksiä, alueita ja ihmisiä. Tässä tutkimuksessa tarkoitetaan yrittäjällä henkilöä, joka on päätenyt palkkatyön sijaan yrittäjäksi entisen työpaikan, UPM:n Kajaanin paperitehtaan lakkauttamisen aikoihin.

Tässä tutkimuksessa pakkoyrittäjä määritellään henkilöksi, jonka palkkatyö katoaa ulkoisen tekijän (tehtaan lakkauttaminen, irtisanominen) vuoksi. Tässä tilanteessa henkilö päättää perustaa oman yrityksen.

		Pakon luonne	
		Negatiivinen	Positiivinen
Pakon lähde	Sisäinen	Pakkomielteinen käyttäytyminen, kateus, katkeruus, kauna	Itsensä toteuttamisen tarve, pyrkimys suoritua, asetetut tavoitteet
	Ulkoinen	Koettu sosiaalinen paine, elämäntilanteen muutokset, työttömyys tai sen uhka	Ulkopuolisten asettamat kannustimet

Kuvio 2. Pakon käsitteen erittelyä (Auvinen ym. 2010: 19).

Auvinen ym. (2010: 19) ovat pukeneet pakon käsitteen yrittäjyydessä näin:

Koettu vaihtoehtottomuus ja vastentahtoinen luopuminen jostakin tarkoittavat pakon olemassaoloa. Pakon taustalla ovat siten puutteet yksilön taloudellisessa, inhimillisessä, sosiaalisessa ja positiivisessa psykologisessa pääomassa ja ympäristössä tapahtuneet muutokset, joihin yksilö ei omalla toiminnallaan kykene vaikuttamaan. Pakon taustalla voi olla positiivisiakin tekijöitä, positiivisia tunteita tai mahdollisuuksien synnyttämää 'pakonomaista' välttämättömyyttä toimia.

Laajimmillaan pakosta yrittäjäksi ajautuneita ovat myös yllättäen perheyriityksen johtoon joutuneet. Myös työtyytymättömyys voi työntää ihmisen yrittäjäksi. Suppeimmillaan kysymys on henkilöistä, jotka työttömyyden tai vastaavan ulkoisen pakon vuoksi ovat päätyneet yrittäjäksi. (Auvinen ym. 2010: 29).

2.2.1. Motivaatio

McClellandin (1967) *suoriutumismotivaatioteorian* mukaan ihmisellä on tarve ylittää itsensä ja halu menestyä. Tällöin ihminen hakeutuu tilanteisiin, joista saa palautetta ja henkilökohtaista vastuuta. Motivaation lähteenä on haasteellinen ja monimutkainen työ. Siten työn suorittaminen ja saavutus ovat tärkeitä, ei niinkään siitä saatavat palkinnot, kuten taloudellinen hyöty. Lisäksi ihmistä motivoi tarve vallankäyttöön ja sosiaalisiin suhteisiin. Vallan tarve liittyy arvostukseen ja sosiaaliseen asemaan siten, että jos sosiaalisten suhteiden tarve on voimakas, toisten ihmisten asettamat odotukset ovat ihmiselle tärkeitä ja hän on valmis sopeuttamaan käyttäytymistään muiden toiveiden mukaiseksi (Lämsä & Hautala 2004: 85-86). Useissa tutkimuksissa on todettu, että henkilöt, jotka liittyvät vastuun tapahtumista itseensä, ovat taipuvaisia näkemään vaikutusmahdollisuudet omaan elämäänsä suurempina kuin ne, jotka liittyvät vastuun tapahtumista ympäristöön tai esimerkiksi sattumaan tai kohtaloon (Pitkänen & Vesala, 1998: 13).

Vaikka useat eri tekijät (rahoitus, tuki, perhetilanne, maantieteellinen sijainti) antavat haasteensa varsinkin pakkotilanteessa yritystoimintaan, yrittäjän halulla suoriutua ja ylittää asetetut tavoitteet, on suuri merkitys koko yrittäjyyden – yksilö, ympäristö, liiketoiminta – kannalta. Pakkoyrittäjän ensisijainen motiivi on tutkimusten mukaan toimeentulon turvaaminen, kun taas mahdollisuusyrittäjillä motiivit liittyvät haluun menestyä, omaan päätäntävaltaan ja itsensä toteuttamiseen. Suoriutumismotivaatioon liittyy myös osaamisen aspekti, jolloin ammattitaito lisää tunnetta omista kyvyistä selvitä. Irtisanomistilanteessa suoriutumismotivaatio ilmenee siten, että irtisanottu haluaa näyttää itselleen ja muille pärjäävänsä ja saada yleistä hyväksyntää kuulumalla työtä tekevien ryhmään. Irtisanottu haluaa päästä mahdollisesta/olemassa olevasta työttömyydestä pois ja perustaa oman yrityksen. Vuosien varrella hankittu ammattitaito vahvistaa pystyvyyden tunnetta. Kun verrataan ammattitaitoa ja yritystoiminnan lopettamiseen liittyviä lukuja, pakko- ja mahdollisuusyrittäjien perustamilla yrityksillä ei ole merkityksellisiä eroja. Viitteitä mahdollisuusyrittäjien parempaan taloudelliseen menestykseen on olemassa. Mahdollisuusyrittäjä tarkkailee ympäristöään pidemmän

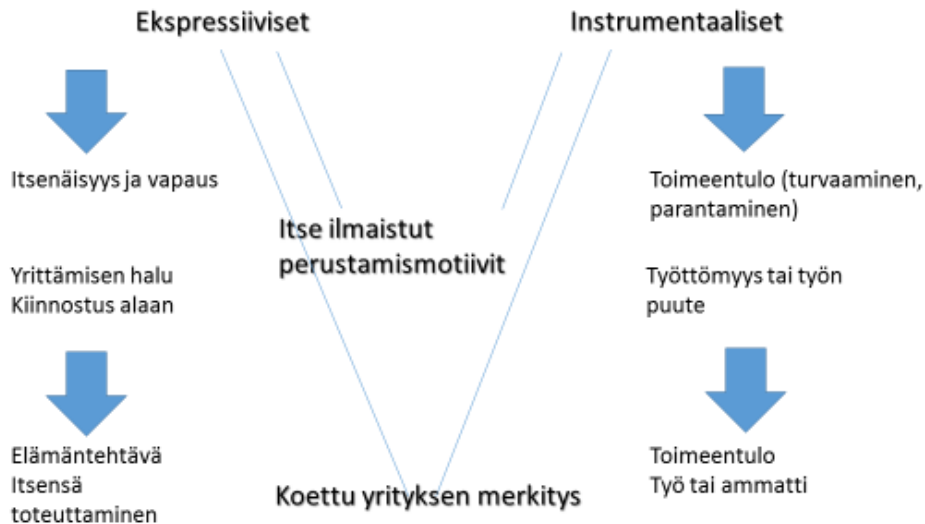
aikaa, hankkii ammattitaitoa ja tarttuu yrittäjyyteen sopivan tilaisuuden tullessa esille. Pakkoyrittäjä toimii taas lyhyemmällä aikajänteellä. (Block & Sandner 2009; Block & Wagner 2010).

Perheen tuki on merkityksellinen yrityksen perustamisessa ja avioerojen määrä pienentää halukkuutta yrittäjyyteen varsinkin naisten osalta. Tutkimuksissa on havaittu, että vaikka yrittäjäperheen taustalla on vaikutusta myönteiseen asennoitumiseen yrittäjänä ja vetävänä voimana yrittäjyyteen, pakkoyrittämisessä tilanne voi näyttäytyä päinvastaisena. Työttömäksi jäänyt perheenjäsen ei perusta yritystä, koska pelkää epäonnistuvansa siinä verrattuna vanhempiinsa. Pakkoyrittäjillä motiivit liittyvät usein sosiaaliseen hyväksyntään, kun taas mahdollisuusyrittäjät hakevat enemmän taloudellista menestystä. Pakkoyrittäjien aiempi työverkosto muuttuu ja lähimpiin ja uusien yrittäjäkollegoiden ja eri toimijoiden (neuvonta, rahoitus) hyväksyvä suhtautuminen 'erilaisiin' yrittäjiin on tervetullutta. Nuoremmilla nämä taloudelliset ja sosiaalisen hyväksynnän motiivit näyttäytyvät yhtä aikaa, kun taas vanhemmat henkilöt haluavat yksinkertaisesti päästä tekemään töitä ja irti joutilaisuudesta. He ovat elämässään niin sanotusti sujut itsensä kanssa ja muiden hyväksyntä ei ole niin tärkeää. (Block & Sandner. 2009; Block & Wagner 2010; Giacomini, Janssen, Guyot & Lohest 2011).

Erilaiset motiivit vaikuttavat meihin yhtä aika ja Williams & Williams (2014) suhtautuvatkin kriittisesti motivaatiosta puhuttaessa esimerkiksi GEM:n joko/tai-määritelmään pakkoyrittäjyydestä ja mahdollisuusyrittäjyydestä. Williams mainitsee, että tuoreimmissa tutkimuksissa on huomattu, että esimerkiksi köyhillä alueilla ihmiset perustavat yrityksiä eri syistä, ei pelkästään pakosta, vaikka niin useissa tutkimuksissa päätellään. Erilaiset motiivit ovat vain yksi seikka yrityksen perustamisessa ja aiemmin koettu pakko muuttuu usein ajan myötä mahdollisuudeksi. (Williams & Williams 2014; Lämsä & Hautala 2004; Hytti 2003.) Giacomini ym. (2011) nimeävät tutkimuksessaan uudeksi yrittäjyysryhmäksi myös harrastajayrittäjät. Heidän siirtymisensä suoraan palkkatyöstä yrittäjyyteen myöhäisellä iällä ei perustu taloudellisiin eikä sosiaalisen hyväksynnän tarpeisiin.

Niittykankaan (2003) lisäksi Pitkänen ja Vesala (1998) ovat kehittäneet teoreettisen mallin *yrittäjyyteen ohjaavista motivaatiotekijöistä*, mutta huomauttavat, etteivät ne yksin selitä yrittäjyyttä, vaan siihen vaikuttaa myös taloudellinen ja sosiaalinen ympäristö. Asenteiden ohjaavuus yrittäjyyttä kohtaan voidaan Pitkälän ja Vesalan mukaan melko hyvin määrittää, jos mallin alemmat motivaatiotekijät sisältävät yrittäjyyden vaihtoehtoja. (Pitkänen & Vesala 1998; 24–25.)

Niittykangas (2003: 102; 2011: 58) jakaa tutkimusten perusteella yrittäjien itse mainitsemia syitä yritystoiminnan perustamiseen ekspressiivisiin ja instrumentaalisiin motiiveihin (ks. kuvio 3). Ekspressiiviset motiivit selittyvät Niittykankaan mukaan siten, että toiminta tuottaa tyydytystä ja sen voidaan sanoa olevan päämäärä sinänsä. Instrumentaaliset motiivit viittaavat esimerkiksi työttömyyden kohdatessa siihen, että yritystoiminnan aloittaminen perustuu pyrkimykseen löytää keinoja, joiden avulla on mahdollista saavuttaa aiottuja päämääriä, kuten uusi ammatti.

Kuvio 3. Yrittäjien itse ilmaistemien motiiviperustelujen perusrhmittely (Niittykangas 2011: 58).

Motiiveilla viitataan usein tarpeisiin, haluihin, vietteihin ja sisäisiin ylläpitäviin sekä palkkioihin ja rangaistuksiin. Ne virittävät ja ylläpitävät yksilön yleistä käyttäytymisen suuntaa. Niihin liittyy päämäärätietoisuus, joko tiedostettuna tai tiedostamattomana. Motivaatiolla tarkoitetaan psyykkistä tilaa, jonka motiivit ovat synnyttäneet. Motivaatioon liittyy myös sitoutuminen. Ihminen voi olla hyvin innostunut asioista, mutta ei kuitenkaan tarpeeksi motivoitunut asiasta toimiakseen aktiivisesti sen eteen. Ruohotie (1998: 41) puhuu tilannemotivaatiosta ja yleismotivaatiosta. Tilannemotivaatio liittyy nimensä mukaisesti tilanteeseen, jossa sisäiset ja ulkoiset motiivit saavat aikaan tavoitteellista toimintaa ja yleismotivaatio taas korostaa vireyden ja suunnan lisäksi käyttäytymisen pysyvyyttä. Motivaatio nähdään melko lyhytaikaisena ja se liittyy tilanteeseen. Tässä tutkimuksessa motivaatiolla tarkoitetaan yksilön sitoutumista valitsemassaan suunnassa. (Ruohotie 1998: 36–42; ks. myös Auvinen ym. 2010: 18 ja Lämsä & Hautala 2004: 81.)

Motivaatio vaikuttaa siihen, miten yksilö vastaa elämässä tapahtuviin haasteisiin. Motivaatio auttaa ihmisen valitsemaan itselle sopivan elämänkulun tai vaikean tilanteen edessä muuttamaan ja suuntaamaan tietoisesti motivaatiota uudelleen. Työuran muutos edellyttää ihmiseltä sisäistä vahvuutta eli autonomiaa sekä sopivia olosuhteita. Motiivit on esitetty usein yrittäjyyden olemassaoloon tiedostettuna mahdollisuutena, mutta se, että harkitsee yrittäjyyttä, ei välttämättä realisoidu yrittäjyydeksi. Mahdollisuudet voidaan tulkita yksilön elämänkulkuun liittyviksi ominaisuuksiksi, joita voi kartuttaa elämän eri vaiheissa ja monilla eri tavoin. Erilaiset *tilannetekijät* viime kädessä ratkaisevat sen, onko lopputuloksena yrityksen perustaminen. Yrityksen käynnistymistä edeltää lähes aina jokin käynnistävä tapahtuma, joka pakkoyrittäjyydessä on usein vaihtoehtoisten uramahdollisuuksien puuttuminen, työttömyys tai selkeän uramahdollisuuden havaitseminen. (Niittykangas 2003: 135; Hytti 2003: 36; Ruohotie 1998.)

Käännekohta eli keskeytys elämänkulussa, johtaa yksilön kehityspolkua tiettyyn suuntaan samalla ja samalla se sulkee pois muita vaihtoehtoisia päämääriä. Corleyn ja Gioian (2004) mukaan käännekohdassa yksilön selkeä ymmärrys vaihtuu ensin epäilyyn ja epävarmuuteen, jonka jälkeen ymmärrys selkiintyy ja muotoutuu uudelleen (viitattu

Almiala 2008: 63). Aiemmin on ajateltu, että eletty elämä ja kokemukset muokkaavat ihmisen persoonallisuutta (vaikutusmalli), mutta nykyään on huomattu, että ihminen voi itse myös vaikuttaa (valintamalli) ympäristöönsä ja oman elämänsä suuntaan. Tämä mahdollisuus on esimerkiksi elämäntapahtumissa, jotka voivat suurestikin vaikuttaa ihmisen elämään. Heckhausenin ja Schultzin (1995) kehityksellisessä säätelyteoriassa keskitytään ensisijaiseen ja toissijaiseen kontrolliin. Sen mukaan ensisijainen kontrolli tarkoittaa ihmisen pyrkimystä muuttaa ympäröivää maailmaa siten, että se vastaisi hänen tarpeitaan ja halujaan. Toissijainen kontrolli puolestaan liittyy pyrkimyksiin muuttaa omaa motivaatiota. (ks. Nurmi & Salmela-Aro 2002: 54; 62–63). Henkilö, jolla on sisäinen hallinta (Internal Locus of Control) uskoo, että hänen käyttäytymisensä määrää pitkälle mitä hänelle tulee tapahtumaan. Ulkoisen hallinnan (External Locus of Control), omaava henkilö ajattelee olevansa kohtalon tai muiden ihmisten armoilla, eikä henkilön omilla teoilla juurikaan tunnu olevan merkitystä tuleville tapahtumille (ks. Huuskonen 1992: 58).

2.2.2. Yrittäjyysintentiont

Aikomuksilla, *intentioneilla*, pystytään paremmin ennustamaan yrittäjäksi ryhtymistä kuin esimerkiksi persoonallisuuden piirteillä, sillä pyrkimykset vaikuttavat suoraan yksilön käyttäytymiseen. Intention tarkoittaa suunnitelmallista toimintaa, tahtoa tai pyrkimystä, jossa henkilö on valmis ponnistelemaan saavuttaakseen intention kohteena olevan tavoitteen. Intentiont osoittavat sen, kuinka lujasti ihmiset haluavat yrittää, ja kuinka paljon he ovat valmiita tekemään päästäkseen tiettyyn tavoitteeseen. Mitä suurempi intentiont, sitä todennäköisemmin tavoite toteutuu. (Niittykangas 2011; Ristimäki 2004: 37 Huuskonen 1992: 20.) Intentiontien korostamisen voidaan nähdä Gartnerin (ks. Niittykangas 2011: 101) mukaan reaktiona perinteisen piirreteoreettisen ajattelun kyvyttömyyteen ennustaa yrittäjäksi ryhtymistä.

Ajzenin (1991) suunnitellun käyttäytymisen teoria (The Theory of Planned Behavior, TPB) on paljon käytetty malli yrittäjyysaikomusten tutkimuksessa. TPB:n mukaan aikomukset selittävät keskeisesti yksilön myöhempää käyttäytymistä, koska halu

toteuttaa tietynlaista käyttäytymistä on todettu parhaaksi yksittäiseksi yksilön käyttäytymistä ennustavaksi tekijäksi. Mitä voimakkaampi on yksilön intentio, sitä todennäköisemmin toteutuu itse käyttäytyminen. Ajzenin mallissa kolme käsitteellisesti itsenäistä muuttujaa – asenteet tiettyä käyttäytymistä kohtaan, lähipiirin tuki sekä pystyvyysuskomus – selittävät henkilöiden aikomuksia eli intentioita (ks. Ajzen 1991; 181). Aikomusten ja varsinaisen toiminnan ajallinen etäisyys vaihtelee yksilöittäin. Esimerkiksi äkillisen tapahtuman kohdatessa intentio ja toiminta voivat olla limittäinkin. (ks. Ajzen 1991; Varamäki, Joensuu & Viljamaa 2014; Niittykangas 2011; Kautonen 2007.)

Asenne on suhteellisen pysyvä, sisäistynyt ja hitaasti muuttuva reaktiovalmius. Asenne vaikuttaa enemmän toiminnan laatuun, kun taas motivaatio vaikuttaa vireystasoon. Ruohotien (1998: 42) mukaan ”*Asenne merkitsee yksilön taipumusta tuntea, ajatella ja toimia tietyllä tavalla. Se on yksilön tapa käsittää ja arvioida ympäristön asioita: joidenkin kohteiden arvostamista ja toisten väheksymistä, jonkin objektin mieluisaksi tai vähemmän mieluisaksi kokemista. Asenteet siis ilmaisevat – joko avoimesti tai peitellysti – yksilön positiivisesti tai negatiivisesti arvostavia reaktioita johonkin objektiin, henkilöön tai tilanteeseen.*”

Vahva *minäpystyvyys* vaikuttaa yrittäjäysintentioihin. Yksilön minäpystyvyyteen vaikuttavat jokaisen omat uskomukset. Yrittäjämäinen minäpystyvyys liittyy henkilön omaan käsitykseen siitä, kuinka hyvin hän uskoo selviävänsä yrittäjän roolista ja yrittäjyyteen liittyvistä tehtävistä ja haasteista ja siihen liittyy myös yksilön käsitys tilanteiden hallittavuudesta. Minäpystyvyys pohjautuu Bandurran (1977) luomaan minäpystyvyys-käsitteeseen, jossa käyttäytyminen, kognitiiviset ja muut henkilökohtaiset tekijät ja ympäristö ovat vuorovaikutuksessa ja vaikuttavat toisiinsa luoden pohjaa henkilön käsitykselle omista selviytymiskyvyistä (ks. Chen, Greene & Crisk 1998: 296.) Minäpystyvyyden voimakkuus näkyy siinä, miten ihminen motivoituu, ajattelee ja käyttäytyy. Henkilöllä voi olla yritystoimintaan tarvittava ammatillinen osaaminen, mutta ei uskallusta aloittaa yritystoimintaa heikon minäpystyvyyden takia. Uskomus omiin kykyihin on tilannesidonnaista, jolloin minäpystyvyys on kehittymiskykyinen

ominaisuus ja siihen voidaan vaikuttaa muun muassa opetuksella. Lähipiirin (perhe, ystävät) positiivisen tuen ja asennoitumisen yrittämiseen uskotaan lisäävän yrittäjyysintentiona. Suurin osa tutkimuksista pitää yrittäjyysaikomuksen merkittävimpänä selittäjänä pystyvyysuskomusta. (ks. Chen ym. 1998; Varamäki ym. 2014.)

Suomessa nuorilla, miehillä ja korkeasti koulutetuilla on muita korkeammat yrittäjyysintentionot. Runsas kolmannes suomalaisesta aikuisväestöstä uskoo, että heillä on yrityksen perustamiseen ja johtamiseen liittyviä taitoja. Siitä huolimatta, että tämä osuus on lievästi kasvanut, sitä on pidettävä suhteellisen matalana. Vaikka yrittäjyyspotentiaalia aikuisväestötasolla on suhteellisen hyvä, seuraavan kolmen vuoden aikana yrittäjäksi aikovia on suomalaisessa työikäisessä aikuisväestössä vain 8%. Suomi jää tässä aikomista koskevassa vertailussa muita EU-maita alhaisemmalle tasolle. (Stenholm, Suomalainen, Kovalainen, Heinonen, & Pukkinen 2015.)

Auvinen ym. (2010) ovat tutkineet, mikä inspiroi yrittäjiä haasteellisessa ja koko ajan muuttuvassa maailmassa ja mikä on merkityksellistä yrittäjyydessä. Auvinen ym. (2010: 29–30) nimeävät *yrittäjätarinoihin* (89 kpl) perustuvassa tutkimuksessaan neljä erilaista yrittäjäksi ryhtymisen tyyppiä:

Aktiivisesti yrittäjäuralle pyrkineet (tilaisuutta etsineet), joille omakohtainen yrittäjyys oli tavoiteltu suuri mahdollisuus ja unelma. Tapayrittäjyys on aina osoitus aktiivisesta pyrkimyksestä yrittäjäksi (30.2%).

Yrittäjävanhempien lapset (perheen/suvun perinteitä jatkaneet), jotka ovat kasvaneet yrittäjämäiseen elämäntapaan. Yrittäjäksi ryhtyminen luonnollinen askel elämässä (32.6%).

Yrittäjäuralle ennen muuta toimeentulon vuoksi ajautuneet (yrittäjyys toimeentulon turvaajana), joilla oli taustalla pakkoa jossain muodossa (esim. työttömyyttä tai sen uhkaa, turhautumista palkkatyöhön tai tulojen vähenemistä esim. maataloudessa) (20.9%).

Jossain määrin yllättäen yrittäjäksi ryhtyneet (tilaisuuteen tarttuneet), joilla aktiivista pyrkimystä yrittäjäksi ei ollut, koska toimeentulo oli turvattu. Edellytykset toimia yrittäjänä olivat kuitenkin hyvät. Näiden kohdalla voisi puhua sattumasta tai sattumien summasta (16.3%).

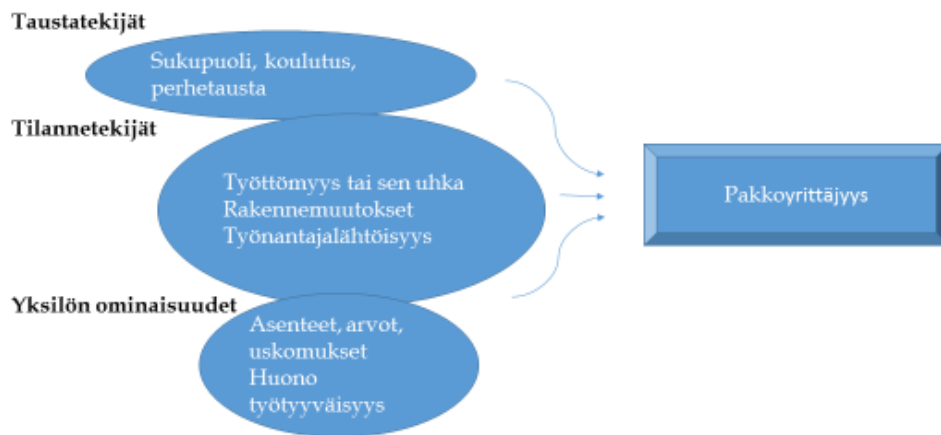
Tutkimuksen mukaan (ks. Auvinen ym. 2010: 74–76) tilaisuutta etsineille yrittäjille on toiminut inspiraation lähteenä toisten esimerkki ja kannustus, tunnistettu markkinarako sekä myös ulkopuolisen tuki ja kannustus. Motivaatiotekijöinä ovat olleet uudet asiat, kuten oppiminen, kehittyminen, henkinen kasvu, rikas ja monipuolinen elämä ja perhe. Toiset ihmiset, vapaus ja elämäntapa ovat myös tärkeitä seikkoja aktiivisesti yrittäjäuralle pyrkineille. Perheen perinteitä jatkaneilla yrittäjäyys on luonteva valinta, johon he ovat kasvaneet. Yrittäjäyys toimeentulon turvaajana -ryhmässä taustalla on usein pakkoa. Heitä inspiroi markkinarako ja heille on muita yrittäjäryhmiä tärkeämpää ulkopuolinen arvostus. Tilaisuuteen tarttuneet irtaantuvat esimerkiksi palkkatyöstä yrittäjäyteen toisten esimerkin, ulkopuolisen aloitteen tai tuen sekä markkinaraon siivittäminä. Heille vapauden merkitys on suurempi kuin muissa yrittäjäksi ryhtymisen tyyppissä. Yrittäjäyys on heille vaihtoehto sitouttavalle ja vastuulliselle palkkatyölle sekä usein myös harrastuksen ja työn yhdistämisen lopputulema.

2.2.3. Pakkoyrittämiseen johtavia tekijöitä

Huuskonen (1992) on kehittänyt *prosessimallin yrittäjäksi ryhtymisestä*. Hänen mukaansa käyttäytyminen yleensä ottaen perustuu subjektiivisiin tulkintoihin, joita tehdään havaintojen pohjalta. Ihminen havainnoi ja punnitsee vaihtoehtoja ja käyttäytyminen perustuu henkilön omiin näkemyksiin ja omiin, subjektiivisiin tulkintoihin. Päämäärätiedon valossa henkilön täytyy haluta tulevaisuudeltaan jotain sellaista, jota yrittäjäyys voi hänelle antaa. Huuskosen mukaan tilannetiedon valossa liiketoimintamahdollisuuksien on oltava suotuista ja välinetieto huomioiden muiden vaihtoehtojen kuin yritystoiminnan pitää olla vähemmän houkuttelevia. Mikäli punnintavaiheen jälkeen yrittäjäyys näyttäytyy henkilölle varteenotettavimpana vaihtoehtona, hänen intentionsa yrittäjäyteen voimistuu ja hän etsii toiminnalleen uutta tietoa. Mikäli lähtöoletukset ovat lähes paikkaansa pitäviä, prosessi jatkuu sitoutumiseen

samalla kasvaessa. Muutoin yrittäjäksi ryhtyminen jää pois kokonaan tai toistaiseksi. Yrittäjäksi ryhtymisen malli on näin ollen syklinen. (Huuskonen 1992: 54–91.)

Kautonen (2007: 44) on mukaillut Huuskosen mallin (1992: 90) pohjalta mallin vastentahtoiseen yrittäjyyteen johtavista tekijöistä. Samaa mallia on käyttänyt myös Kantola (2014) kuvaillessaan pakkoyrittäjyyteen johtavia tekijöitä.

Kuvio 4. Pakkoyrittäjyyteen johtavia tekijöitä (Kantola 2014: 29).

Taustatekijät

GEM:n tutkimusten mukaan Suomessa työllisistä miehistä on yrittäjiä 14,5 prosenttia, kun taas naisilla osuus on vain 7,1 prosenttia. Yrittäjyyteen liittyvässä tutkimuksessa on todettu, että vaikka naisia on vähemmän yrittäjinä, vastentahtoisina yrittäjinä heitä on enemmän kuin miehiä. Näihin lukuihin sisältyy vertailutietoja myös kehitysmaista. Käsite pakkoyrittäjyys ei ole yksiselitteinen, sillä esimerkiksi kehitysmaissa yrittäminen on taloudellisesti pakko, kun taas esimerkiksi Suomessa vallitseva sosiaaliturva ei samalla tavalla pakota ketään yrittämiseen. On olemassa havaintoja myös siitä, että Suomessa miehet aloittavat pakkotilanteessa yritystoiminnan naisia helpommin; naiset

joko muuttavat toiselle paikkakunnalle tai jäävät työttömiksi. (Stenholm ym. 2015; Kantola 2014; Tervo & Haapanen 2007.) Miehet haluavat myös pois joutilaisuudesta (ks. Giacomini ym. 2011).

Eri tutkimuksissa on todettu, että muun muassa lasikattoilmiö (ks. tutkimus ilmiöstä Keloharju, Knüpfer & Tåg 2016; Hytti 2003: 102), huono työtyytyväisyys ja epäoikeudenmukaisuus työntävät palkkatyöstä pois yrittäjyyteen. Ihmiset ovat pakotettuja yrittäjyyteen, elleivät lopullisesti halua turhautua työssään. Naisvaltaisten alojen yksityistäminen työntää naisia työllistämään itsensä. Myös erilaiset perhetilanteet vaikuttavat yritysten perustamiseen. Varsinkin pienten lasten äidit pyrkivät sovittamaan perheen ja pienet lapset yrittäjyyden vapauteen työllistämällä itsensä. Naisyrittäjyyttä tutkittaessa onkin huomattu, että heidän motiiveissaan yrittäjyyteen ilmenee myös eirahallisia seikkoja (Giacomini 2011; Eteläpelto ym. 2009; Kautonen 2007; Hytti 2003; Williams & Williams 2014; Tervo & Haapanen 2007).

Vaikka lähipiirin kannustus vaikuttaa suotuisasti yrittäjyysintentioihin, on myös viitteitä siitä, että yrittäjän perhetaustalla ei ole niin paljon merkitystä pakkotilanteessa yrittäjiksi alkaneilla kuin mahdollisuusyrittäjillä. Muutoin esimerkiksi vanhempien yrittäjätäustalla on positiivinen vaikutus yrittäjyyteen ryhtymisessä; pojille isän yrittäjätäustalla on suurempi merkitys kuin äidillä, kun taas tytöillä yrittäjyysvalinnassa äidin yrittäjyystausta näyttelee suurempaa roolia kuin isän. Roolimallit kaiken kaikkiaan auttavat verkostoitumisessa ja keskustelujen kautta avautuu uusia näkökulmia yrittäjyyteen. (ks. Block & Wagner 2010; Kautonen 2007; Kantola 2014; Tervo & Haapanen 2007; Huuskonen: 1995). Perheyrittysten jatkamiseen voi liittyä myös pakkoa; ympäristön paineet ja odotukset voivat ajaa jälkipolven yrittäjiksi (esim. Giacomini ym. 2011). Pakkoyrittäjiksi voidaan katsoa myös henkilöt, joiden yrityksellä ei ole suvussa sopivaa tai halukasta jatkajaa eikä yrittäjä saa myytyä yritystään ulkopuolisille.

Koulutustason vaikutuksesta yrittäjyyteen on erisuuntaisia tutkimustuloksia. Tervo & Haapanen (2007) huomioivat, että koulutustason nousu vähentää selvästi miesten yrittäjälähtöä, mutta ei naisten. Esimerkiksi korkeasti koulutetuilla miehillä

todennäköisyys olla yrittäjä on kuusi prosenttiyksikköä alhaisempi kuin vain peruskoulun käyneillä miehillä. Tuoreemmissa tilastoissa (ks. Stenholm ym. 2015) Suomessa korkeasti koulutetut perustavat uusia yrityksiä alhaisemmin koulutettuja todennäköisemmin. Uusia yrityksiä perustavat erityisesti 35–44-vuotiaat, joiden keskuudessa yrittäjäyksiaktiivisuus on 10,5%. Osuus on EU-maiden keskiarvoa korkeampi. Muiden ikäluokkien suhteen Suomessa uusien yritysten perustaminen jää EU-maiden keskiarvosta, paitsi 55–64-vuotiaiden osalta, joiden keskiarvo vastaa EU-maiden keskiarvoa. Tutkimuksissa on myös havaittu (ks. Kantola 2014: 33; Kautonen 2007: 45), ettei koulutuksella ole merkitystä yrityksen perustamiseen pakkotilanteessa. Tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että korkeammin koulutetut siirtyvät työttömyysjaksolta helpommin yrittäjyyteen, mutta toisaalta työttömäksi joutuessa yrittäjäksi ryhtyneet korkeakoulutetut palaavat tilaisuuden tullen takaisin palkkatyöhön.

Pärnäsen (2014) mukaan itsensä työllistäjän voi tiivistäen tyypitellä keskiasteen tutkinnon suorittaneeksi 40–50-vuotiaaksi mieheksi, joka harjoittaa toimintaansa yritysmuodossa. Toinen selkeä tyyppi on keskiasteen suorittanut keski-ikäinen ammatinharjoittaja, mies tai nainen. Kolmas tyyppi on korkea-asteen koulutuksen suorittanut nuorehko mies tai nainen, joka työskentelee freelancerina tai ammatinharjoittajana. Itsensä työllistäjiä työskentelee hyvin erilaisissa ammateissa. Suomessa itsensä työllistäjä tulkitaan tulkitsijatahosta riippuen yrittäjäksi tai työntekijäksi (Ekholm 2015: 91). On myös huomioitava, että yhden henkilön yritykset eivät aina synny pakon seurauksena.

Ekholm (2015: 81) on vertaillut tutkimuksessaan Saksan, Viron ja Suomen sekä palkansaajien että yrittäjien kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan. Tutkimuksen mukaan pakkoyrittäjäksi osoittautui 45–54-vuotias mies, jolla ei ole aiempaa kokemusta yrityksen perustamisesta. Yritystoiminnan hän on aloittanut tyhjästä ja ryhtynyt yrittäjäksi, koska siihen tarjoutui tilaisuus tai oli lisäksi pakko. Pakkoyrittäjä haluaisi mieluummin olla palkansaaja, koska arvostaa turvattua työsuhdetta ja kiinteitä työaikoja. Jos pakkoyrittäjä saisi perinnön, hän ostaisi talon tai lopettaisi työt.

Aiemmissa työpaikoissa hankittu osaaminen ja inhimillinen pääoma edesauttavat yrityksen perustamisessa ja menestyksessä (Block & Wagner 2010). Myös kontrolliorientaatio ja suoriutumismotivaatio vaikuttavat siihen, missä määrin yksilö kokee vaikutusmahdollisuudet elämäänsä ja kuinka voimakkaita ovat hänen pyrkimyksensä päämääriin ja tavoitteisiin. Myös aiemmat verkostot ja entisen työnantajan tuki vahvistavat yrityksen perustamista pakkotilanteessa. (Niittykangas 2011: 91–105). Työkokemuksilla on myös positiivinen merkitys yrittäjäksi identifioitumisessa. Ristimäki 2004; 2007).

Tilannetekijät

Viime vuosina valtavat määrät ihmisiä on lomautettu, ulkoistettu tai irtisanottu yrityksistä, jonka seurauksena moni palkansaaja on joutunut aivan uuteen, usein ennalta arvaamattomaan tilanteeseen elämässään. Metsäteollisuudessa tapahtui jo 1980-luvulla vahva teknologiaan liittyvä rakennemuutos ja 2000-luvulla se on jatkunut kansainväliseen kustannuskilpailukykyyn ja kysyntään liittyvänä muutoksena. Esimerkiksi paperityöntekijöiden osalta työttömyys alkoi hitaasti nousta jo 2000-luvun alussa, selvästi ennen taantumaa (ks. Alatalo, Räisänen & Tuomaala 2011).

Työttömyys tai sen uhka on eri tutkimusten (esim. Niittykangas ym. 1998; Block & Sandner 2009) mukaan selvä aiheuttaja pakkoyrittäjyydelle. Vaihtoehtojen puute sekä toimeentulon varmistaminen ajavat ihmiset yrittäjiksi. Yrittäjyys nähdään kokopäivätyönä, ei niinkään haluna itsenäiseen päätöksentekoon. Pakkoyrittämisen on todettu tutkimuksissa olevan myös 'ylimenovaihe', kunnes muuta työtä löytyy. (Niittykangas ym. 1998). Toisaalta, kun työttömiä on tuettu yrityksen perustamisessa, tukipolitiikalla on todettu olevan positiivisia vaikutuksia yrityksen toimintaan. (Kantola 2014; Niittykangas 2011.) Yritysten palvelujen ulkoistamistoimenpiteet, pätkätyöt ja vuokratyösuhteet johtavat myös yritysten perustamisiin. Myös ulkomaalaiset perustavat yrityksiä integroituakseen osaksi yhteiskuntaa.

Pakkoyrittäjyys yhdistetään yhteiskunnan muutokseen ja vallalla olevan taloussyklin vaikutukseen. Yrittäjäksi ryhtymisen syyt painottuvat eri tavoin vetäviin ja työntäviin tekijöihin paitsi taloussyklisiä, mutta myös henkilön omasta elämäntilanteesta riippuen. Epävakaas leimaa joka tapauksessa tämän hetken työelämää (ks. esim. Niittykangas ym. 1998) ja yrittäjyys on yksilön omista syistä ja tarpeista kumpuava tai muutoin esiin noussut vaihtoehto palkkatyölle. Pakkoyrittäjyydestä puhuttaessa onkin vaara, että erilaisen tilanteen seurauksena yritystoiminnan aloittaneet katsotaan ei-yrittäjämäisiksi henkilöiksi, joilta puuttuisi kyky toimia uudessa roolissa ja työympäristössä. Tällöin yrittäjyydestä ei haluta puhua, koska siihen voi liittyä häpeän tunnetta. (Ekholm 2015: 17; Kantola 2014.)

Yksilön ominaisuudet

Niittykangas ym. (1998) ovat tutkineet, poikkeavatko työttömyyden tai sen uhkan yhdeksi perustamissyiksi nimenneiden henkilöiden piirteet ja heidän perustamiensa yritysten strategiset valinnat vetotekijöiden ja positiivisten tilannetekijöiden merkitystä korostaneista yrittäjistä ja heidän valinnoistaan. Tutkimustulokset osoittivat, että pakon olemassaolo yrityksen perustamismotiiveissa heijastuu yrittäjäksi ryhtyneiden ominaisuuksiin sekä perustettujen yritysten strategisiin valintoihin. Tutkijoiden mukaan odottamatonta ei ole se, että persoonallisuuden piirteistä löytyy eroja, jotka viittaavat siihen, että pakkoa yrittämisen motiiveissa omanneet kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa tapahtumien kulkuun vähäisemmiksi kuin muut. Havaittuja eroja voidaan kuitenkin pitää oletettua vähäisempinä ja tulosten pohjalta ei ole pääteltävissä, että pakon elementti sinällään merkitsisi riittämättömiä yrityksen menestymisen tai kehittymisen edellytyksiä. Tervo & Haapanen (2007) huomioivat, että naisten ja miesten välinen yrittäjyysasteiden ero johtuu ennen kaikkea erilaisesta käyttäytymisestä, ei niinkään erilaisista – ainakaan tutkimuksessa havaituista – ominaisuuksista.

Block & Wagner (2010) ovat tutkineet, miten palkkatyöstä yrittäjäksi on päädytty. Heidän tutkimuksen mukaan yrityksen menestykseen vaikuttaa se, onko yritys syntynyt

vaihtoehdottomuuden tuloksena vai siten, että 'markkinarako' on havaittu ja yrityksen perustamiseen on voitu käyttää enemmän aikaa. Yrityksen menestykseen ei ole vaikuttaneet niinkään yksilön piirteet, vaan ajallinen ulottuvuus. Pakkotilanteessa henkilö ei välttämättä pysty analysoimaan kilpailutilannetta niin hyvin kuin mahdollisuusyrittäjä, joka tarkkailee ja suunnittelee yritystoimintaansa siihen saakka, kunnes sopiva tilanne ilmaantuu. Mahdollisuusyrittäjä pystynee hyödyntämään myös verkostojaan paremmin ja suunnittelemaan yrityksensä rahoituspohjaa. Se, kuinka alun perin yrittäjyyteen on päädytty ja millainen yhteys sillä on yrityksen elinkaareen, on tutkijoille epäselvää. Yritystoiminnan lopettamisen syyt (ks. Niittykangas 2011: 73) viittaavat pääosin yrityksen kannattamattomuuteen, johon liittyvät tulokertymän vähäisyys ja kilpailun kovuus. Toiseksi suurimpana ryhmänä on erilaiset yrittäjän elämäntilanteeseen liittyvät syyt, kuten palkkatyön houkuttavuus ja vaikeudet työn ja perheen yhteensovittamisessa.

Vaikka piirreoteoreettinen näkökulma yksinään on riittämätön tapa lähestyä yrittäjyyttä (ks. Hytti 2003: 35–36), yrittäjään voidaan kuitenkin liittää seuraavia piirteitä: suoriutumismotivaatio, kontrollipremissit, innovatiivisuus ja riskinotto kyky (Niittykangas 2011: 93). Pakkoyrittäjyyteen liitetään usein välttämättömyys perustaa yritys (toimeentulon turvaaminen), mutta tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että pakkotilanteessa yrityksen perustaneet haluavat myös itsenäisyyttä ja vapautta yritystoiminnassaan (ks. Kantola 2013: 38). Niittykangas (2011: 59) huomioikin, että monille yrittäjäksi ryhtyminen on keino vapautua palkkatyön ikeestä, keino yhdistää työ ja harrastus tai mahdollisuus toteuttaa kotona omaksuttua yrittäjämäistä elämäntapaa. Itsellinen elämäntapa on yrittäjäksi ryhtyvälle tyypillisesti tärkeä asia, Niittykangas (2011) jatkaa.

Yhteiskunnalliset toimenpiteet ja vallalla oleva yleinen käsitys yrittäjyydestä ja sen tärkeydestä ja arvosta vaikuttavat yksittäisen ihmisen yrittäjyyden arvottamisessa ja halukkuudessa identifioitua yrittäjäksi. Yleinen keskustelu vaikuttaa asenteisiin, joskin jokaisella yksilöllä on erilainen tapa suhtautua esimerkiksi viestintään. Se, kuinka paljon esimerkiksi lähipiirin asennoituminen ammatinvalintaan ja yrittäjyyteen vaikuttaa yksilötasolla, riippuu henkilöstä. Yrittäjyyttä voi tarkastella myös oppimisprosessina,

jolloin aluksi vastentahtoisilta tuntuneet asiat voivat muuttua ajan saatossa hyväksi tekijöiksi. Yrittäjämäinen oppiminen on myös osa identiteetin muodostumista. (Ekholm 2015; Kantola 2013; Niittykangas 2011; Hägg 2011; Kautonen 2007; Ristimäki 2004; Hytti 2003.)

2.3. Yhteenveto pakkoyrittäjyydestä

Tässä tutkimuksessa yrityksen perustamiseen liittyy pakon käsite. Työelämän pirstaloituminen esimerkiksi rakennemuutosten vuoksi merkitsee huomattavia irtisanomisia, jotka vaikuttavat sekä alueeseen että yksittäiseen henkilöön. Kun siirtyminen palkkatyöstä yrittäjyyteen ei ole lähtökohdiltaan täysin vapaaehtoista, puhutaan pakkoyrittäjyydestä (*necessity entrepreneurship*). Mahdollisuusyrittäjyys (*opportunity entrepreneurship*) nähdään henkilön omista haluista syntyneenä päätöksenä ja tutkimuskirjallisuuden mukaan siihen sisältyy positiivisia vetotekijöitä (*pull factors*). Työntekijät (*push factors*) liitetään usein pakkoyrittäjyyteen ja niistä työttömyys tai sen uhka on selvä aiheuttaja. Tilannetekijöiden (talouden tila, lähiympäristö, yksilön elämäntilanne) tarkastelu onkin tullut yrittäjyyttä selittävässä teorioissa yksilökohtaisen yrittäjyystulkinnan rinnalle.

Pakkoyrittäjän ensisijaisena motiivina on toimeentulon turvaaminen, kun taas mahdollisuusyrittäjien motiiveina nähdään halu menestyä, oma päätäntävalta ja itsensä toteuttaminen. Erilaiset motiivit vaikuttavat meihin kuitenkin yhtäaikaan ja jako pelkästään mahdollisuusyrittäjien tai pakkoyrittäjien yrityksen perustamiseen liittyviin seikkoihin hämärtyy. Suoriutumismotivaatio liitetään yrittäjyyteen ja pakon taustalla voi olla myös positiivisia tekijöitä, pakonomaista välttämättömyyttä toimia. Motivaatio vaikuttaa siihen, kuinka ihminen vastaa elämässä tapahtuviin muutoksiin. Asenne, yksilön tapa käsittää ja ymmärtää asioita, on suhteellisen pysyvä reaktiovalmius. Minäpystyvyys vaikuttaa yrittäjyysintentioniin ja minäpystyvyyttä voidaan vahvistaa esimerkiksi koulutuksella.

Pakkoyrittäjyyteen liittyvää tutkimusta löytyy harvakseltaan, mutta olemassa olevan tutkimustiedon perusteella voidaan sanoa, että yksilön ominaisuuksien ja tilannetekijöiden lisäksi pakkoyrittäjyyden taustalla ovat myös yrittäjän taustatekijät, kuten sukupuoli, koulutus ja perhetausta. Näitä pakkoyrittäjyyteen johtavia tekijöitä on tarkasteltu tässä pakkoyrittäjyyttä käsitelleessä luvussa. Yrittäjyystutkimus tarvitsee jatkossa monitieteistä tutkimusotetta, jolloin yrittäjyyttä voidaan paremmin ymmärtää ja kehittää koskemaan kaikkia yrittäjyyden peruspilareita: yrittäjää, ympäristöä ja liiketoimintaa. (esim. Hytti 2003: 49.)

3. IDENTITEETTI VIITEKEHYKSENÄ

Työuran muutos on usein iso prosessi. Entinen ura sisältöineen, työyhteisöineen ja kokemuksineen jää taakse. Ammatillinen identiteetti on samanaikaisesti muutoksessa, ja ihminen joutuu vielä aikuisena pohtimaan uudelleen sitä, kuka hän on ja missä ammatissa hän haluaisi toteuttaa itseään. Työn vaihtaminen merkitsee yksilölle ammatti-identiteetin muokkausta tai ainakin omien työhön liittyvien käsitysten uudelleen määrittelyä. (Nurmenniemi 2003: 34; Eteläpelto 2009: 94; Hägg 2011.)

Työuraa vaihtaneen minäkäsitys on muodostunut monien eri elämäkokemusten kautta. Voidakseen tuntea itsensä kokonaiseksi ja ehyeksi ihmisen on liitettävä historiansa uuteen identiteettiin. Vanhat identiteetit määrittävät osaltaan, miten ihminen näkee itsensä uudessa työssä. (Nurmenniemi 2003: 36.) Käyn tässä luvussa läpi identiteetin käsitettä sekä pakkoyrittäjän narratiivista identiteettiä.

3.1. Identiteetin käsite

Identiteetin käsite on tutkimuksen kohteena haasteellinen ja se yhdistää useita tieteitä, kuten psykologiaa, sosiaalitieteitä ja kauppatieteitä. Yksilöllä on monta identiteettiä eri kontekstit huomioiden ja työidentiteetti on yksi identiteeteistä. Työhön liittyvälle identiteetille on olemassa hyvin erilaisia termejä, joita käytetään tarkoittaen kuitenkin suunnilleen samaa asiaa. Englanninkielisissä lähteissä yleisemmin käytettyjä ovat ”vocational”, ”occupational”, ”professional” ja ”work identity”. ”Work identity” (työidentiteetti) on merkitykseltään laajin ja se viittaa työtä koskeviin erilaisiin merkityksiin, sitoumuksiin ja suhteisiin. ”Occupational identity” (ammatillinen identiteetti) ja ”vocational identity” (viitattaessa esimerkiksi johonkin kutsumusammattiin) ovat merkitykseltään suppeampia, kun taas ”professional identity” viittaa korkeaa koulutusta ja erityistä asiantuntijuutta vaativiin tehtäviin. (Eteläpelto 2009: 90.) Työelämän pirstaleisuus, jatkuva muutos ja epävarmuus sekä yksilölle kohdistuvat vaatimukset uuden oppimisesta ja joustavuudesta asettavat haasteensa myös

työidentiteetin jatkuvalle rakentumiselle; työidentiteettien voidaankin sanoa aina olevan dynaamisia. Dynaamiseen identiteettikäsitteeseen kuuluu, että oppiminen on minuuden ja identiteetin kehittymisen keskeisin prosessi (ks. Hägg 2011: 77).

Vaikka pakkoyrittäjän identiteetin rakentumisesta ei tutkimustietoa juurikaan löydy, ammatti-identiteettiä ja siihen liittyvää muutosta on tutkittu eri tieteenaloilta. Esimerkiksi Almiala (2008) on tutkinut opettajan työstä uudelle uralle lähteneiden muutostarpeita sekä ammatillisen identiteetin muutosprosessia lähestymällä aihetta työuran muutoksen ja ammatillisen identiteetin rakentumisen alkuvaiheen, kynnysvaiheen ja loppuvaiheen kautta. Tietoisuus Scheinin ura-ankkureista auttaa tekemään erityisesti muutostilanteissa rehellisesti hyviä urapäätöksiä (ks. Almiala 2008: 70–71).

Identiteetin voidaan nähdä olevan ihmisen ajatus itsestään ja toiminnastaan ympäristön odotuksineen eri tilanteissa ja elämänvaiheissa. Identiteetti on henkilökohtainen eli henkilön oma käsitys itsestään ja se rakentuu arjen vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Wengerin (1998) sosiaalisen oppimisen teorian mukaan oppiminen nähdään käytännön yhteisössä yhteisön jäsenyyden ja osallistumisen kautta tapahtuvana identiteetin rakentamisena. Osallisuus merkitsee sekä toimimista, mutta myös kuulumista johonkin. (ks. Hytti 2011: 77).

Identiteetti-käsitys liittyy länsimaiseen individualistiseen ajatteluun (Sintonen 2008; Ristimäki 2004) ja vastuu identiteetin tuottamisesta on postmodernissa yhteiskunnassa yksilöllä itsellään (Eteläpelto 2009: 95–96). Nykyisyyteen kuuluu jatkuva muutos ja ihminen onkin valintojen edessä koko ajan. Aiemmin identiteetti pidettiin stabiilina, mutta yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen myötä identiteetti käsitetään jatkuvasti muokkautuvaksi käsitteeksi omasta itsestään. Kuten Sintonen (2008: 43) ilmaisee: ”*Rakennamme identiteettiämme tuottamalla jatkuvasti kertomusta elämästämme ja maailmastamme, jolloin voidaan puhua narratiivisesta identiteetistä.*”

Identiteetistä puhuttaessa huomioidaan siis sekä persoonallinen että sosiaalinen identiteetti, jotka eivät ole epistemologisen näkökulman mukaan erillisiä, vaan

kuvastavat samaan aikaan pysyvyyttä ja muutosta (Eteläpelto ym. 2009; Sintonen 2008; Ristimäki 2004). Identiteetti on laajasti ajateltuna oman subjektiivisen käsityksen ja vuorovaikutuksessa syntyvien muiden minä-havaintojen risteyskohdassa. (ks. Aaltio 2007: 67). Identiteetti käsitellään osaksi ihmisen persoonaa ja se vastaa esimerkiksi kysymykseen millainen minä olen tai millainen haluaisin olla.

3.2. Narratiivinen identiteetti

Identiteetin jatkuvuutta pidetään kertomuksellisesti yllä elämäntarinoilla. Narratiivinen identiteetti, joka on tämän tutkimuksen identiteettikäsitteen pohjana, rakentuu tarinoiden kautta, joita yksilö kertoo itselleen ja muille. Elämän muutostilanteessa tulee tarve saada koettuun kaaokseen järjestys ja ymmärrys ja tarinoiden kautta yksilö jäsentää menneitä ja ennakoii tulevaa. Ricouerin mukaan (viitattu Karjalainen & Auvinen 2012: 19) juonellistaminen on prosessi, joka nivoo tapahtumat kokonaisuudeksi, jossa eri tekijät, kuten henkilöt, olosuhteet, tavoitteet, vuorovaikutussuhteet ja arvaamattomat tapahtumat koostetaan tarinaksi, joka on jokaiselle ainutlaatuinen ja henkilökohtainen tarina. Tarinan ymmärtäminen on ymmärrystä siitä, miten ja miksi ajallisesti peräkkäiset tapahtumat johtivat lopputulokseen, joka ei ole ennalta arvattavissa. Ymmärrys ei rajoitu yksittäisiin tapahtumiin vaan minuuteen ja kudottu juoni, säilytettynä ja ilman, muokkaa yksilön identiteettiä. (Eteläpelto ym. 2009; Karjalainen ym. 2012; Kaunismaa & Laitinen 1998.)

Tässä tutkimuksessa *narratiivinen identiteetti* on Kaunismaan ym. (1998) määritelmää mukailien *prosessin tulos, jossa itsestä muodostetaan käsitys kerrottujen kertomusten välityksellä. Narratiivinen identiteetti rakentuu menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta suhteessa itseen ja muihin.*

3.2.1. Pakkoyrittäjän identiteetin narratiiviset teemat

Kantola (2014) on selvittänyt narratiivisessa tutkimuksessaan pakkotilanteessa yrittäjäksi ryhtyneiden coping-keinoja. Coping-keinojen eli selviytymiskeinojen avulla pakosta yrittäjiksi lähteneet pyrkivät saavuttamaan tasapainon yrittäjänä. Yksilön henkisillä ja kognitiivisilla hallintakeinoilla on merkittävä rooli siihen, miten yksilö selviää ulkoisista ja sisäisistä vaatimuksista, Kantola (2014: 53) selventää.

Kantolan (2014) tutkimukseen osallistui pakkotilanteen seurauksena 16 yrittäjäksi ryhtynyttä henkilöä eri toimialoilta. Yrittäjien tarinat heijastavat yksilöllistä kehitystä ja paikan löytymistä uudessa työympäristössä. Kertomuksissa nousee kuusi erilaista teemaa, jotka kuvastavat paitsi tutkijalle myös tarinan kertojalle asioiden ymmärrettävyyttä, hallittavuutta sekä merkityksellisyyttä. (Kantola 2014: 92–97.)

Teemoittelu (ks. kuvio 5) nousee nimenomaan Kantolan tutkimuksen coping-kerronnasta ja kertomusten rakenteesta, ei yrittäjäidentiteetistä rakentumisesta. Käytän kuitenkin Kantolan tutkimuksen selviytymistarinoiden teemoja – siinä määrin kuin haastateltujen tarinat sen mahdollistavat – pakkoyrittäjän identiteetin analysoinnin pohjana, ns. kerronnan punaisena lankana. Näin tarinoiden sisältöä on helpompi lukea ja ymmärtää, kun kertomukset muodostavat ajallisen kokonaisuuden. Kertomusten tuloksena haastatelluille muodostuu käsitys itsestä eli narratiivinen identiteetti.

Pettymys kuvastaa tilannetta tai taustoja, jonka vuoksi yritystoiminta on aloitettu. Henkilöt haluavat kertoa työhistoriaansa ja elämästäänkin laajemmin. Tämä tarinan vaihe avaa kertojalle ja kuulijalle taustoja, joiden vuoksi haastateltava on päättänyt yrittäjän polulle. Kriittisen tapahtuman läpikäynti luo myös tunnelman ja käsityksen siitä ajasta, kun kertojan elämä saa uuden suunnan (Kantola 2014: 92).

Kun haastateltava perustelee syitä yrittäjyyteen sekä itselleen että haastattelijalle, hän kertoo, että miksi kaikki tapahtui. *Syiden perusteluina* pakkoyrittäjyydessä nousee usein tavalla tai toisella taloudelliset syyt, vastuu muista sekä halu olla töissä. Pakkoyrittäjille pakon käsite näyttäytyy yksilöllisesti; toisille se merkitsee taloudellista pakkoa, toiselle

pakon luomaa mahdollisuutta sekä halua tehdä töitä. Laajempaan ilmiönä pakkoyrittäjien kertomuksissa nousee esiin huonot työllisyysnäkökuvat, rakennemuutokset, muuttuneet arvot työelämässä sekä heikentyneet mahdollisuudet tietyillä aloilla. Pettymysten ja syiden perustelu tuo loogisuutta ja ymmärrettävyyttä asioihin (Kantola 2014: 93).

Uusi minä teemana valottaa yksilöiden asennetta ja tunteita yrittäjyyttä kohtaan. Kertomuksissa ilmenee myös pakkoyrittäjien tuntema leima uhritumisesta niin, että yrittäjäuran valinnut toimisi vastentahtoisesti työssään loppuelämänsä. Selviytymiskeinot ovat Kantolan (2014) mukaan olennaisessa asemassa, kun alun perin pakkotyöstä muotoutuu lopulta unelmatyö. Teema käsittelee uuden minän löytymistä, jolloin arvioidaan omia kyvykkyyksiä yrittäjyyteen ja peilataan yrittäjyyttä, omia piirteitä, muihin yrittäjinä toimiviin. Nämä narratiivit suhteessa muihin rakentavat henkilön käsitystä yrittäjyydestä joko siten, että pakkoyrittäjä näkee yhtäläisyyksiä perinteisiin yrittäjäkäsitteisiin tai niin, että pakkoyrittäjä tuntee olevansa erilainen yrittäjä.

Tasapainon paradoksi liittyy yrittäjän hyvinvointiin sekä asioiden hallittavuuteen. Pakkoyrittäjät kertovat muun muassa yksinäisyyden haittapuolia punnitsemalla samalla itsenäisyyden positiivisia seikkoja. Puntariin joutuvat myös itsenäisyys suhteessa vastuuseen sekä yleensäkin työmäärä, vapaa-aika ja ajan hallittavuus (Kantola 2014: 94).

Menneestä oppiminen -teemassa kertomusten osat alkavat muodostaa mielekkään kokonaisuuden ja pakkoyrittäjä huomaa ajattelutapansa ja arvojensa muuttuneen. Tämän teeman narratiiveissa korostuu oppimisnäkökulma ja henkilön vahvuus palata takaisin menneisyyteen ja oppia siitä. Yhtenäinen kokonaisuus antaa parhaimmillaan tunteen siitä, että elämässä kaikista haasteista huolimatta on järkeä. Tarinoissa pohditaan omaa sitoutumista yrittäjyyteen (Kantola 2014). Menneestä oppiminen liittyy myös narratiiviseen identiteetin rakentamiseen, kun tarinat koskevat nykyisyyden ja tulevaisuuden lisäksi myös menneisyyttä.

Tulevaisuuden toiveet liittyvät läheisesti edelliseen teemaan, sillä menneen rinnalla pakkoyrittäjä suuntaa toimintansa jo tulevaisuuteen. Toiveisiin liittyy oman hyvinvoinnin lisäksi liiketoimintaan liittyvät asiat (Kantola 2014: 95).

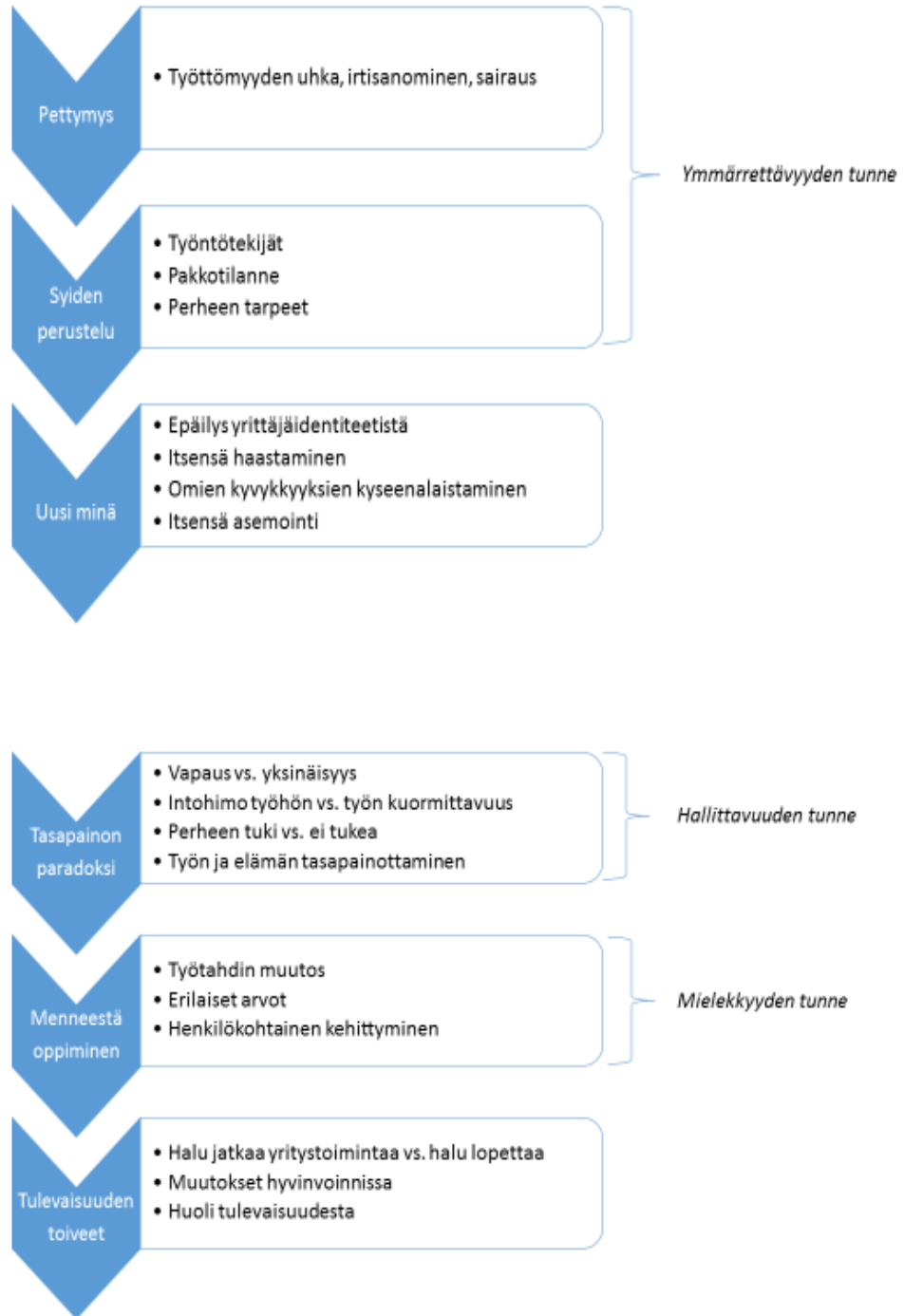
Pakon seurauksena yrittäjiksi ryhtyneet eli 'merelle lähteneet' Kantola jakaa coping-kokemusten myötä hukkuneihin, ajelehtijoihin, purjehtijoihin ja rantautuneisiin (Kantola 2013, 127–128):

Hukkuneet: Resurssien puute, henkinen, sosiaalinen tai fyysinen, johtaa epäonnistumiseen yrittäjänä.

Ajelehtijat: Elämäntilanne muodostaa taloudellisen pakon yrittämiseen ja ajelehtijat pärjäävät sinnikkyydellä haasteiden ja epäonnistumisten keskellä. Yrittäminen on työ, ei elämäntapa.

Purjehtijat: Erinomaiset resurssit, aiempi ura ja henkinen pääoma ja arvojen tasapaino edesauttavat purjehtijoita samaistumaan yrittäjyyteen.

Rantautuneet: Selviytyvät yrittäjinä, mutta heillä on koko ajan pyrkimys palata palkansaajaksi. Kun sopiva palkkatyö löytyy, ovat helpottuneita.

Kuvio 5. Selviytymistarinoiden malli (Kantola 2014: 97).

Hytti (2003: 273) on pohtinut yrittäjäksi ryhtyneiden identiteetin rakentumista narratiivisessa tutkimuksessaan. Hän huomioi, että on vaarallista lokeroida yrittäjiä homogeeniseksi ryhmäksi. Vaikka yrittäjäksi ryhtyneet ovat hyvin omaksuneet yrittäjänä olemisen identiteetin, Hytin mukaan se ei ole välttämättä määräävä identiteetti, vaan yrittäjät pystyvät onnistuneesti sukkuloimaan yrittämisen ja perheen välillä. Hytti valottaa, että identiteetistä puhuttaessa ei kerrota pelkästään itselle merkityksellisistä asioista, vaan identiteetin rakentumiseen vaikuttaa oma yrittäjyys verrattuna muihin; halutaan olla yrittäjiä, mutta samanaikaisesti halutaan erottua tietyn tyypistä yrittäjäjoukosta. Saman suuntaiseen tulokseen on tullut myös Kantola (2014), jonka mukaan pakkoyrittäjät eivät välttämättä halua identifioitua 'perinteisiksi' yrittäjiksi.

Yrittäjät oppivat kokemuksen kautta ja antavat tapahtumille uusia selviytymismerkityksiä erilaisten negatiivisten tilanteiden ja tapahtumien jälkeen. Tappio pyritään kääntämään voitoksi ja kokemukset hyödyllisiksi apukeinoiksi yrittäjäuralla. Vaikka Hytin (2003) tutkimus ei varsinaisesti koske pakkoyrittäjyyttä, hänen mukaansa eri tapahtumat, myös irtisanomiset, voidaan nähdä yrittäjyyteen laukaisijoina. Jokaisen työttömyyden kautta yrittäjäksi lähteneen yrittäjän tarina on erilainen ja tutkijoiden kannattaa kiinnittää huomiota siihen, etteivät yrittäjät ole homogeeninen ryhmä. Se, mikä toiselle näyttäytyy negatiivisena pakkona, voi henkilölle itselleen muodostua tilaisuuden tarjoamaksi positiiviseksi mahdollisuudeksi. (Hytti 2003: 276.)

3.3. Yhteenveto narratiivisesta identiteetistä

Ihmisellä on monta identiteettiä, joista yksi on työidentiteetti. Identiteetti vastaa kysymykseen kuka minä olen ja se on henkilön oma käsitys itsestään. Identiteetti ei muodostu umpiossa, vaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Identiteetin on ennen ajateltu olevan stabiili, mutta nyt esimerkiksi työympäristöjen muuttuessa ja elämän käännekohdissa yksilön identiteetti rakentuu uudelleen vanhojen kerrosten lomaan, jolloin identiteettiä kuvaa samanaikaisesti muutos ja pysyvyys.

Olen luonut katsauksen menneessä luvussa narratiiviseen identiteettiin, joka rakentuu kertomusten avulla. Narratiivien avulla pakkoyrittäjät kertovat heille merkityksellisistä asioista, jotka toimivat identiteetin rakennusaineina. Narratiivinen identiteetti koostuu menneestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta suhteessa itseen ja muihin ja tarina auttaa ymmärtämään, miten ja miksi ajallisesti peräkkäiset tapahtumat johtivat ennalta arvaamattomaan lopputulokseen. Tässä tutkimuksessa haastateltavien kertomukset sijoitetaan Kantolan tutkimuksen (2014) pakkoyrittäjien selviytymistarinoiden -teemoitteluun, joka helpottaa ymmärtämään ajallista jatkumoa ja yksittäiselle henkilölle merkityksellisiä asioita. Narratiivinen yrittäjäidentiteetti on prosessin tulos, jossa haastateltavat muodostavat itsestään käsityksen kertomuksiensa kautta.

4. EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä pakkoyrittämisen ilmiöstä, erityisesti yksilön kannalta katsottuna. Tutkimusote on narratiivinen. Haastatteluaineiston pohjalta yrittäjyyttä lähestytään pakonomaiseen tilanteeseen joutuneiden henkilöiden kannalta. Kertomuksissa nousseiden asioiden pohjalta analysoidaan, mitä yrittäjyys heille merkitsee ja mitkä syyt ja tekijät ovat vaikuttaneet heidän yrityksensä perustamiseen. Pakkoyrittäjyysilmiöön liittyy myös oman identiteetin muuttuminen, joten tutkimusaineistosta muodostetaan käsitys siitä, mitkä tekijät ovat haastatelluille merkityksellisiä yrittäjänä olemisessa. Tässä luvussa luon katsauksen tutkimuksen empiirisessä osassa käytettyihin tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmiin. Lisäksi kerron tutkimuskohteesta, aineiston keruuprosessista ja analysointimenetelmästä.

4.1. Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan laadullista tutkimusta, joka ymmärretään yksinkertaisesti aineiston muodon kuvaukseksi (Eskola & Suoranta 1998: 13). Gubriumun mukaan (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007: 159) kvalitatiivinen tutkimus ei ole vain yhdenlainen hanke, vaan joukko mitä moninaisimpia tutkimuksia. Hirsjärvi ym. (2007: 157) huomioivat, että todellisen elämän kuvaamista ei voi hajottaa osiin, vaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu, että siinä suositaan ihmistä tiedonkeruun instrumenttina ja valitaan kohdejoukko harkiten, sillä siihen kuuluvien henkilöiden kertomuksia käsitellään ainutlaatuisina ja tulkinta on sen mukainen. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritäkään tilastollisiin yleistyksiin, vaan tarkoituksena on pyrkiä kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä. (Hirsjärvi ym. 2007: 160; Eskola & Suoranta 1998: 61.)

Työelämä on täynnä erilaisia mittareita, joilla pyritään arvioimaan kunkin henkilön suoriutumista työssä. Taloustieteet tarjoavat hyvän valikoiman erilaisia tapoja mitata tehokkuuttamme, näin olemme saaneet oppia sekä teoriassa että myös käytännössä. Koska ihmisinä havainnoimme ja peilaamme itseämme ympäristöön, käytämme aistejamme ja tutkimme arvojamme, pyrin tässä tutkimuksessa ristiintaulukoinnin sijaan oivaltamaan, mitä haastateltavilla on kerrottavanaan. Menetelmänä käytetään teemahaastattelua eli haastateltavat kertovat asioista ja haastattelija pitää keskustelua yllä teeman ympärillä. Tutkimusote on narratiivinen, jolloin kertomukset heijastavat haastateltavien kokemuksia ja niiden kausaalista vaikutusta siinä elämänjaksossaan. Polkinghornen (1998) mukaan narratiivinen tutkimus voidaan ymmärtää tarinoiden tutkimuksena, joka pyrkii ymmärtämään inhimillisiä merkityksiä; kuinka ihmiset jäsentävät ja tulkitsevat kokemuksiaan, itseään ja toisiaan. (Polkinghorne 1998; Hytti 2003; Karjalainen & Auvinen 2012.)

Karjalainen & Auvinen (2012) ovat huomioineet narratiivisen tutkimuksen vivahteikkaan lähestymistavan eri tieteissä. Narratiivinen tutkimus ja siihen liittyvä käsitteistö on suhteellisen uusi tutkimusote liiketaloustieteissä. Hänninen (1999: 20) avaa käsitteistöä seuraavanlaisesti:

”Tarina on ajallinen kokonaisuutena eli sillä on alku, keskikohta ja loppu. Tarinan keskeinen elementti, ”perusasia ja ikään kuin sielu” on juoni, mythos. Juoni muodostaa kokonaisuudeksi, johon nähden erilliset osat saavat merkityksensä. Kerrottu tarina esittää jonkin yleisen totuuden tai mahdollisuuden yksittäistapauksen kautta: se on konkreettien tapahtumien muotoon saatettu tarinan juonen ilmaisu. Kertomuksen (lat. narrare) käsite viittaa tarinan esitykseen merkkien muodossa. Tyypillisimmin kertomus on kielellinen, mutta kerronta voi tapahtua myös elokuvan, näytelmän, jopa yksittäisen kuvan avulla. Yksi kertomus voi sisältää useita tarinoita eli se voidaan tulkita monella tavalla. Sisäisen tarinan käsite puolestaan viittaa ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, jossa ihminen tulkitsee omaa elämänsä tarinallisten merkitysten kautta. Sisäinen tarina ilmaistuu ja osin muodostuu kerronnassa ja toiminnassa, mutta osittain se jää myös piiloon – kaikkia kokemuksia ei kerrota, kaikkia suunnitelmia ei toteuteta.”

Narratiiviseen tutkimukseen kuuluu, että huomioidaan mitä kerrotaan ja miten osat muodostavat kokonaisuuden. Tutkimuksen edetessä yksittäiset osat, ilmiöt ja käsitteet saavat uusia merkityksiä, syvyyttä ja asioita ymmärretään ja tulkitaan uudessa valossa. Näin ollen hermeneuttisesta kehässä tutkija ei voi olla irrallinen tutkimuksessa, vaan hänellä on esiymmärrys asioista. (Kantola 2013: 69; Kaunismaa ym. 1998.)

Siljander (viitattu Nurmenniemi 2013: 44–45) tiivistää hermeneuttisen kehän kolmeen keskeiseen periaatteeseen:

1. Tulkintaprosessilla ei ole absoluuttista lähtökohtaa, sillä kaiken ymmärryksen perustana on tulkitsijan esiymmärrys. Tulkinnan edetessä tämä esiymmärrys muuttuu ja vaikuttaa uusiin tulkintoihin, jotka puolestaan muovaavat uutta esiymmärrystä.
2. Tulkittavaa ilmiötä on mahdollista ymmärtää yksittäisten elementtien ja kokonaisuuden välisten suhteiden avulla. Mitä paremmin kokonaisuus ymmärretään, sitä paremmin ymmärretään sen osien merkitys ja päinvastoin. Tulkinta käynnistyy siitä, että kokonaisuutta tulkitaan osiensä perusteella. Prosessin edetessä yksittäisen osien merkitys jatkuvasti muuttuu kokonaisuuden ymmärtämisen perusteella.
3. Tulkintaprosessilla ei ole absoluuttista päätepistettä, sillä hermeneuttinen kehä on sulkeutumaton. Kaikki käsitteet tulkitaan alati jatkuvassa spiraalinomaisessa dialektisessä tulkinnassa.

4.2. Tutkimuskohteen valintaan vaikuttavia tekijöitä

Hermeneuttiseen kehään kuuluu edellä esitetyn mukaisesti tutkijan esiymmärrys, joka täydentyy ja muuttuu tutkimuksen edetessä. Tein kauppatieteiden kandidaatin tutkintoon kuuluvan aineopintojen seminaarityön Jyväskylän kauppakorkeakouluun aiheesta Pakko

yrittää? (2013), jossa tutkin motiiveja yrityksen perustamiseen tehtaan lakkauttamisen jälkeen. Olin työskennellyt rahoitusalueella kajaanilaisessa pankissa useita vuosia ja asiakkaina oli myös 'paperimiehiä'. Pankkimaailmassa tuntuma siitä, millainen vaikutus ison työnantajan lomautuksilla ja yritysten irtisanomisilla on yksilön, alueen ja eri toimijoiden kannalta, syveni. Lapsuuteni ja nuoruuteni vietin Siikajoen varrella Ruukissa, Pohjois-Suomen vanhimmalla teollisuuspaikkakunnalla, jonne Pietari Brahe perusti Suomen ensimmäisen potaskatehtaan vuonna 1672. Tuolla tehdasalueella on toiminut eri yrityksiä, kuten Ahlström Oy. Tällä hetkellä alueen toiminnallisuutta hyödyntää Ruukin Yrityspuistossa toimivat yritykset.

Eri työyhteisöissä työskennelleenä mietin usein johtamistyylejä ja niiden vaikutusta henkilöstön hyvinvointiin ja sitoutumiseen. Työyhteisössä tapahtuneet muutokset kiinnostivat siinä määrin, että hakeuduin kauppatieteiden opintoihin syventääkseni tietämystä ja oikoakseni turhia käsityksiä. Olin pitkään pohtinut vaihtoehtoa omalle tulevaisuudelleni työelämässä, sillä en tuntenut enää työpaikkaa omakseni. Irtisanoutuminen ilman konkreettista syytä venyi yllättäen vuosia kestäneeksi prosessiksi. Kohtasin positiivisen kannustuksen ohella paljon epäilyttävää asennoitumista ajatuksestani siirtyä 'varmasta' työpaikasta yrittäjäksi. Tunsin välillä itseni tosi typeräksi ja ääliöksi ja statukseni tietyissä piireissä oli eittämättä alentunut. Mietin, että miten ne henkilöt selviytyvät, jotka irtisanotaan ilman omaa tahtoa.

Yrittäjänä olemisesta minulla on läheistä kokemusta, ei juuri yrityksen virallisena omistajana, vaan perheenjäsenenä. Olen verrannut vuosien saatossa ison pankkiryhmän johtamistyylejä, henkilösuhteita, työntekijän vastuuta ja kaikkea työelämään liittyvää pk-yrittäjän arkeen. Koin hyvin luontevana tutkimusaiheen valintana yrityksen perustamisen pakkotilanteessa ja Kajaani toteutuspaikkakuntana järjestyi hyvin siitä syystä, että asuin siellä. Aiheena yritysten irtisanomisiin liittyvät seikat sekä yksilötason kokemukset ovat erittäin ajankohtainen aihe. Sitä, miten yksilö kokee siirtymisen palkkatyöstä yrittäjäksi irtisanomistilanteen seurauksena, on Suomessa tutkittu vähän. Perehtyessäni kirjallisuuskatsauksen julkaisuihin käsitykseni yrittäjyyden monimuotoisuudesta vahvistuivat.

Tutkimukseen valitut yritykset ovat mikroyrityksiä ja ne toimivat entisen tehdasalueen ulkopuolella. Lakkautetulla UPM:n Kajaanin paperitehtaan alueella toimii tänä päivänä Renforsin Ranta –niminen yritysalue, jossa toimii eri alojen yrityksiä. Vaikka tässä tutkimuksessa lähestytään pakkoyrittäjyyttä yksilötasolla koettuna, irtisanomisten alueellinen merkitys on usein huomattava, jopa kuolettava. Maakuntajohtaja Jokelainen (Nuotio 2012) pukee erikoissairaanhoidon mahdollisen siirtymisen tulevaisuudessa Ouluun Kainuun kannalta seuraavin ajatuksin:

Jos sairaalan päivystävä rooli menetetään Kainuussa, tämä olisi kolme kertaa suurempi menetys kuin UPM:n tehtaan lopetus.

Aluehallinnon siirtyminen Kainuusta pois ja maakuntien väheneminen merkitsisi Jokelaisen mukaan sitä, että Kainuu jäisi enää identiteettimaakunnaksi:

Kehruukerhoksi sitä voisi sanoa.

4.2.1. Tutkimuskohde ja aineiston keruu

UPM:n Kajaanin paperitehdas lakkautettiin vuonna 2008, jolloin 535 henkilöä irtisanottiin. Länsi-Kainuun TE-toimiston mukaan Kajaanin paperitehtaan entisestä henkilöstöstä koulutuksen aloitti 162 henkilöä. Yrittäjyyden tielle lähti 26 henkilöä. Työttömänä työnhakijana oli 136 henkilöä 2.8.2010. UPM:n ilmoituksen mukaan vailla sijoitusta on vielä noin 60 henkilöä. Tällöin yli vuoden opiskelevien, ”putkilaisten” ja lisäpäivillä olijoiden on katsottu jo saaneen ratkaisun (Kainuun Maakunta – kuntayhtymän tiedote 8.9.2010).

Tutkimustyötäni aloittaessa en tuntenut henkilökohtaisesti ketään irtisanottua, johon olisin ottanut yhteyttä. Aloin tuttavilta tiedustelemaan potentiaalisia haastateltavia ja ensimmäisen yhteydenoton jälkeen sain jo usean muunkin yhteystiedon. Haastatteluun osallistuneet koottiin siis suusta–suuhun-menetelmällä.

Empiirinen aineisto on kerätty haastattelemalla kohderyhmään kuuluneita yrittäjiä. Tähän tutkimukseen on haastateltu kuutta yrittäjää. Lisäksi on tehty yksi esimieshaastattelu. Empiirisen aineiston analysointiin olen valinnut viisi haastattelua eli yksi esimieshaastattelu ja yksi toisen kuin yrittäjän itsensä antama haastattelu on jätetty analysoinnista pois. Kaikki viisi yrittäjää ovat miehiä ja heillä kaikilla on mikroyritys. Sukupuoli ja yrityksen koko eivät ole olleet määrääviä tekijöitä haastateltavien valinnassa.

Ensimmäiset haastattelut tein tammikuussa 2013. Soitin potentiaalisille haastateltaville ensimmäisen kerran joulukuussa 2012 ja pyysin mahdollisuutta haastatteluun, jossa he kertoisivat ajatuksiaan yrittäjänä olemisesta sekä syitä yrityksen perustamiseen irtisanomisen jälkeen. Kerroin heille, että lopputyössäni heidän henkilöllisyys ei tule ilmi. Tämä seikka ei ollut heille merkityksellinen. Näille tutkimukseen osallistuneille on kerrottu, että tulen käyttämään haastatteluaineistoa kauppatieteiden kandidaatin aineopintojen seminaarityötä ja myös maisterivaiheen pro gradua varten. Joulukuussa 2013 sovin lisää haastatteluja ja sain myös käydä tutustumassa entisen paperitehtaan alueeseen. Opastetun kierroksen aikana sain mahdollisuuden tutustua alueen historiaan ja entisiin tehdastiloihin, joissa osassa toimii uusia yrityksiä.

Lopuille haastatelluista soitin lokakuussa 2014 ja tiedustelin halukkuutta osallistua pro gradu –tutkimukseeni. Haastatteluun pyysin kaikkia varaamaan noin 1,5 tuntia aikaa. Haastattelukysymyksiin kenelläkään haastatelluista ei ollut tarvetta eikä aikaa tutustua etukäteen, joten kertomukset itse haastattelutilanteessa olivat spontaaneja.

Kauppatieteiden kandidaatin opinnot suoritin Jyväskylän kauppakorkeakouluun ja yhteistyöoppilaitoksena Kajaanissa, missä silloin asuin, toimi Kainuun kesäyliopisto. Sain käyttööni rauhalliset neuvottelutilat ja ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä tunnelma muuttui alkujuttelun jälkeen hyvin avoimeksi. Haastattelut kestivät noin tunnin verran. Seuraavassa haastatteluvaihe oli joulukuussa 2014. Haastatellusta ei tehdä omia kertomuksia tunnistettavuuden takia, vaan aineistoa kuvaava popularisoitu artikkeli (julkaisematon) toimii johdannon alkuna.

Aineiston keruun vaiheet:

1. Haastateltaville (4kpl) soitettiin 14.12.2012 ja pyydettiin osallistumaan tutkimukseen, johon 3 heistä suostui. Neljäs ei perustellut perumisen syytä. Sovittiin uusi soittoaika tammikuun 2013 alkuun, jolloin sovitaan tarkempi haastatteluajankohta viikolle 2 tai 3.
2. Teemahaastattelu toteutettiin Kainuun Aallon neuvottelutiloissa 14.–16.1.2013. Haastattelut nauhoitettiin.
3. Osalle haastatelluista (2 kpl) soitettiin marras-joulukuussa 2013. Toinen haastattelu pidettiin joulukuussa 2013 Kainuun Aallon neuvottelutilassa, toinen haastatelluista perui tapaamisen työkiireiden vuoksi.
4. Opastettu tutustuminen Reformin Rannan –yritysalueeseen 2.12.2013. Tutkija ei ollut käynyt alueella aiemmin.
5. Loput haastattelut (3 kpl) tehtiin Kajaanissa 1.–2.12.2014 Hotelli Scandicin neuvottelutiloissa.
6. Haastattelujen litterointi ja analysointi.

Teemahaastattelun tavoitteena oli luoda mahdollisimman avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri, jotta haastateltavat rohkenivat kertoa omaa yrittäjätarinaansa. Vaikka kysymykset olivat ennalta määrättyjä, kysymykset eivät välttämättä edenneet tietyssä järjestyksessä. Joustavuus onkin yksi laadullisen aineiston hankinnan etu. Mikäli haastateltavat eivät tienneet jotain käsitettä, kerroin sen lyhyesti hyödyntäen lähdekirjallisuutta.

4.3. Aineiston analysointimenetelmä

Analysoinnissa aihe jaettiin kahteen eri teemaan, yrityksen perustamisprosessiin ja yrittäjäidentiteettiin. Pelkät sitaatit, joita tässä tutkimuksessa käytetään analyysiosiossa (ks. luku 5), eivät ole varsinaisia tutkimustuloksia, vaan teemoittelussa sitaattien rinnalla käytetään teoriaa, joista muodostetaan johtopäätökset. (vrt. Eskola & Suoranta 1998: 176.)

Narratiivisessa tutkimuksessa analysointi voidaan tehdä joko narratiivien analyysiin (*analysis of narratives*) tai narratiiviseen analyysiin (*narrative analysis*) pohjautuen.

Tässä tutkimuksessa päähuomio on narratiivien analysoinnissa, jolloin lopulta päädytään tilanteita, henkilöahmoja tai tarinoita koskeviin teemoihin tai tyypittelyihin. Narratiivien analyysissä pyritään tekemään yleisiä havaintoja aineistosta ja tässä tutkimuksessa havainnot pohjautuvat aiempiin, pakkoyrittäjyyttä koskeviin teorioihin ja malleihin. Narratiivinen analyysi poikkeaa edellä esitetystä siten, että narratiiveista kootaan uusi kertomus, jossa tarinoissa esiintyneet osat muodostavat ajallisen ja juonellisen kokonaisuuden. (ks. Polkinghorne 1995; Karjalainen & Auvinen 2012: 14.)

Esimerkki narratiivien analyysistä tässä tutkimuksessa:

Paperitehtaan lakkautusilmoitus 10.9.2008 ei tullut kenellekään haastatelluista suoranaisena yllätyksenä. Vaikka tehtaalla aiemmin tehdyt toimenpiteet, kuten PK4:n lakkauttaminen, enteilivät koko paperitehtaan lakkauttamista, ilmoituspäivä on jäänyt kuitenkin elävästi mieleen.

Sitten menin sisällä käymään ja kahtoin puhelimesta, että onpa monta puhelua tullu, rupesin kahtomaan, että työkavereita ja äiti on soittanu, että selevä tappaus, että nyt se on tullu – julistus.

Narratiivinen analyysi (jota tässä tutkimuksessa ei käytetä) voisi olla tällainen:

Matti oli odottanut tätä päivää jo pidemmän aikaa. Hän suuntasi auton nokan kohti Kuhmoa Rikun ja Rokan aavistaessa isäntänsä aikeet. Koirat olivat pakahtua innosta, sillä pian ne pääsisivät isännän mukaan teerimetsälle. Matti oli pyytännyt tämän päivän vapaaksi jo keväällä, sillä hän halusi olla passissa metsäkanalintujen metsästyksen alkaessa. Matti heitti repun selkään, sulki puhelimen ja lähti nauttimaan syksyisestä luonnosta. – – Koirat ja isäntä olivat uupuneita ja Matti päätti soittaa kotiin, josko vaimo laittaisi saunan lämpiämään. Matin kännykkään oli tullut puheluita ja viestejä sekä kavereilta että äitiltä. Matti tiesi heti, että tehdas on päätetty lakkauttaa:

No nyt se julistus on tullu.

Tämän tutkimuksen haastatteluaineiston sisältö jaettiin kahteen eri teemaan, jotka ovat yrityksen perustamisvaiheen malli sekä yrittäjäidentiteetti. Kaksi pääteemaa jaettiin vielä alateemoihin aiempia tutkimuksia (mm. Kautonen 2007; Kantola 2014) hyödyntäen.

Koska Kajaani on pienehkö kaupunki Kainuussa, haastateltujen nimet on muutettu ammattinimikkeiksi helpottamaan ja elävöittämään haastattelujen analysointia. Henkilöt ovat *Suojaaja, Kuljettaja, Etsivä, Rakentaja ja Höylääjä*. Tunnistettavuuden takia haastateltavista ei tehty erillisiä tarinoita johdannossa olleen alkutekstin lisäksi, vaan lainauksia on sijoitettu tekstiin eri teemojen alle, mikä on narratiiviselle tutkimukselle tyypillistä.

Jokaiselle haastateltavalle tehtiin aineiston pohjalta aikajana, johon lisättiin kertomuksissa esille nousseita seikkoja. Lisäksi käytettiin käsitekarttoja ja aineistoon palattiin yhä uudelleen. Hermeneuttiseen kehään (s. 49) kuuluukin, että tulkinnalla ei ole absoluuttista päätepistettä ja että yksittäisten tekijöiden ja kokonaisuuden nivoutuminen yhteen saa uusia merkityksiä tulkinnan edetessä. Aineistoa analysoitiin suhteessa kirjallisuuskatsauksessa olleeseen teoriaan ja yrityksen perustamisvaiheen analysoinnissa käytettiin pohjana Kautosen (ks. 2007: 44) mallia vastentahtoiseen yrittäjyyteen johtavista tekijöistä.

Tarinan osia, jotka ovat vaikuttaneet yrittäjäidentiteetin muodostumiseen, sijoitettiin sen sijaan Kantolan pakkoyrittäjyystutkimuksessa olevaan selviytymistarinoiden teemoitteluun. (ks. Kantola 2014: 123; 128; ks. myös kuvio 5.) Koska identiteetti on henkilön oma käsitys itsestään, tässä tutkimuksessa valotetaan niitä asioita, joita haastateltavat kertoivat heille merkityksellisinä seikkoina yrittäjänä olemisessaan. Nämä kertomuksista nousseet osat toimivat haastateltavien yrittäjäidentiteetin rakennusaineina, sillä identiteetti on sitä, mistä henkilöt haluavat jakaa tarinaansa. Ilman narratiivia sana pakkoyrittäjä voi olla kuulijalle hämmentävä. Tietäisimme pelkistettynä, että Matti oli vuonna 2000 työhönsä ja ammattiinsa tyytyväinen paperimies ja tällä hetkellä hän on pakkoyrittäjä. Ilman narratiivia, siltaa, emme pystyisi ymmärtämään kokonaisuutta.

5. TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa esitellään empiirisen aineiston analyysi ja sen pohjalta syntyneet tulokset. Analyysiosiossa tutkimuskysymyksiä lähestytään kahdesta näkökulmasta, joita ovat:

1. Yrityksen perustamisvaiheen malli
2. Narratiivinen yrittäjäidentiteetti

. Tutkimusongelma oli määritelty seuraavasti:

Millaisia tekijöitä yrityksen perustamiseen pakkotilanteessa nousee esille?

Miten yrittäjäidentiteetti on rakentunut siirryttäessä pakkotilanteesta palkkatyöstä yrittäjyyteen?

Tutkimusongelmaa selvitetään seuraavanlaisilla kysymyksillä: Millaisia vaiheita ja toimijoita yrittäjyyteen kuuluu? Miksi yritys perustettiin ja mikä oli pakkoyrittämisen vaihtoehto? Mitä yrittäjänä toimiminen tällä hetkellä haastateltaville merkitsee? Millaisena he näkevät itsensä ja millaiseen ympäristöön he tuntevat kuuluvansa?

5.1. Yrityksen perustamisvaiheen malli

5.1.1. Taustatekijät

Kaikki haastatellut olivat 40–54-vuotiaita, syntyperäisiä kainuulaisia miehiä. Haastateltavissa oli kaksi samannimistä, joten sitaatteihin olen keksinyt haastateltaville heidän nykyistä työtä muistuttavat nimet; *Suojaaja (40)*, *Kuljettaja (44)*, *Etsivä (47)*, *Rakentaja (48)* ja *Höylääjä (54)*. Kaikki muut paitsi Etsivä olivat työskennelleet ennen yrityksen perustamista koko uransa UPM:n Kajaanin paperitehtaalla. Etsivä oli ollut töissä muissakin yrityksissä. Haastateltavat olivat työskennelleet tehtaalla 11–30 vuotta, yhteensä 95 palvelusvuotta. Suojaaja oli sukunsa neljännen polven tehdaslainen.

Kaikki olivat suorittaneet ammatillisen tutkinnon, jota oli laajennettu tehdastyön aikana muun muassa eri kurssien avulla. Koulutustaustaltaan Rakentaja oli käynyt lukion, Suojaaja oli valmistunut metsätalousteknikoksi, Etsivä oli sairaankuljettaja, Höylääjä levyseppähitsaaja ja Kuljettaja kertoi koulutustaustakseen paperityöntekijän koulutuksen.

Viimeisimmät ammattinimikkeet ennen yrittäjäksi ryhtymistä Suojaajalla ja Kuljettajalla olivat koneenhoitaja, Etsivällä suojelumies, Höylääjällä hitsari ja Rakentajalla käynninvarmistaja. Haastateltavien yrityksillä on ikää kahdesta vuodesta neljään vuoteen ja ne toimivat seuraavilla aloilla: auringonsuojaus (osakeyhtiö/50%), tieliikenteen tavarankuljetus (toiminimi/100%), vartiointi (osakeyhtiö/50%), viherrakentaminen (osakeyhtiö/100%), perinnerakentaminen (toiminimi/100%) ja taksiyritys (toiminimi/100%), eli yhdellä yrittäjistä on kaksi yritystä omistuksessa tällä hetkellä. Suluissa näkyy yritysmuoto/haastateltavan omistusosuus yrityksestä.

Suojaaja on lapsiperheellinen kainuulainen mies, jolla ei ole halua muuttaa muualle. Talo on joitakin vuosia sitten rakennettu ja siihen on hänen mukaansa otettu myös lainaa. Suojaaja ja hänen puolisonsa omistavat yrityksen ja työskentelevät siinä kahdestaan. Kuljettaja on kainuulainen, mutta on tehtaan lakkauttamisen jälkeen hakenut myös muualle töihin ja on valmis myös muuttamaan Kainuun ulkopuolelle. Yrityksessä ei ole muita työntekijöitä. Etsivä on perheellinen mies, eikä halua muuttaa Kajaanista pois, joskin olisi ollut valmis muuttamaan paikkakuntaa tehtaan lakkauttamisen jälkeen, mikäli olisi lopulta jäänyt työttömäksi. Rakentajan ja hänen puolisonsa lapset ovat jo aikuisia ja yksi lapsista on nyt mukana isänsä yritystoiminnassa. Yrityksessä on kesäaikaan Rakentajan lisäksi neljä työntekijää. Höylääjällä on myös aikuiset lapset, mutta hänkään ei enää halua muuttaa Kainuusta pois.

Yrityksen perustamisessa sen sijaan perheen ja tuttavien tuki nousi merkityksellisiksi tekijöiksi.

Kenelläkään haastateltavista ei ole aiempaa yritystaustaa, eikä perhepiirissä ole juurikaan ollut yrittäjinä toimivia, paitsi Höylääjällä. Rakentajan ja Höylääjän tuttavapiirissä oli

tehdasaikana paljon yrittäjiä, Suojaajalla, Kuljettajalla ja Etsivällä muutama yrittäjätuttava. Jokaisen mielessä oli jossain vaiheessa käynyt muikin työllistymisvaihtoehto, kaukaisesti myös yrittäminen. Varma ja vakituinen työpaikka, hyvä ja säännöllinen tulo sekä perheen elättäminen kuitenkin pitivät heitä tehtaalla töissä. Suojaaja oli jo *neljännen sukupolven upm- tai kajaaniyhtiöläinen*.

Tutkimusten mukaan (mm. Chen ym. 1998; Block & Wagner 2010; Ciacomin ym. 2011) yrittäminen perhepiirissä vaikuttaa positiivisesti oman yrityksen perustamiseen, joskin pakkotilanteessa lähimpiin yrittämisellä ei ole niin suurta vaikutusta. Perheen tuki sinänsä oli kaikille tärkeä (ks. myös Kantola 2014: 130). Suojaajalla tuki perustamisvaiheessa tuli omilta ja puolison vanhemmilta sekä tuttavilta.

No ei nyt puskenu (yrittäjyyteen), mutta kannustusta tuli kyllä niinku vanhemmilta ja muilta, että ruppee vaan touhuamaan, että se on varmaan varmintä tällä hetkellä. Kaveritki sano, että kokeile vaan, että ei siinä. (Suojaaja)

Kuljettajan mukaan hänen yritystoiminta nivoutuu yhden miehen käsiin; hän mainitsi tärkeimmäksi tukijaksi entisen UPM:n johtajan, joka *hommasi hänen yritykselle pariksi vuodeksi töitä*. Myös toisen yrityksen aloituksen lähtökohtana oli sopimus UPM:n kanssa. Aiemmat verkostot ja entisen työnantajan tuki vahvistavatkin yrityksen perustamista pakkotilanteessa (Niittykangas 2011; Kantola 2014).

Se on niinku hänen ansiotaan, että ollaan tässä – – sain UPM:ltä ostettua ensimmäisen kuorma-auton hänen kauttaan ja hän mm. järjesti mulle töitä – – olin tehtaalla kaks vuotta melekeen koko ajan joka päivä töissä – – tunsin ihmiset, tunsin laitteet, niitten merkityksen ja sitten mihin ja kehen ottaa yhteyttä missäki tilanteessa. (Kuljettaja)

Rakentajan mukaan hänellä oli tukena perhe ja laaja yrittäjäverkosto ja uuden koulutuksen aikana hänellä oli hyvää aikaa verkostoitua lisää. Hän toteaa myös niin, että *on myös ihan älyttömän hyvä tuuri, keihin sattuu tutustumaan*. Muita tärkeitä tahoja olivat kaverit sekä kursseilla solmitut verkostot.

Haastateltavien ikä ja keskiasteen koulutustaso ilmentävät hyvin Pärnäsen (2014) kuvausta yhdestä selkeästä itsensä työllistäjän -tyypistä; keskiasteen tutkinnon suorittanut 40–50-vuotias mies, joka harjoittaa toimintaansa jossakin yritysmuodossa, ei siis esimerkiksi ammatinharjoittajana tai freelancerina, jotka muutoin ovat myös tyypillisiä itsensä työllistäjän -tyyppejä Pärnäsen mukaan. Pakkoyrittäjän (ks. Ekholm 2015: 81) tyypittely sopi seuraavilta osin haastateltaviin: pakkoyrittäjäksi osoittautui 40–54-vuotias mies, jolla ei ole aikaisempaa kokemusta yrityksen perustamisesta. Yritystoiminnan hän on aloittanut tyhjistä ja ryhtynyt yrittäjäksi, koska siihen tarjoutui tilaisuus tai oli lisäksi pakko.

5.1.2. Tilannetekijät

Työttömyys tai sen uhka toimii laukaisijana pakkoyrittäjyyteen (ks. Niittykangas 2011; Block ym. 2009; Kantola 2014; Kautonen 2007). Kaikki haastateltavat totesivat, etteivät olisi perustaneet yritystä ilman tehtaan lakkauttamista. Toisaalta esimerkiksi Rakentajalla ja Höylääjällä olisi ollut irtisanomisen jälkeen muitakin työllistymisvaihtoehtoja, mutta he kuitenkin valitsivat yrittäjyyden. Muuttohaluttomuus omalta paikkakunnalta tukee aiempia tutkimuksia (mm. Tervo ym. 2007), joiden mukaan miehet haluavat jäädä kotiseudulle irtisanomisen jälkeenkin. Ainoana haastatelluista Kuljettaja olisi ollut valmis muuttamaan toiselle paikkakunnalle UPM:lle töihin ja kertoi törmänneensä 44-vuotiaana ikärasismiin hakiessaan muille UPM:n tehtaille töihin.

Muutokset työpaikalla viittasivat siihen, että tehdas lakkautetaan. Henkilöstön supistaminen, lisääntyneet työt sekä työntekijöiden mielestä järjettömät ratkaisut enteilivät suurta muutosta. Tehtaan lakkauttamisen oli aavistanut, mutta sen toteutuminen oli kuitenkin *lopulta yllätys, jota ei voinut uskoa todeksi*.

Että nyt loppuajallahan se tiedettiin ihan tasan tarkkaan, se ei ollu mikään tommonen hetken mielijohde tai hetken maailmantilanne, vaan sitä ajettiin, tietoisesti 5 vuotta ajettiin tehdasta alas. (Höylääjä)

Siinä vaiheessa ku nelonen laitettiin seisommaan, niin sillon sen tiesi, että se on siinä. Vuonna 2008 joulunahan ne ilimotti, joululahajaksi, että nelonen pysähtyy.

Siinä oli semmonen niin, että upm kato niin hakkasi Kajaanin osalta kaikki omat mehtäsä, keskenkasvusia mehtiä hakattiin, se laitto niin paljo motoketjuja mehtiin ku se vaan sai ja ja otti muualtaki. Se oli niinku sen merkki, että se on niinku loppu. No ei siinä oikeestaan. Sempä tiesi, ne tavoitteet oli laitettu niin semmoseksi, ettei siinä oo mittään mahollisuutta, mitä ne meille sano, että tämmöstä ja tämmöstä ja tuommosta. (Kuljettaja)

Ratkaiseviksi uutisiksi ja laukaisutekijöiksi yrittäjyyteen nousivat paperikoneen PK4:n seisokki helmikuussa 2008, yhteistoimintamenettelyyn kuuluneet yt-neuvottelut elokuussa 2008 ja tieto tehtaan lakkauttamisesta joulukuussa 2008. Kaikki muistavat erityisen hyvin tehtaan ruokalassa pidetyn tiedotustilaisuuden tehtaan lakkauttamisesta.

Siinä oli tiedotustilaisuus tehtaalla, ja sitä ennen oli työnantajan ja ton ammattiliiton ja näitten palaveri, missä ilmoittivat, että tehdas tavallaan loppuu ja heti sen perään oli sitten se virallinen tiedotustilaisuus. (Etsivä)

Porukka oli niinku tulenarkaa siinä vaiheessa just että... (Rakentaja)

Tehtaan lakkauttamisen aikaan haastateltavat olivat jo joko yrittäjinä, kurseilla tai opiskelemassa uuteen ammattiin ja sitä kautta yrittäjyyteen. Kaikki tekivät nopeita päätöksiä mahdollistaakseen yrityksen perustamisen ja oman työllistymisensä. Yritystoiminnan aloittaminen Suojaajalla ajoittuu syksylle 2008 ennen tehtaan lakkauttamista, kun taas Etsivä mietti kevään 2009 vaihtoehtoja, mutta päätyi lopulta yrittäjyyteen yrityskumppanin varmistuttua. Rakentaja pääsi ammattiopistoon heti tehtaan lakkauttamisen jälkeen ja valmistuttuaan vuonna 2013 hän perusti oman yrityksen. Kuljettaja perusti yrityksen heti tammikuussa 2009.

No eipä siinä oikeestaan, sitä vaan rupes miettimään (kun nelonen lakkautettiin), että mitä sitä rupiaa tekkeen seuraavaksi. Koulunkäynti ei silleen kiinnostanu ja. Ei siinä oikeestaan mittään, sitä vaan rupes miettimään, että mitäs sitten. Ja kun kaveri sitten on, se lähti muutama vuosi aikasemmi tähä sammaan hommaan, niin sen kans puhuttiin jo sillon, ku tuo tehas pyöri. Luokkakaveri, se oli tuotaniinku peruskoulussa, ja tuota sen kanssa jo sillon puhuttiin. Ja sitten kun se tuli tuo lopetus, niin sitten sitä ruvettiin puhumaan ihan tosissaan. (Kuljettaja)

Heti irtisanomisen jälkeen Höylääjä huomasi lehdessä hirsimiesten koulutuksen ja päätti tarttua siihen.

Ja sen irtisanomisen jälkeen joitakin viikkoja, niin lehdessä näin vaan, että hirsimiesten koulutus alkaa, niin minähän lähdin heti sinne koulutukseen, ja jotenkin sen koulutuksen myötä sitten kävin näitä yrittäjäkoulutuksia, ja siinä innostuin, että tarjolla olis tuossa montakin työpaikkaa, ja ihan vakituisia työpaikkoja, kävin haastattelussa ja mietin monta viikkoa, miten teen, mutta sitten kuitenkin lähdin yrittäjäksi, mitä ei olis ehkä kannattanu sitten kuitenkaan tehdä tämän ikäisenä. Kun olisin 20 vuotta nuorempi, niin se ei olis mitään. – – Niin se vaan siinä jotenkin, sitä laski, että sillä vois leipänsä saada ihan itte yrittäjänäkin. (Höylääjä)

Kukaan haastatelluista ei olisi varmaankaan tehnyt muuttoliikettä tehdastyöstä pois, mikäli tehdasta ei olisi päätetty lakkauttaa. Suojaaja ja Kuljettaja ovat puheissaan lojaaleja entistä työnantajaa kohtaan. Toisaalta irtisanomistilanteen lähestyessä kuitenkin työntekijöitä työpaikalta kaikkien puheista löytyy. Suojaaja, Etsivä ja Kuljettaja voisivat kuitenkin vielä olla tehdastöissä, Rakentaja todennäköisesti ei, sillä hänen inspiraationsa tehdastyöhän on loppu. Myös Höylääjä tunnisti työpaikalla useita epäkohtia, eikä tehtaan jälkeen enää ottanut vastaan vieraan palveluksessa.

Upm:llä meni se homma vähä semmoseksi, että ei se enää hirveen tervettä ollu, kyllä siellä jo alako vähä toivoa, että loppus tämä, pääsis jo poissa. Ei se ilimapiiri, vaan työtahti meni semmoseks, ku väki meni niin vähäksi, niin et pystyny kunnolla omia töitäsi hoitamaan, että piti tehdä toisten töitä siinä sivussa. – – No ei se tietysti toisaalta haittaa, mutta sitten ku mennee huonosti, niin et pysty kattoon, että miksi mennee huonosti, ku lyyään vaan päätä seinään, niin se tuntu, että siinä ei oo mittään järkee. Niin ommaa työtä ei pystyny kontrolloimaan, ku piti kolomessa paikassa yhtä aikaa olla. (Suojaaja)

5.1.3. Yksilön ominaisuudet

Vaikka piirreteoreettinen lähestymistapa on yksipuolinen tapa lähestyä yrittäjyyttä, ihmisille kuitenkin syntyy mielikuvia yrittäjistä innovatiivisina, yhteistyökykyisinä, osaavina ja menestyneinä yksilöinä. (ks. mm. Hytti 2003; Kautonen 2007; Niittykangas 2003; Karjalainen ym. 2012.) Haastateltavilla oli ennen tehtaan lakkauttamista kaukainen

asenne yrittäjyyteen, eivätkä he olleet tosissaan ajatelleet yrittäjäksi ryhtymistä tai saaneet ajatuksia konkreetian tasolle, ennen kuin irtisanomistilanne tuli heille eteen.

Suojaajan mielestä hän ja vaimo *eivät ole yrittäjätyyppejä*. Suojaaja, joka oli tehtaalla työskennellessään jo neljännen sukupolven 'uupееämmäläinen', ei pitänyt yrittäjyyttä aiemmin ollenkaan realistisena vaihtoehtona. Suojaaja nosti esiin vanhempien – jotka eivät olleet toimineet yrittäjinä – kannustavan roolin yrityksen perustamisvaiheessa sekä sittemmin heidän merkityksensä arjen apuna. Suojaaja oli pikkuhiljaa tutustunut tehdasaikana niihin yrittäjiin, joiden konkurssipesän Suojaaja ja hänen puolisonsa ostivat. Kuljettajalla oli kaksi yrittäjätuttua, joiden kanssa hän jutteli ennen tehtaan lopettamista ja lopettamisen yhteydessä *puhuminen muuttui todeksi*. Kuljettaja ajatteli tehdasaikana yrittäjyydestä, että *se on niin sanotusti 24/7, tehtaalla ollaan töissä vain kahdeksan tuntia*. Tehtaalla työskennellessään myös Rakentaja piti yrittämistä stressaavana työnä, jossa *päivät ovat ympäripyöreitä, tulot pienet ja työ urakaluonteista*. Rakentajalla oli kuitenkin laaja tuttavaverkosto eri alan yrittäjiä ja hän oli useita vuosia miettinyt yrittäjäksi ryhtymistä, mutta ei ollut saanut sitä asiaa käytännön tasolle vietyä. Tukiverkostona yrittäjyyteen toimi perhe. Etsivä ei ollut miettinyt sen kummemmin yrittäjyyttä tehdasaikoina, kun taas Höylääjän puheista nousi esille se, että hän oli usein halunnut kouluttaa itsensä hirsirakentamiseen jo 80-luvun lopulla ja perustaa oman yrityksen. Yritys jäi kuitenkin vuosikymmenten ajan pelkäksi haaveeksi, kun vaimo ei saanutkaan vakituista työtä. Lähipiirin (perhe, ystävät) positiivisen tuen ja asennoitumisen yrittämiseen uskotaan lisäävän yrittäjyysintentiona. (ks. Chen ym.1998; Varamäki ym. 2014.) Haastateltavia kannustivat yrittäjyyteen myös tuttavat, jotka toimivat jo yrittäjinä. Perheen tuki ja yhdessä tekeminen tuli vahvasti puheista esille.

Hän on yrittäjä, ollu koko ikänsä. – – ja se niinku neuvoja anto, vinkkejä, että mitää pittää huomioija ja mieltä sinne, sieltä tuli kyllä ohjeita ja kannustusta, että ruppee, ruvetkaa vaan, että kyllä se kannattaa. – – Kahestaan saatas touhuttua ja saatas se tulos semmoseksi, että sillä eläs ihan reilusti. (Suojaaja)

Pakkoyrittäjyyteen liitetään usein välttämättömyys perustaa yritys (toimeentulon turvaaminen), mutta tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että pakkotilanteessa yrityksen

perustaneet haluavat myös itsenäisyyttä ja vapautta yritystoiminnassaan. Itsellinen elämäntapa on tyypillisesti yrittäjäksi ryhtyvälle tärkeä asia (ks. Niittykangas 2011: 59; Kantola 2014.) Nämä aiemmat havainnot vahvistuivat myös tässä tutkimuksessa.

*No kyllä se varmaan tuo paperitehas laukasi sen, että halusin tehdä niinku itelle.
(Rakentaja)*

No se, tietysti se oma vapaus siinä (yrittäjyydessä). (Höylääjä)

Höylääjän ja Rakentajan yrittämisen laukaisi tilannetekijä eli Kajaanin paperitehtaan lakkauttamispäätös. Tämä tukee useita aiempia tutkimuksia; intentioiden ja yrityksen perustamisen välinen aika vaihtelee paljon ja yrittämisen laukaisee yleensä jokin tilannetekijä (mm. Niittykangas 2003; 211; Kautonen 2007).

*No en yhtään tykänny sillä tavalla alkuun, että jos olis ollu mahdollisuus, olisin lähteny kyllä heti aikaisemmin. Tietysti se tehdas muuttu sitten vuosien aikana, mutta semmonen henkinen väkivalta siellä oli, miks sitä nyt sanois tämmöstä jännää kädenvääntöä, ja nuorena, niin siellä kun ei tosiaan saanu työkohteesta poistua mihinkään, ne vanhat patut oli niin jääriä, että piti istua jossain perhanan syöttövesilaitoksella tai jossain vastaavassa, niin kyllä ne oli pitkiä päiviä.
(Höylääjä)*

Yrittäjän piirteisiin liitetään suoriutumismotivaatio ja irtisanotuilla oli erittäin tärkeä pärjätä irtisanomisesta huolimatta. He halusivat näyttää sekä itselle että muille, että heillä on vielä mahdollisuus yrittää.

Saattaa tuo ikä tulla vastaan, kuitennii jo 44 täyttää, niin sitä on vähä vanaha, upm:n markkinoille, sanotaanko näin, sitä on vanaha. Mutta sitä kokemusta mikä mulla on, niin sitä ei oo sitten varmaan niinku monella muulla.— Se vaan oli yks osa-alue, piti käyä se liikennelupakurssi ja se oli myös osotuksena, osotuksena muille, että minä oon tosissaan, että minä en oo vaan hyötymistarkoituksessa. ja sitten siitä pokshti asiat etteenpäin ja etteenpäin ja tässä ollaan. (Kuljettaja)

Haastateltavien sisäinen kontrolli (ks. Salmela-Aro & Nurmi 2002) antoi heille mahdollisuuden vaikuttaa omalla toiminnalla elämän suuntaan. Epävarmuuden loppuminen oli myös toisaalta helpotus haastateltaville ja heillä oli halu tehdä töitä.

Minäpystyvyyden voimakkuus näkyi siinä, miten henkilöt motivoituivat, ajattelivat ja käyttäytyivät. Uskomus omiin kykyihin on tilannesidonnaista, jolloin minäpystyvyys on kehittymiskykyinen ominaisuus ja siihen voidaan vaikuttaa muun muassa valmennuksella. (Hägg 2011; Eteläpelto ym. 2009). Haastatellut olivat osallistuneet useille kursseille ja useimmilla yritystoiminnan aloittaminen vahvistui yrittäjäkursseilla. Myös UPM:n antama taloudellinen apu ja erilaiset kurssit koettiin hyödyllisiksi ammattitaidon rinnalle.

UPM anto sen starttirahan taloudellisesti, se oli hirveen tärkeä – – tulityökurssin sain käyä vielä UPM:n laskuun sillon talavella. (Suojaaja)

Kaksi haastatelluista perusti yrityksen nopealla aikataululla ja kokivat, että aiempi työkokemus ei ole juurikaan hyödyttänyt yrityksen taivalta. Kolme haastatelluista vahvisti vanhaa ja uutta osaamista kursseilla, jolloin heidän yritysintentionsa vahvistuivat.

5.2. Narratiivinen yrittäjäidentiteetti

Edellä on käsitelty yrityksen perustamisvaiheen mallia, jossa on noussut taustatietoa tutkimuksessa mukana olleista yrittäjistä. Tässä tutkimuksessa kirjallisuuskatsauksen pohjalta pakkoyrittäjäksi kuvattiin henkilö, jonka palkkatyö katoaa ulkoisen tekijän (tehtaan lakkauttaminen, irtisanominen) vuoksi. Tässä tilanteessa henkilö päättää perustaa oman yrityksen.

Koska yrittäjyyttä voidaan määritellä monesta eri näkökulmasta, tämän tutkimuksen yrittäjäminän taustalla on yrittäjyydellä laajennettu määritelmä narratiivisesta identiteetistä: *Narratiivinen yrittäjäidentiteetti on prosessin tulos, jossa itsestä muodostetaan käsitys kerrottujen kertomusten välityksellä. Narratiivinen identiteetti rakentuu menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta suhteessa itseen ja muihin.*

Käyn seuraavassa läpi, mitkä asiat nousivat haastatelluille merkityksellisiksi yrittäjäidentiteetin rakentumisessa. Peilaan tarinoita Kantolan esittämään ryhmittelyyn pakkoyrittäjien selviytymistarinoista. (Kantola 2013; 123.)

5.2.1. Kriittinen tapahtuma, pettymys

Kriittistä tapahtumaa eli tehtaan lakkauttamista muistellessaan haastateltavat kertoivat omasta elämästään, työhistoriastaan ja läheisistään (vrt. Kantola 2014: 92).

Kaikki haastateltavat olivat kainuulaisia, yli 40-vuotiaita miehiä. UPM:n Kajaanin tehtaalla he olivat työskennelleet yhteensä 95 vuotta. Osalla haastatelluista oli alaikäisiä lapsia, toisilla taas lapset olivat jo aikuisiässä (ks. 2.2.1.)

PK 4:n seisokki ja työntekijöiden mielestä järjettömät toimenpiteet tehtaalla enteilivät muutosta tehtaan toimintaan. Vaikka lakkauttamisesta oli puhuttu työkavereiden kanssa, tehtaan lakkauttaminen juuri ennen joulua vuonna 2008 oli silti yllätys hyvän tuloksen tehneen tehtaan työntekijöille.

Varmasti jokaisessa muussakin työpaikassa, niin nuoret ihmiset talovelkaa ym. ottivat ja vaihtoivat autoja sun muuta. Että olihan se hyväpalkkainen työnantaja se paperitehdas, mutta eihän siellä ollut kenelläkään minkäänlaisia epäilyksiäkään, että se vois joskus loppua. (Etsivä)

Sitä ei voi kokkee ennenku ite on siinä kohallla, että mitä se on. (Rakentaja)

Irtisanomisuutiset nostattivat heillä edelleen tunteet pintaan. Toisaalta he pystyvät viiden vuoden päästä irtisanomisesta antamaan toivoa vastaavaan tilanteeseen joutuville.

Kyllä se niinku v...aa, sen tietää, ite oon käyny ns. yt-neuvottelut tuolla ja sitten kun on ollu tämä irtisanominen, tehtaan lopetus, niin se varmasti jottain vähä niinku v...aa, enemmän ja vähemmän. Ei oo hyvä uutinen tuommonen. (Kuljettaja)

No kyllähän se hyvin pitkälti on, että ite, ite sen joutuu jokkainen käsittelemään, vaan kyllähän siinä voipi vähän rohkasta, että kyllä sitä löytyy jotaki hommaa, että ei siinä. (Suojaaja)

Ite pitää käy se läpi. (Kuljettaja, Rakentaja)

Yrityksen perustamisvaiheen tutkimustuloksissa selvisi, että perheen tuki, erilaiset kurssit, kaverien ja yrittäjätuttujen kanssa *jutustelu* vahvistivat ajatusta oman yrityksen perustamisesta.

No kyllä se varmaan tuo paperitehas laukasi sen, että halusin tehdä niinku itelle, että Talavivaaraanki oisin todennäköisesti päässy, ku mulla oli kemikaalikoulutus tuolla paperitehtaalla ja ne soittiki sieltä että on kiinnostunu ja. Päätin että en enää teollisuuden palvelukseen lähe (koputus pöytään), mutta sehän on että ei koskaan tiää, mutta en näillä näkymin enää tuu lähtemään. – – Ei ollu pakko alkaa yrittäjäksi. Ei, oisin saanu muualtaki, iliman koulutustaki oisin saanu muualta töitä. Oma halu. (Rakentaja)

5.2.2. Syiden perustelu

Pakkoyrittäjillä motiivit liittyvät usein sosiaaliseen hyväksyntään, kun taas mahdollisuusyrittäjät hakevat enemmän taloudellista menestystä (Block & Sandner 2009; Giacomini ym. 2011). Haastateltavat olivat kaikki yli 40-vuotiaita ja heidän puheissaan sosiaalinen hyväksyntä tuli esille siten, että he eivät halunneet jäädä työttömiksi eivätkä liiton päivärahalle.

Mahdollisuusyrittäjä tarkkailee ympäristöään pidemmän aikaa, hankkii ammattitaitoa ja tarttuu yrittäjyyteen sopivan tilaisuuden tullessa esille. Pakkoyrittäjä toimii taas lyhyemmällä aikajänteellä. (Block & Sandner 2009; Block & Wagner 2010). Tässä tutkimuksessa nousi esille myös kurssien ja kouluttautumisen merkitys; kursseilla oli mahdollista hankkia lisää aikaa sekä lisää varmuutta yritystoiminnan aloittamiseen. Kursseilla oli mahdollista myös verkostoitua. Osa haastatelluista lähti yrittäjäksi heti, kun tehtaan lakkauttaminen realisoitui.

Mulla oli hyviä yrittäjyystäviä, joitten kans on näitä asioita funtsittu silloin, ku loppu UPM. Sittenhän mä kävin kaikki kurssit mitä Kajaanissa oli ja ammattitaijon puolelle. – – Että kyllä mä niinku sillain esityön tein, mulla oli hyvä kaks vuotta siinä koulutyön aikana tehdä ja käyä kaikkia semmosta, että se oli sellanen kahen

vuojen projekti kaiken kaikkiaan. – – että varmaan moni lähtee yrittäjäksi heiveröisimmilläki taustoilla. (Rakentaja)

Kyllähän siinä tietysti oli virtaa täynnä ja innostus oli kyllä kova silloin. (Etsivä)

Kaikkia yhdisti halu tehdä töitä ja tämä tukee aiempia tutkimustuloksia pakkoyrittäjyydestä, jolloin kotiseuduilleen asettuneet miehet ja vanhemmat henkilöt perustavat yrityksen päästäkseen tekemään töitä ja irti joutilaisuudesta. (Giacomin ym. 2011.)

Töitä on aina tottunu tekemään ja ikinä ei ossaa olla paikalaan. – – ei oo päivääkään tullu työttömyyskorvauksia mistään nostettua ikinä. Ei eurookaan. (Kuljettaja)

Yhteisiä motiiveja haastatelluille olivat jokapäiväinen leipä, halu tehdä itselle, itsensä toteuttamisen tarve ja halu työskennellä perheenjäsenten kanssa, osalle myös kokeilemisen halu. Tutkimusten mukaan mahdollisuusyrittäjien motiivit liittyvät usein itsensä toteuttamisen tarpeisiin, kun taas pakkoyrittäjillä korostuu toimeentulon turvaaminen. Toisaalta yksilötasolla pakkoyrittäjille pakon käsite näyttäytyy yksilöllisesti; toisille se merkitsee taloudellista pakkoa, toiselle pakon luomaa mahdollisuutta sekä halua tehdä töitä (ks. Kantola 2014: 93).

Yrittäjyyden voidaan katsoa olevan pakko siinä mielessä Kuljettajalle, ettei hän ollut päässyt muualle töihin, mutta toisaalta hän oli aktiivisesti jutellut lopettavan yrittäjän kanssa asiakaskunnan siirtämisestä hänelle. Lisäksi motiiviksi hänelle oli muodostunut oman yrittämisen vapaus. Suojaajan mielestä yrittäminen oli hänelle *puolipakko*, koska perhe ei halua muuttaa Kajaanista pois.

Etsivän syyt yrityksen perustamiseen jäivät hieman epäselväksi. Yrittämisestä hän oli innostunut turvallisuuskurssilla ja sopimus entisen työnantajan kanssa vuoden mittaisesta urakasta vahvisti halua perustaa oma yritys. Myös oikean yrityskumppanin löytyminen vahvisti tunnetta yrityksen perustamisesta. Rakentajan motiivina oli halu toteuttaa

itseään. Hän oli laaja yrittäjäverkosto olemassa jo tehtaalla työskentelyn aikana ja hän oli ollut monessa mukana. Myös Kuljettaja ja Suojaaja olivat olleet erilaisissa tehtävissä tehtaalla ja osallistuneet myös vapaaehtoistoimintaan. Verkosto tehtaan sisällä oli laaja. Työkavereiden merkitys työntekemiseen oli positiivinen ja sitouttava asia tehdastyössä.

Rakentaja ja Höylääjä olisivat päässeet ulkopuoliselle töihin, mutta he halusivat perustaa oman yrityksen, ja sanoivat, että yrittäminen ei ollut heille pakko negatiivisessa mielessä. Vaikka ulkopuolinen pakko eli irtisanominen laukaisi yritystoiminnan, kokivat Rakentaja ja Höylääjä sen positiiviseksi asiaksi, koska itsenäisenä yrittäjänä toimiminen antoi heille mahdollisuuden toteuttaa itseään.

Sehän se tuopi sitä intoo, ku näkkee, että jottain saapi aikaan. (Rakentaja)

Myös Kuljettajan ja Suojaajan asenne yleensäkin asioihin oli positiivinen ja huumorilla höystetty. Tutkimustulokset antavat viitteitä siihen, että ihmisen ajatukset ja unelmat muuttuvat todeksi, kun joku laukaisutekijä laittaa asiat eteenpäin. Ajzenin (1991) mukaan laukaisutekijä yrittäjyyteen voi olla negatiivinen tekijä kuten työttömyys tai sen uhka tai työtyytymättömyys. Positiivisia tekijöitä ovat muun muassa rahoitus, tuoteperustan tai yhteistyökumppanin löytyminen. (ks. Niittykangas 2011: 101.)

Suojaajalla motiiveiksi yrittämisen aloittamiseen nousivat oman talouden turvaaminen, halu asua Kajaanissa ja halu tehdä töitä. Lisäksi puolisolta oli menossa työpaikka alta entisen työnantajan konkurssin takia. Kukaan haastatelluista ei halunnut jäädä liiton päivärahalle ja kaikkia haastateltavia yhdisti yleensäkin työn tekemisen halu.

Niinku ei minua kiinnostanu yhtään se, että liiton päiville, että eieiei. Ei kulu aika sillä lailla. (Kuljettaja)

Kuljettajalla motiivi irtisanomistilanteen aikoihin oli se, ettei halunnut enää mennä kouluun ja kuten Suojaaja, hän ajatteli, että kokeilee yrittämistä. Kuljettaja (44) oli myös kokenut hakeutuessaan UPM:n muille tehtaille töihin, että työnantaja katsoo 44-vuotiaan jo liian vanhaksi. Myös Rakentajan (48 v) ja Höylääjän (54) puheissa nousi ikä esiin sillä

tavoin, että heidän mielestään yrittämisen pystyi aloittamaan, kun ei ollut vielä liian vanha. Heitä yhdisti myös vahva minäpystyvyys.

Eteenpäinhän tässä on päästävää, niin jotain pitää keksiä. Ja paljon jäi kavereita sillä tavalla, ne jäi tuohon vaan seisoskelemaan eikä ne meinannu kouluttaa ja ikä on kuulemma niin suuri ja kaikkea vastaavaa. (Höylääjä)

Rakentajalla nousi muita selvemmin motiiviksi halua tehdä itselle töitä ja mahdollisuus kokeilla *omien siipien kantavuutta*. Lisäksi hänellä oli inspiraatio tehdastyöhön loppunut ja hän ei nähnyt muuta vaihtoehtoa kuin yrittämisen irtisanomistilanteen jälkeen.

En mä oikeastaan mittään muuta mahdollisuutta nähnytkään. (Rakentaja)

Vaikka haastateltavien puheissa ei ilmennyt henkilökohtaista katkeruutta tai uhriutumista, kuten esimerkiksi Kantolan (2014: 122) pakkoyrittäjäystutkimuksessa, tehtaalla tapahtuvia toimia ja yleensäkin työelämän tulostavoitteita he pitivät merkillisinä.

Minä en ymmärrä vielä tänäkään päivänä, sitä laskuoppia. (Rakentaja)

Just juteltiin eilen kaverin kanssa, kun tuli uudet nämä jätevesialtaat ja kaikki, niin se tuntuu vielä järjettömältä, että ne tuommoisen pysäytti. (Höylääjä)

Kaikki oli pisteytetty ja nää kaikki näky sitten vähän palkassa...tehtiin lainausmerkeissä sitä samaa hommaa, mutta jotkut sai eri palkaa siitä. – – voi sanoa, että se yhteishenki sillä tavalla heikkeni näitten uudistusten myötä. (Etsivä)

Esimerkiksi rakennemuutosten myötä irtisanoutuneita voidaan ohjata väärille poluille, kun yrittäminen nähdään ratkaisuna kaikkeen (Kantola 2014). Toisaalta asenteet (ks. Hytti 2003: 46) Suomessa ovat muuttuneet positiivisemmiksi 1990-luvun jälkeen ja yrittäminen on mahdollista ja yleisesti hyväksyttävä vaihtoehto monelle meistä. Tätä ajattelutapaa tukee myös kontingenssiajattelu (ks. Niittykangas 2003: 127). Vaikka tehtaan lakkauttaminen oli pettymys, haastateltavilla oli kehkeytynyt muutosten myötä

tietylainen asenne muutoksiin. Yrityksen perustaminen oli kummunnut omista motiiveista.

Mä vaan mietin, että jos työpaikka menee alta, niin jotain muuta tulee joka tapauksessa vastaan, että jos ovi sulkeutuu, niin toinen jostain puolelta avautuu. (Etsivä)

Joillekin se kuulosti, että nyt tuli katastrofi ku se tehdas loppu – – Suomessa ei näläkään kuole ja sitä on elämää muuallahi ku Kajaanissa. Se on vaan iso muutos ja se pitää nieleskellä. (Kuljettaja)

5.2.3. Uusi minä

Päätös yritystoiminnasta syntyi Suojaajalla syksyllä 2008 ennen tehtaan lopullista lakkauttamista. Samoin Kuljettaja ja Rakentaja päättivät heti lakkautuksen jälkeen lähteä kursseille, jonka jälkeen yritystoiminta pystyi aloittamaan. Etsivä mietti yritystoiminnan aloittamista vielä kevään 2009 ajan ja koska urakkasopimus entisen työnantajan kanssa syntyi, hän perusti yrityksen tuttavansa kanssa. Höylääjä huomasi sattumalta tehtaan lakkauttamisen jälkeen hirsikurssin, jonne hän heti ilmoittautui. Yrittäjäkurssilla hänellä vahvistui halu perustaa oma yritys.

Asenteet yrittäjyyttä kohtaan olivat hyvin kaukaiset tehdasaikana ja yrittämistä tulonhankkimiskeinona ei haastateltavat pitäneet vaihtoehtona, vaikka se olikin joskus mielessä käynyt.

No kyllä ne ajatukset oli tai koko ikänsä on ollu, että en ruppee. Että en niinku vähässä kummassa, ei ei oo minun juttuu. (Suojaaja)

Höylääjä oli sen sijaan haaveillut yrittämisestä jo nuorena miehenä, mutta talovelka ja vaimon työttömyys pakottivat jäämään tehtaalle töihin. Myös Rakentaja oli joskus miettinyt omaa yritystoimintaa.

Totta kai, kun velkaa ja kaikkea on, asunnot laittanu ja muuta, niin sehän oli semmonen pakon sanelua, että on pakko olla siellä (tehtaalla). (Höylääjä)

Kaikki haastatellut sanoivat, että työttömyys ja liiton päivärahalle jäänti ei ollut heille vaihtoehto. Heitä yhdisti halu tehdä töitä, joko itselle, entiselle työnantajalle toisella paikkakunnalla tai sitten uudelle työnantajalle. Rakentajalla ja Höylääjällä oli muita työtarjouksia, mutta he valitsivat yrittäjyyden.

Narratiivinen identiteetti rakentuu menneestä, tästä hetkestä ja tulevaisuuden haaveista. Oma toimintaa verrataan muihin ja pikkuhiljaa samaistutaan uuteen ryhmään tai halutaan erottautua jollakin tavoin uudesta sosiaalisesta verkostosta. Kun irtisanomisesta oli kulunut jo viisi vuotta, ajatukset entisistä työkavereista vaihtelivat.

Mutta ois toivonu, että ihan kainuulaisten takia, siellä oli paljo semmosta porukkaa kuitenkin töissä, että olivat jo liian pitkään olleet siellä, että ne ei henkisesti enää pysty niinku sijoittumaan minnekään. Niitten puolesta on sillain harmissaan enemmän ku omasta puolesta. Ja passivoituu. Jokkainen ihminen joka pitkään tekkee yhtä työtä, niin sitä enempi mitä vuosia tulee enempi ja ikkää tulee, niin sitten pelottaa lähtä mittään uutta kokkeilemaan. Niitä jäi liian paljon sinne. (Rakentaja)

Ja oon huomannukin just tässä yrityspiirissä, niin on aistittavissa hyvin herkästi, että siellä pitää olla rehellinen tossa yrittäjäpiirissä sillä lailla...että se on niinku kulovalkea, että sinut leimataan. – – No valehtelematta siellä (tehtaalla) oli se oma rinki, joka oli sitä ns. luuseriporukkaa, ja osa sitä porukkaa oli sitä, joka teki tosissaan sitä työtä siellä. (Höylääjä)

Yrittäjä? Se on varmaan sitä, että sitte ite maksa kaikki siinä. Että siinä ei oo niinku esimerkiksi tehtaalla töissä, niin ne ei tiää sitä, että paljonko se maksaa se työntekijä työnantajalle. (Kuljettaja)

Pakkoyrittäjyystutkimuksessa (ks. Kantola 2014: 132) on tullut ilmi myös se, että aiempaa työrytmiä sovelletaan uuteen yrittäjämäiseen tapaan toimia. Yrittäjyys on osalle työ, ei niinkään elämäntapa. Vaikka yrittäminen nähdään mahdollisesti loppuelämän työnä, identifioituminen palkkatyöstä yrittäjäksi on jokaiselle oma prosessinsa. Kantolan (2014: 134) mukaan pakon edessä yrittäjäksi lähteneiden uraa seuraa jollakin tavoin pakon käsite ja se voi tuoda mukanaan varovaisuutta ja häpeääkin. Pakkoyrittäjät eivät koe olevansa perinteisiä yrittäjiä (Hytti 2003: 276; Kantola 2014: 124), vaan

aikaisemmassa työssä omaksuttu identiteetti seuraa vahvasti mukana. Myös ympäristön ja omien asenteiden muuttuminen on hidasta. (Nurmenniemi 2003.)

No en oo hirveesti mainostanu, että jotenki oisin yrittäjä tässä, mutta jos joku kyssyy, niin mää että no, oon osakkaana yrityksessä. Se on semmonen työnosa siinä. – – Yrittäjä? No se on, mitenkähän tuon, no justiinsa, että ite tekkee sitä ommaa hommaansa ja vastaa ite omista tuloksistaan, tarpeistaan ja menestymisestä. (Suojaja)

No minä ihteeni niinku hirveen huonosti sanon vieläkään yrittäjäksi. On niin pitkään kato ollu vieraalla töissä ja niin aina vähän nolottaa sanoa. Jotkuhan voi ajatella, että yrittäjä pärjää tai ei pärjää, mutta ihmisillä on niinku väärä kuva, ihan oikeesti se on raadollista työtä ja pitkiä päiviä. (Rakentaja)

Kyllä se on on kuka lähtee jotakin vetämään, niin se on hatunnoston paikka, ja taas joku joka suunnittelee jotain, niin kyllä mä kehottaisin miettimään vielä toisenkin kerran sitä. (Etsivä)

Toisaalta ajan myötä pakkoyrittäjät huomaavat työn vaativuuden (työpanos suhteessa saatuun taloudelliseen hyötyyn) rinnalla heille itselle positiivisia asioita verrattuna entiseen palkkatyöhön.

Vaan kyllähän rahat tuli tehtaalla paljo helepommalla ku tällä, eikä sammaan tulotassoon oo päässy...mutta ei oo tarvinnu olla yövuoroja töissä eikä viikonloppuna, vaikka viikonloppunaki oon ollu välillä töissä. (Kuljettaja)

Paljo helepommalla ihminen pääsee, jos käypi vieraan töissä kaheksan tuntia ja ovi kiinni. Mutta ehkä se on elämäntapa. (Rakentaja)

5.2.4. Tasapainon paradoksi

Työkavereiden merkitys tehdasaikana nousi erityisesti asiaksi, jota yrittäjät kaipasivat nykyiseen työhönsä. Vapaa-aikana pidetään vielä jonkin verran yhteyttä entisiin työkavereihin.

Sitten työkaverit, nehän on hävinny kaikki ku tina tuhkaan. --Ne on hävinny. Se on ihan se on niinku tuollaki niinku esimerkiksi tänä päivänä pyöriny ja katastellu--

yhen työkaverin oon nähny. Se on kuule, ne hävisi ku tina tuhkaan. – – mutta siinä on tavallaan niinku seki ollu, että nyt ei tarvi valovoa enää öitä eikä oo viikonloppuja töissä. Nyt saan aamulla nukkua niin pitkään ku haluan, jos haluan. Mutta nyt oon lähteny aina ku on ollu mahollista. (Kuljettaja)

Toisaalta uusi sosiaalinen verkosto, myös asiakkaat paikkaavat yrittäjyyden yksinäisyyttä, mutta suhde on luonnollisesti erilainen.

Kyllä niitä työkavereita oon ehkä eniten kaivannu, enempi ku sitä tilinauhaa – – vaikka tuolla asiakkaitten luona käypi ja ihmisten kans on tekemisissä, vaan ei oo sitten kettään niinku kaveria siinä, niinku töissä oli, että siinä sai viisastella ja yhdessä pähkäillä – – se on nyt kaikki onglemat yksin ratkottava. (Suojaaja)

Perheen tuki nousee myös tässä tutkimuksessa (vrt. Kantola 2014: 130) muun sosiaalisen verkoston ohella merkitykselliseksi sekä yrittämisessä mutta myös työn ja vapaa-ajan tasapainottamisessa. Hytin (2003: 46) mukaan yrittäjäidentiteetti on yksi identiteeteistä ja yritystoiminnan vakiintuessa ja kasvaessa yrittäjä pystyy paremmin refleктоimaan erilaisia roolejaan. Yrityksen alkutaipaleella voimavarat menevät pitkälle toiminnan vakiinnuttamiseen. Näin kertoivat myös haastateltavat.

No kyllähän perhe on hirveen tärkeä, että ensinnäki tietää ku kotia mennee, niin ei tartte heti ensimmäiseksi työtä ajatella. Ja vaimo on ollu ymmärtäväinen. – – alakuvaiheessahan se on aika tiukkaa – – että kun kesällä ei oo kesälomaa, ett ku syksyllä pääsee aina viikoksi-kaheksi täyshojjolla jonneki kauaksi, emännän kanssa. Ja sitten tehään taas töitä. (Rakentaja)

Kaikki myöntävät oman työn vapauden, mutta samalla sen vaativuuden yrittäjyydessä.

On se tietysti tossa yrittäjyydessä oma hyvä puolensa, että siinä ite käsket itteesi, mutta kyllä ne on pitkiä päiviä, mitä nyt pitää tehdä, että minä oon pojille sanonutkin, että ne tuntimäärät, mitä keväällä tein, alkukesästä, niin jos olisin tehtaalla töissä, niin mulla oli paku lompakko, nyt on yrittäjän perse auki. Että tällä lailla. (Höylääjä)

No en tietenkään (olisi alkanut yrittäjäksi, jos tehdasta ei olisi lakkautettu), no en varmasti. Enenen. Onhan tuota kuitenkin, niinku sanon, että siellä ei tartte olla ku se kaheksan tuntia, vaan tuossa oot sitten aina koko ajan. Siinä on jos et oo töissä, niin

sitten teet laskuja tai korjaat autoo tai huollat autoo tai. – – Siinä on aina sitä hommaa sitten, ihan erilailla, onon. (Kuljettaja)

5.2.5. Menneestä oppiminen

Haastateltavat kokivat yrittämisen usein yksin oppimiseksi. Lisäksi paperityöt, kirjanpito ja tulostavoitteet ja tuotteiden ja palveluiden hinnoittelu tuottivat päänvaivaa.

Semmonen tuohon yrittäjyyteen musta ois hyvä, että pikkusen ois semmosta tuutoria, että ne neuvois ja ossais noita karikoita kiertää. (Rakentaja)

Muutamia tuttavია on nytte kyselly, että kannattaisko kokkeilla, niin mää, että mieti tarkkaan, että sula on hyvä idea ja että sulla on asiakkaita valmiina. – – että ei mee siihen, että sitten kuitenkin ku tavallaan ruppeet yrittäjäksi, niin puttoot kaikesta tukiverkosta pois. (Suojaja)

Haastatteluhetkellä, yritysten ollessa toiminnassa 3–4 vuotta, Rakentaja ja Höylääjä halusivat jatkaa edelleen omaa yritystoimintaa ja molemmilla on perheenjäseniä mukana yrityksen pyörittämisessä. Heitä innostaa nähdä oman työn jälki ja toiveena on palkata vielä ulkopuolisia työntekijöitä. Yhteinen tekijä heille on myös verkostoituminen eri tahojen, muun muassa toisten yrittäjien ja kouluttajien kanssa. Rakentaja on tämän haastattelun perusteella eniten motivoitunut eli sitoutunut yritystoimintaan ja hän korosti, että hänellä hyvät välit yrittäjäverkostoon ja entiseen opiskelupaikkaansa, missä hän käy välillä neuvomassa. Rakentajan mielestä työskentely yhteistyökumppaneiden ja hyvän verkoston kanssa ovat tällä hetkellä hänelle tärkeitä asioita yrittäjyydessä. Samoilla linjoilla on myös Höylääjä.

Kyllä sieltä se verkostoituminen, se on hirmu tärkeä, niinku just tämä Kainuu Edun vetämä PYR-hanke – – niin kyllä se on luonu semmosen tietynlaisen ringin. (Höylääjä)

Suojaja yrittämiseen motivoi tällä hetkellä asiakaskunta, halu palvella heitä. Edelleen oman työn ja talouden turvaaminen on hänelle tärkeää. Lisäksi hän mainitsee

positiiviseksi tekijäksi sen, että saa tehdä puolison kanssa töitä. Toisaalta palkkatyö ei ole poissuljettu vaihtoehto.

Kaikkeen näkyy soppeutuvan...vaan oon toki pikkusen nyttien jo tuntunut, että vois sitä semmosta palkkatyötäki katella tässä. (Suojaaja)

Kuljettajan mielestä tällä hetkellä yrittäjyyteen sitouttaa se, että saa laskut hoidettua ja maksettua palkkaa itselle. Kuljettaja näkee mahdollisena myös siirtymisen takaisin palkansaajaksi. Säännöllinen kuukausipalkka houkuttelee.

No se on oikeestaan silleen, että siellä ku kerkesin 21 vuotta olla, niin sitähän kaipasi, elikä sieltähän jäi, että se oli varma työnantaja, se makso tili tuli joka toinen perjantai, ite kävit vaan töissä enemmän ja vähemmän, ja välillä teit ylitöitä ja sitten tuli enemmän rahhaa – – Emännän veli asuu Helsingissä, sillä ois kuskien paikkoja vapaana. Aika näyttää, ei sitä tiä missä sitä ollaan viiden vuoden päästä. (Kuljettaja)

Vaikka yrittämisessä nähtiin hyviä puolia, henkilöiden, jotka kokivat yrittäjyyden yksinpuurtamiseksi, puheissa kaikui kaipuu säännölliseen tuloon ja työyhteisöön.

Työolosuhteita, niinku märkää ja kuumaa ja sitä hirviää melua, sitä en kaipaa. – – Semmosia, mutta muuten mä kyllä tykkäsin olla siellä. (Suojaaja)

Ulkopuolisia henkilöitä työllistävät yrittäjät peilaavat rooliaan johtajana aiempiin esimiehiinsä.

Kato ku oli semmosia eläkeiän ja...jotka vaan nauttii palakkaa ja eivät ite tehneet mitään – – ku ei vaan ikinä ite ois semmonen, että nokkavartta pitkin kattelis ja ei pitäis omiensa puolta. Niitä en kaipaa yhtään. (Rakentaja)

Kantolan (2014) tutkimuksessa haastateltavien työtaustat ja -kokemukset erosivat toisistaan, joka vaikutti esimerkiksi kykyyn selvittää yrittäjyyden haasteista. Tässä tutkimuksessa henkilöiden työtaustat olivat hyvin samanlaiset. Silti tehtaalta irtisanotut olivat sitoutuneet eli motivoituneet yrittäjyyteen ja omaksuneet yrittäjyyden eri tavoin. Rakentaja ja Höylääjä eivät enää haaveilleet palkkatyöstä. Vaikka he eivät suoranaisesti

kutsuneet itseään yrittäjiksi, heidän verkostonsa oli huomattavasti laajempi kuin muilla haastateltavilla. Uusi sosiaalinen ympäristö, perhe ja vapaa-aika pystyivät paikkaamaan entisten työkavereiden jättämää aukkoa.

5.2.6. Tulevaisuuden toiveet

Toiveet tulevaisuudesta liittyivät yritystoiminnan kehittämiseen, omaan ja perheen hyvinvointiin.

Rakentaja toivoo voivansa toimia yrittäjänä eläkeikään saakka ja ajatuksissa on siirtää osuutta yritystoiminnasta pojalle. Pärjäämisen, erityisesti henkisen pärjäämisen, hän nostaa tärkeäksi motiiviksi. Yrittäjyydestä hän ajattelee nyt näin:

Vähän se sitä on, että pittää olla kekseliäs ja rohkee, ja sitten uskoa siihen asiaan – ihan niinku oikeesti –, että sillä pärjää. Että jos puolikkaalla motiivilla lähtee mukkaan, niin ei siinä pärjää. Siinä pittää olla kaikki tai ei mitään. Niin se vaan menneepi. (Rakentaja)

Höylääjä on erilaisissa hankkeissa mukana ja häntä kiinnostaa lisätyöntekijän palkkaaminen.

Ja jos niinku on suunniteltu, että emäntä ois enemmän siellä puutarhapuolella ja minä tuolla rakentamisen puolella, niin kyllä mä uskon, että siinä ja terveenä kun pysyis, niin siihen kun vielä yhden miehen pystyis palkkaamaan, niin silloin se menis aika mukavasti. (Höylääjä)

Suojaaja on tyytyväinen yrityksensä toimintaan, joskin samalla tunnustaa kilpailun ja tuotekehityksen haasteet. Lapset ovat lähestymässä murrosikää ja menojen kasvaessa säännöllinen tulo palkansaajana houkuttelee.

Tuttavayrittäjä kiteytti tämän yrittäjävapauden, se vaan vähän liian myöhään kiteytti sen, että kerittiin aloittaa jo. Että se on se yrittäjän vapaus siinä, että saapi päättää, että mitkä laskut jättää maksamatta. (Suojaaja)

Etsivä on palkansaajana, mutta näkee muutkin vaihtoehdot mahdollisina.

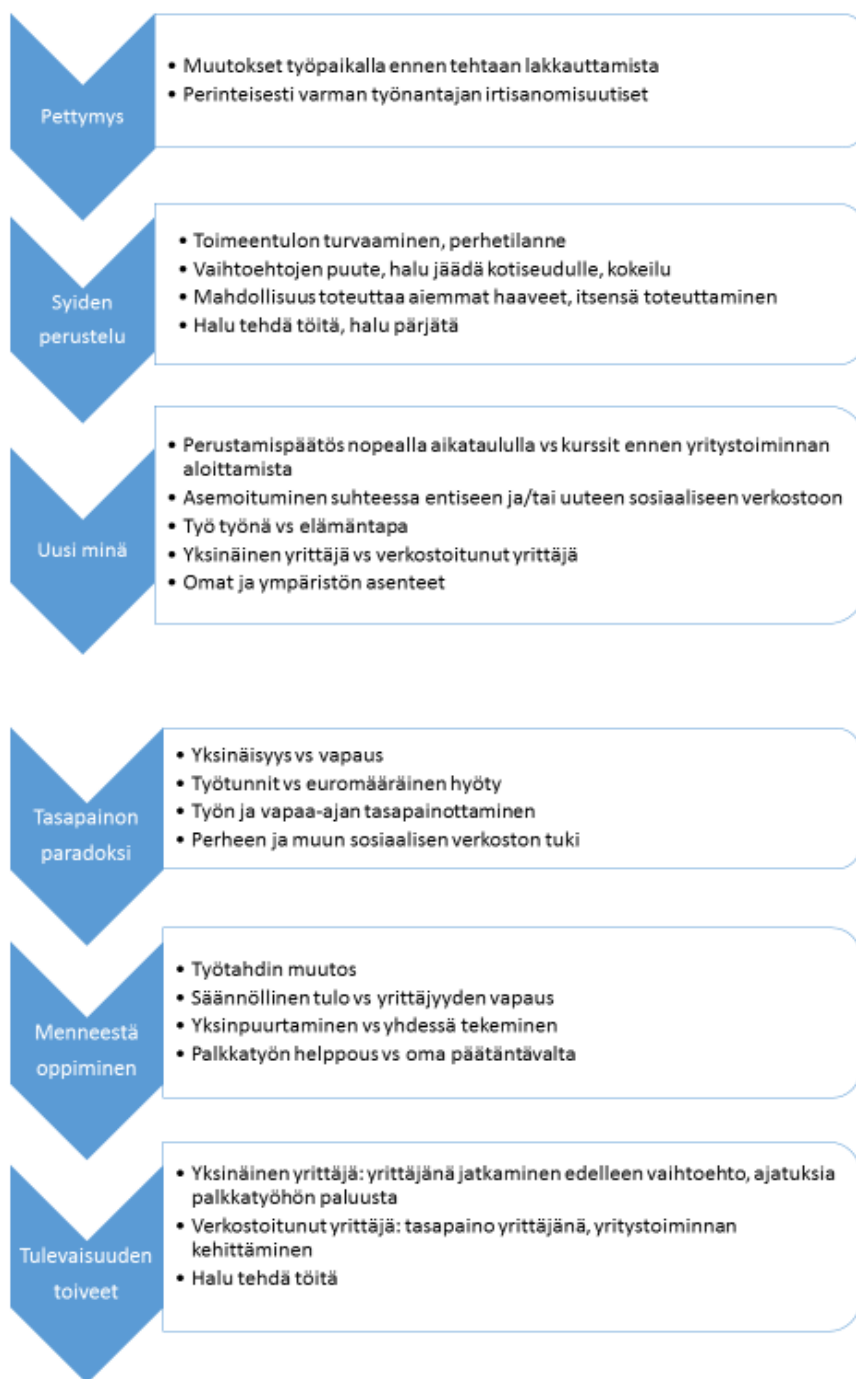
Muistuttaisin kaikille kanssa, kun yrittäminen on 24/7-hommaa, niin muistaa taas sen oman leppäämisen sitten. Ei pidä polttaa itseään loppuun. (Etsivä)

Kuljettaja on avoin tulevaisuudelle ja yrittäjyydestä hän sanoo seuraavaa:

Että itellähän, niinku yrittäjänä, sehän on jatkuvaa yt-neuvottelua, ajatko sinä halavemmalla vai minä ja miksi se ottaa nyt siltä ja miksi se ottaa nyt multa. Sitähän se on. (Kuljettaja)

5.3. Yhteenveto tutkimustuloksista

Narratiivit välittivät yksilötasolla koettuja, merkityksellisiä asioita identiteetin rakentumisessa ja tarinat koostuivat eri ajanjaksoille ajoittuvista tapahtumista sekä oman ja ympäristön vuorovaikutuksesta. Haastateltujen kertomuksista nousseet merkityksellisimmät seikat on havainnollistettu kuviossa 6 (s. 78). Pakkoyrittäjät kertovat entisestä työhistoriastaan, joka oli heillä kaikilla hyvin samankaltainen. Lisäksi he kertoivat *järjettömistä* toimista tehtaalla ennen sen lakkauttamista sekä yritystoiminnan aloittamiseen liittyvistä syistä. Yrityksen perustamiseen liittyvät kertomukset tukevat aiempia (Kautonen 2007; Pitkänen ym. 1992; Tervo ym. 2007, Niittykangas 2003; 2011; Block ym. 2010; Chen ym. 1998) yrittäjyystutkimuksia. Yrittäjyyden laukaisee usein jokin tilannetekijä, tässä tapauksessa tehtaan lakkauttaminen. Tehtaan lakkauttaminen oli *lopullinen niitti* eli laukaisutekijä yrittäjyydelle. Pakkoa he eivät juurikaan tunteneet yrityksen perustamiseen liittyvänä syynä, joskin paikkakunnalle jäänti ja osalle vaihtoehtojen puute perhetilanteen ohella vahvistivat ajatusta yrityksen perustamisesta. Perheen tuki, tuttava- ja yrittäjäverkostot, erilaiset kurssit ja halu tehdä töitä nousivat merkityksellisiksi tekijöiksi yritystoiminnan aloittamiselle. Toimeentulon turvaamisen lisäksi oma vapaus motivoi oman yritystoiminnan aloittamiseen.

Kuvio 6. Pakkoyrittäjän narratiivisen identiteetin muodostuminen.

Vaikka haastateltujen yritysten ikä oli 3–4 vuotta, pakkoyrittäjillä oli edelleen vaikea kutsua itseään yrittäjiksi. Osa oli silti verkostoitunut hyvin uuteen ympäristöön, osa kaipasi varsinkin *yksin pähkimisen* tilalle entisiä työkavereita ja haaveili välillä paluusta palkansaajaksi. Tämä tutkimus tukee aiempia tutkimuksia, että pakon vuoksi yritystoiminnan aloittaneet eivät ole homogeeninen ryhmä (Kantola 2014; Hytti 2003).

Pitkä työhistoria varmallalla työnantajalla ja uusi rooli yrittäjänä aiheuttaa kipuilua uuden identiteetin työstämisessä ja se on jokaisella yksilöllinen. Yrittäjäksi esittäytyminen voi olla edelleen vaikeaa ja vaikka tunnetaan yhtäläisyyttä yrittäjiin, haastateltavat eivät kuitenkaan tunne olevansa perinteisiä yrittäjiä. (ks. myös Kantola 2014; Hytti 2003.) Identiteetin muutosprosessissa kohti yksilön hyväksymää tilaa auttoivat aiemmat yrittäjäysintentiot, perheen tuki, erilaiset kurssit ja verkostoituminen uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Niille, jotka jäivät toiminnassaan yksin asiakkaiden ja uuden yritystoiminnan kanssa, yrittäjäksi identifioituminen uuteen työhön nousivat näissä kertomuksissa enemmän hapuilevaksi ja etsiväksi prosessiksi.

Yrittäjäidentiteetin omaksuminen vaikutti siis olevan työlästä heille, jotka eivät olleet verkostoituneet uusiin toimijoihin, kuten toisiin yrittäjiin. Asiakkaat paikkasivat entisten työkavereiden jättämää aukkoa ja ehkä tehdasaikana hyvin kaukainen asenne yrittäjyyttä kohtaan kuului heidän puheissaan. Toisaalta yritystoiminnan pyörittäminen auttoi näkemään yrittämisen jo uudessa valossa, mutta edelleen työtuntien määrä ja siitä saatava rahallinen korvaus tuntuivat olevan epäsuhteessa keskenään. Silti oma päätäntävalta ja puolison kanssa yhdessä tekeminen nousivat positiivisiksi seikoiksi ajan myötä. Kilpailu omalla toimialalla ja yrityksen kehittyminen nähtiin haasteellisena, mutta silti näillä yksinäisillä yrittäjillä oli kova tahto tehdä töitä, pärjätä ja palvella asiakkaita. He pitivät mahdollisena vielä palkansaajaksi paluuta.

Tutkimustuloksista voi sanoa, että verkostoituneet yrittäjät sen sijaan olivat rakentaneet tiedostetusti tai tiedostamattaan omaa uutta identiteettiään. Jo tehdasaikana heillä oli halu perustaa oma yritys, mutta *perhetilanne, talovelka tai oma tietämättömyys* estivät yritystoimintaan lähtemisen siinä vaiheessa. Intentiot yrittäjyydestä ja yritysverkostot jo

tehdasaikana helpottivat siirtymistä palkansaajasta yrittäjäksi. Lisäksi molemmat näistä verkostuneista yrittäjistä kävivät pitkähkön kurssin (toinen uuteen ammattiin, toinen vahvisti nuoruusajan osaamistaan) ja siellä heillä oli aikaa miettiä ja verkostoitua lisää.

Vaikka aiemmissa tutkimustuloksissa kurssien merkitys on osoittautunut vähäpätöisemmäksi kuin esimerkiksi sosiaaliset verkostot (ks. Kantola 2014: 130), tässä tutkimuksessa varsinkin yrittäjyyteen paremmin identifioituneet painottivat erilaisten kurssien merkitystä verkostoitumisen rinnalla. Kurssit mahdollistivat paitsi uuden oppimisen tai vanhan ammattitaidon pätevöittäminen, mutta myös tarvittavan ajan verkostojen luomiseen sekä erilaisten yritysmahdollisuuksien havaitsemiseen. Tuona aikana minäpystyvyys vahvistui ja irtisanotuksi tuleminen muuttui mahdollisuudeksi toteuttaa vuosien takainen haave yrityksen perustamisesta. Tämä tutkimus vahvistaa niitä tutkimustuloksia, joissa intentioiden ja yrityksen perustamisen välillä havaitaan yhteys. (ks. Niittykangas 2011; Välimäki ym. 2014). Lisäksi Ibarra (2003) mukaan pienet askeleet muutoksessa ovat psykologisesti kestävämpiä kuin suuret harppaukset (ks. Hägg 2011: 111).

6. TUTKIMUKSEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa peilaan tutkimustuloksia lukujen 2 ja 3 kirjallisuuskatsaukseen. Käyn läpi yrityksen perustamiseen johtavia syitä pakon seurauksena sekä pohdin pakkoyrittäjän narratiivisen identiteetin rakentumista. Lisäksi tämä luku sisältää tutkimuksen arvioinnin sekä tutkijan näkemyksen ajankohtaisista jatkotutkimusaiheista.

6.1. Yrityksen perustaminen pakon seurauksena

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää yksilötason syitä yrityksen perustamiseen tehtaan lakkauttamisen seurauksena. Lisäksi selvitettiin millaiseksi ja millaisten tekijöiden ympäröimänä haastateltujen käsitys omasta identiteetistä on muovautunut pakkoyrittäjyyden myötä.

Tutkimusongelma oli määritelty seuraavasti:

Millaisia tekijöitä yrityksen perustamiseen pakkotilanteessa nousee esille?

Miten yrittäjäidentiteetti on rakentunut siirryttäessä pakkotilanteesta palkkatyöstä yrittäjyyteen?

Tutkimusongelmaa selvitettiin seuraavanlaisilla kysymyksillä: Millaisia vaiheita ja toimijoita yrittäjyyteen kuuluu? Miksi yritys perustettiin ja mikä oli pakkoyrittämisen vaihtoehto? Mitä yrittäjänä toimiminen tällä hetkellä haastateltaville merkitsee? Millaisena he näkevät itsensä ja millaiseen ympäristöön he tuntevat kuuluvansa?

Yrittäjyystutkimusten (mm. Block ym. 2009; Auvinen ym. 2010; Niittykangas 2011; Kantola 2013; Kautonen 2007) mukaan palkkatyöstä yritystoimintaan siirtymiseen liittyy *veto- ja työntötekijöitä (pull and push factors)*. Työntötekijät nähdään usein pakkoyrittäjyyteen johtavina tekijöinä, kun taas vetotekijät viittaavat havaittuun mahdollisuuteen ja henkilön omista tarpeista kumpuaviin tekijöihin. Tilannetekijänä työttömyys tai irtisanomisen uhka liittyy usein pakkoyrittäjyyteen ja niin myös tässä tutkimuksessa.

Kukaan haastatelluista ei olisi perustanut omaa yritystä, mikäli UPM:n Kajaanin paperitehtaan toiminta olisi jatkunut. Irtisanomisen jälkeen oman yrityksen perustamissyiksi nousivat toimeentulon turvaamisen lisäksi myös halu kokeilla yrittämistä, kun vielä on iän puitteissa mahdollista, sekä halu toteuttaa itseään. Myös yhdessä tekeminen perheen kanssa sekä jopa kymmenien vuosien takainen aikomus, intentio edesauttoi päätöstä yrityksen perustamisesta tehtaan lakkauttamisen seurauksena. Haastateltavilla yrittäjyyteen liitetty suoriutumismotivaatio näkyi haluna pärjätä ja työn tekemisen tahto oli kaikille merkityksellinen motiivi. (ks. myös Chen ym. 1998.) Perustamiseen liittyvät syyt tukevat aiempia tutkimustuloksia myös niin, että erilaiset motiivit vaikuttavat meihin yhtä aikaa. (Niittykangas 2011; Williams & Williams 2014; Hytti 2003; Chen ym 1998.) Pakkoyrittäjien perhepiirissä ei ollut yrittäjiä entuudestaan, joskin perheen merkitys tuen antajana nousi vahvasti esille. Tämä havainto vahvistaa aiempia tutkimuksia (mm. Kantola 2014; Tervo & Haapanen 2007).

Yrityksen perustaminen oli syntynyt osalle haastatelluista hyvin nopealla päätöksellä heti lakkauttamisuutisen jälkeen. Osa haastateltavista oli kouluttautunut uuteen ammattiin tai pätevöittivät osaamistaan, jolloin kurssilla kehkeytyi halu ja mahdollisuus perustaa aiemmin haaveena ollut oma yritys. Kouluttautuminen antoi myös aikaa ja tilaa verkostoitua muun muassa toisten yrittäjien kanssa. Verkostoituminen nähdään yleensä mahdollisuusyrittäjyyteen liittyvänä ajallisena jatkumona, ei niinkään yksilön piirteenä. Aiemmissa pakkoyrittäjyystutkimuksissa on huomioitu aiemman työkokemuksen positiivinen merkitys aiempine verkostoineen, mutta uusien verkostojen merkityksellisyyttä pakkoyrittäjille ja niihin kuulumista on tutkittu vähän. (Niittykangas 2011; Giacomini ym. 2011; Block & Wagner 2010; Hägg 2011.) Mitä verkostoituminen yrittäjien keskuudessa käytännössä tarkoittaa onkin kiinnostava tutkimusaihe yrittäjyyttä kehitettäessä.

Pakon käsite tarkoitti haastatelluille voimakasta, ulkopuolisen aiheuttamaa pakkoa; on oikeasti pakko tehdä jotain, mitä joku ulkopuolinen määrää. Pakko ei esiintynyt juurikaan narratiiveissa, joskin Kantolan (2014) tutkimuksen mukaan pakon edessä yrityksen perustaneilla pakko jollakin tavalla (häpeä, uhrautuminen) seuraa yrityksen

taivalta. Toisaalta Hytin (2003: 276) mukaan esimerkiksi työttömyyden taustalta yrittäjäksi lähteneet antavat jokainen erilaisen merkityksen asioille, jolloin työttömyys voidaan nähdä myös laukaisijana (ks. myös Niittykangas 2011) pitkään haaveena olleelle yrittäjyydelle. Tähän tutkimukseen osallistuneiden mukaan oma päätös määritteli tekemisen. Irtisanottujen kertomuksissa ei noussut henkilökohtaisesti esiin uhrautuminen ehkä siitä syystä, että yli 500 muutakin henkilöä oli irtisanottu. Pakosta yrittäjiksi lähteneet tunsivat itsenä mieluummin pärjääjiksi ja tunsivat harmia muiden, *joilla ei ole resursseja enää työelämään*, puolesta.

6.2. Verkostoituneet ja yksinäiset pakkoyrittäjät

Narratiiviseen identiteettiin kuuluu tämän hetken ja tulevaisuuden lisäksi myös menneisyys. Identiteetti muodostuu kerroksittain ja sen sanotaan olevan dynaaminen, jolloin muuttuvan työelämän myötä yksilö joutuu muokkaamaan ja uudistamaan omaa työidentiteettiään. (mm. Eteläpelto 2009: 94). Haastateltavat olivat sitä mieltä, että ehkä ei ole järkevää mennä kertomaan irtisanotuille *viisauksia* juuri silloin, kun irtisanomistilanne on akuutti. Heidän mielestään jokainen joutuu itse käymään tietyt asiat läpi, jonka jälkeen yksilö voi olla valmis ottamaan neuvoja vastaan. Sosiaalinen vuorovaikutus (ks. Hägg 2011: 98) voidaan ymmärtää oppimisympäristönä, jossa ihmiset yhdessä pohtivat kohtaamiaan asioita. Se mahdollistaa jaetun tai yhteisen tiedon tuottamisen ja parhaimmillaan antaa tilaa uusille merkityksille. Ibarra (2003) mukaan identiteetit muuttuvat käytännössä tekemällä uusia asioita, vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja tulkitsemalla elettyä, olevaa ja tulevaa elämäntarinaa rakentamalla niiden välillä juonta, joka luo elämään merkityksellisyyden (viitattu Hägg 2011: 110).

Verkostoituneet pakkoyrittäjät olivat tasapainossa identiteettinsä kanssa sekä töissä että kotona. Yrittämisen ensimmäiset vaikeat vuodet oli ohitettu ja vaikka työpäivät olivat edelleen pitkiä, elämä tuntui mielekkäältä. Verkostoituneet yrittäjät olivat omaksuneet jo muutoksen tuomat haasteet ja katsoivat elämää enemmän eteenpäin. He tunsivat kuuluvansa osaksi yrittäjien muodostamaa verkostoa, vaikka itsensä kutsuminen yrittäjäksi oli edelleen hieman *noloa*. Heidän kykynsä verkostoitua oli joko kehittynyt tai

erilaiset hankkeet kohdistuivat juuri heidän toimialalleen, jolloin heidän minäpystyvyys koheni yhteistyökuvioiden ja onnistumisien kautta. Osallisuus merkitseekin kuulumista johonkin ryhmään ja koskee työidentiteetin rakentumista vuorovaikutuksessa muihin. (Hägg 2011: 77; Eteläpelto 2009: 107.)

Yksinäiset yrittäjät sen sijaan eivät *mainostaneet* esimerkiksi tuttavapiirissä olevansa yrittäjiä ja heidän identiteettinsä haki edelleen muotoa entisen työntekijän ja nykyisen, itsenäisen yrittäjän väillä. Voimavarat kuuluivat pitkälle yritystoiminnan kehittämiseen ja tulojen ja menojen tasapainottamiseen sekä *yksin pähkimiseen*, joskin toisen yrittäjän alkutaival varmistui entisen työnantajan tilauksilla. Nämä tekijät sekä kaipuu säännölliseen tuloon joko estivät tai hidastivat yrittäjäksi identifioitumista. (ks. myös Ekholm 2015: 81.) Heillä ei ollut joko kykyjä tai resursseja kehittää uutta identiteettiään tai suuren muutoksen läpiviemiseen tarvittavaa tukea; taloudellista, henkistä, ammatillista. Toisaalta aiempi työidentiteetti voi olla edelleen hallitseva tai työidentiteetti siinä elämänjaksossa ei ollut niin tärkeä, vaan merkityksellisyys koettiin muissa rooleissa. (ks. myös Eteläpelto 2009: 107–115; Hytti 2003.) On myös mahdollista, että asiakkaat luovat uuden sosiaalisen verkoston ja sitä kautta yrittäjyys omaksutaan vaiheittain. Vai onko niin, että näiden yksilöiden piirteet ovat soveltuvampia säännölliseen palkkatyöhön? Piirreoteoreettinen näkökulma yksinään koetaan joka tapauksessa yrittäjyystutkimuksessa liian ohueksi tavaksi tarkastella yrittäjyyttä. (esim. Niittykangas 2011.)

Tarinoista löytyi viitteitä Kantolan (2014) tyypittelemistä Purjehtijoista, Ajelehtijoiden ja Rantautuneiden yhdistelmästä ja yksi Hukkunut, jonka yritystaival loppui kilpailutilanteen vuoksi vuoden toiminnan jälkeen. Hän toimi palkansaajana haastatteluhetkellä. Koska Kantola (2014) lähestyi pakkoyrittäjyyttä selviytymiskeinojen kannalta, aukottomia yhtäläisyyksiä tähän tutkimukseen ei voinut nimetä. Työhön liittyvät taustatekijät, sukupuoli ja ikä olivat tämän tutkimuksen haastateltavilla hyvin samanlaiset. Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että jako yksinäisiin ja verkostoituneisiin pakkoyrittäjiin auttaa ymmärtämään identiteetin rakentumista suhteessa itseen ja muihin ja lisää ymmärrystä monisäikeiseen ilmiöön.

Identiteetin rakentaminen sosiaalisena oppimisena (ks. mm Hägg 2011: 77) ja yrittäminen yleensäkin elinikäisenä oppimisprosessina (ks. Niittykangas 2011: 126) nousevat mielenkiinnon ja käytännön kehittämisen kohteiksi jatkossakin. Työelämä on muuttunut globaaliksi ja pirstaleiseksi ja ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta ja avointa mieltä tarvitaan erilaisten ratkaisujen löytämiseksi. Yrittäjyystutkimuksessa olisi hyvä yhdistää eri tieteenaloja, jotta yrittäjyyttä voidaan ymmärtää ja kehittää kokonaisuutena yksilön, liiketoiminnan ja ympäristön kannalta. Monitieteisyyttä yrittäjyystutkimukseen on kaivattu myös muissa yrittäjyystutkimuksissa (mm. Niittykangas 2003: 139; Hytti 2003: 49; Puhakka 2002). Lisäksi tutkimustyötä tehdään vuosittain huomattava määrä, mutta vain osa käsittääkseni tavoittaa 'tavallisen' kuluttajan. Tässä tutkimuksessa on suosittu analysointimenetelmänä narratiivien analysointia. Tutkimustyön rinnalle olisi lienee hyödyllistä entisestään lisätä suuren massan tavoittamia ja suosimia muotoja, kuten erillisiä kertomuksia ja artikkeleita.

Jotta yrittäjyystutkimus voi auttaa erilaisten resurssien ja toimenpiteiden, kuten koulutus ja tukitoimenpiteet, kohdentamista, on perusteltua eritellä tieteellisesti pakko- ja mahdollisuusyrittäjyys eri termeillä. Tämä tutkimus kuitenkin vahvisti sitä käsitystä, että erilaiset motiivit vaikuttavat yrityksen perustamiseen limittäin (mm. Niittykangas 2011; Williams & Williams 2014) ja pakkoyrittämisestä yleisenä terminä kannattaisi luopua, mikäli yrittäjien samanarvoisuutta ja yrittämistä yleensäkin halutaan edistää. Uuden identiteetin hitaaseen omaksumiseen voi olla yhtenä osasyynä juuri tämä pakkoyrittäjyyden negatiivinen pakko-sana-leima sekä se, ettei identiteetin muutokseen valmenneta. Hägg (2011: 213) on tutkimuksessaan todennut, että valmennus ja identiteetin työstäminen näkyväksi itselle ja muille tarinan keinolla auttaa yrittäjäidentiteetin muutoksessa.

Tämä tutkimus kuvastaa pakkoyrittäjyysilmiön monimuotoisuutta ja tukitoimet esimerkiksi uuden identiteetin rakentamiseen kaipaavat lisää monitieteellistä ja pitkäikäistä tutkimusotetta. (esim. Varamäki ym. 2014: 212.)

6.3. Tutkimusprosessin luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerejä ovat esimerkiksi uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus. Uskottavuus kriteerinä tarkoittaa sitä, että tutkijan käsitykset ja tulkinnat vastaavat tutkittavien käsitystä. Siirrettävyys tarkoittaa tutkimuksen yleistettävyyttä. Varmuutta voidaan lisätä huomioimalla tutkimukseen odottamattomasti vaikuttavat ennakkoehdot. Vahvistuvuus toteutuu, mikäli tehdyt tulkinnat ovat verrattavissa muihin vastaavaa ilmiötä koskeneisiin tutkimuksiin. (Eskola & Suoranta 1998: 212–213.)

Polkinghorne (ks. Karjalainen & Auvinen 2012: 18) nostaa esiin neljä narratiivisen aineiston laatuun vaikuttavaa tekijää: itse käytetyn kielen rajoitteet kokemusten ja merkitysten kuvauksessa, mahdollisesti tietoisuuden ulkopuoliset merkitykset, haluttomuus paljastaa tiettyjä, mahdollisesti negatiiviseksi koettuja asioita itsestään sekä tarinoiden rakentumisen kompleksisuus, johon liittyy muun muassa monisyinen vuorovaikutustilanne tutkijan kanssa. Tämän narratiivisen tutkimuksen haasteellisuuden yksi haastateltavista kiteyttää näin:

Ja toiset ihmiset ei halua puhua siitä (irtisanomisesta) ollenkaan, jotkuhan mennee ihan lukkoon, ne ei sano vaikka niiltä kyssyyki.

Koska tutkija toimii narratiivisessa tutkimuksessa tulkkina lukijan ja kertojan välillä, tutkimuksen täytyy olla uskottava, sillä lukija arvioi lopulta tutkimuksen pätevyyden. Polkinghornen (2007) mukaan on tärkeää, ettei kirjoittaja pyri kuvauksessaan aiheettomasti ylittämään sitä tasoa, joka narratiivisella tutkimuksella voi ylipäättään sen ominaispiirteisiin nähden olla (ks. Karjalainen ym. 2012: 18).

Tavoitteena oli saada luotua avoin ilmapiiri haastatteluun ja siihen valitut neuvottelutilat antoivat hyvät puitteet. Myös se, etten tutkijana tuntenut haastateltavia poisti tiettyjä esteitä kerronnassa. Kenelläkään haastatelluista ei ollut kiireen tuntua. Haastattelut on litteroitu sanatarkasti, joten tutkimusaineistoon oli hyvä palata yhä uudelleen.

Haastattelun teemat olivat etukäteen huolellisesti mietittyjä ja tutkijan mielestä rauhallinen ja avoin ilmapiiri rohkaisi haastateltavia vastaamaan ja kertomaan mahdollisimman avoimesti tutkimusongelmaan liittyvistä asioista. Käsitteitä ei ollut syytä tarkentaa, mutta kuten Polkinghorne (2007) edellä huomioi, kieli voi asettaa rajoitteita kokemusten ja merkitysten kuvauksessa ja toki jotakin tärkeää on voinut jäädä tutkijalle kertomatta. Haastattelu oli tutkijan mielestä narratiivisen tutkimuksen haasteista huolimatta hyvä valinta elämän käännekohdan ja mitä se yksilötasolla merkitsee, tutkimiseen. Vastaavaa tutkimustietoa oli vähän saatavilla, mutta silti teoriaosuudessa esitettyyn tutkimustietoon voitiin tehdä vertailuja tutkimustuloksissa ja johtopäätöksissä.

Tutkimuksen toteutus (käytetyt tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät, tutkimuskohde, aineiston keruuprosessi ja analysointimenetelmä) esiteltiin yksityiskohtaisesti luvussa neljä. Karjalaisen ym. (2012: 30) mukaan narratiivisissa tutkimuksissa tulisi kiinnostus kohdistaa laadukkaita aineistoja ja yleensäkin tutkimuksen validiteettia parantavaan huolelliseen raportointiin.

Tutkimustulosten ei ole tarkoituskaan olla oikeita tai väriä, sillä kertomusten ymmärtäminen nivoutuu luonnollisesti tutkijan tapaan ymmärtää ja tulkita ympäröivää maailmaa ja ihmisiä. Tutkimuksen eteneminen Kautosen (2007) mallin ja Kantolan (2014) teemoittelun mukaan antaa lukijalle käsityksen siitä, mitkä asiat yrityksen perustamisessa ja identiteetin rakentumisessa nousevat pakkoyrittäjille merkitykselliseksi. Tutkimuksen tavoitteena on ollut välittää mahdollisimman objektiivisesti asioita ja tunteita, joita haastateltavat nostivat esiin haastattelutilanteessa. Näin ollen tämä tutkimus täyttää laadulliselle tutkimukselle asetetut tavoitteet.

6.4. Jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen edetessä nousi esiin tarve monitieteellisestä ja käytännön läheisestä tutkimusotteesta. Sen sijaan, että mietitään, kuka on sopiva yrittäjäksi, yrittäjyyttä voitaisiin tutkia entistä enemmän kasvu- ja oppimisprosessina. Tutkimustyö edesauttaisi

eri tukitoimenpiteitä, joilla vahvistetaan yrittäjyyden jatkuvaa kehittämistä ja eri tukimuotojen tuloksellisempaa kohdentamista (ks. myös Block & Wagner 2010). Käyn seuraavaksi läpi muutamia jatkotutkimusehdotuksia.

- 1) Miten yrittäjiksi alkaneiden taloudelliset esteet on poistettu rakennemuutosten ja irtisanomisten jälkeen?

Haastateltavat kokivat yrityksen alkutaipaleen haasteelliseksi. Kun ihminen jopa vuosikymmeniä kestäneen työuran jälkeen irtisanotaan ja hän haluaa edelleen tehdä töitä, olisi tärkeää tutkia, mitä taloudellisten ja henkisten esteiden poistamiseksi siirryttäessä palkkatyöstä yrittäjyyteen on tällä hetkellä tehty. Tutkimuksessa selvitettäisiin, miten tukitoimenpiteet auttavat esimerkiksi identiteetimuutoksessa ja siinä, ettei elannon hankkimiseen kulu muutoksen yhteydessä liikaa yksilön voimavaroja.

- 2) Pakkoyrittäjän identiteetin muutos ja siihen valmentaminen

Kaikki haastatellut olivat käyneet muun muassa yrittäjäkurssin. Kurssien sisältöä kannattaisi tutkia ja tarvittaessa laajentaa koskemaan liiketoiminnan ja ympäristön lisäksi myös yksilöä itseään. Kouluttajien tietoisuuden lisääminen olisi myös hyvä tutkimuksen kohde. Miten yrittäjiä ja asiantuntijoita valmennetaan muutoksen läpikäymiseen?

Tässä tutkimuksessa pakkoyrittäjät jaettiin kertomusten perusteella yksinäisiin ja verkostoituneisiin yrittäjiin. Jatkossa verkostoituminen juuri pakkotilanteen jälkeen kaipaisi lisää tutkimusta. Miten verkostoituminen käytännössä toimii ja miten sitä voidaan tukea? Monitieteellinen tutkimus.

- 3) Yleinen keskustelu yrittäjyydestä

Millä tavoin yrittäjyydestä keskustellaan ja miten suvaitseviin asenteisiin ja minäpystyvyyteen vaikutetaan jo varhaisiässä? Yrittäjien (pitkän linjan yrittäjä ja alkava yrittäjä) käsitykset itsestä ja muista yrittäjistä. Onko yrittäjyydessä oma hierarkia ja jos

on, niin millainen ja mistä se kumpuaa? Olisi myös mielenkiintoista tietää enemmän niistä syistä, jotka lopulta ”ajavat” palkansaajan yrittäjäksi ja pohtia sitä, miten yksilötason päätösprosessia voisi helpottaa.

4) Kertomuksia pakkoyrittäjyydestä

Pakkoyrittäjyystutkimus kaipaa pitkittäistutkimusta, jotta tulokset eivät jäisi vain hetken kuvaukseksi, jolloin johtopäätöksissä ei ole jatkumoa. Mitä yrittäjille kuuluu nyt, mihin sosiaalisen verkostoon he kuuluvat, miten yritystoiminta on kehittynyt, miten perhe, joka oli suurin tukija muutoksessa, jaksaa?

LÄHTEET

Aaltio, I. (2007). Yrittäjien uudet identiteetit talouselämän muuttuvassa toimintaympäristössä. Koulutuksellisia näkökohtia. Teoksessa: *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*, 62–77. Toim. Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50: 2, 179–211.

Alatalo, J., H. Räisänen & M. Tuomaala (2011). Metsäalan rakennemuutos työvoiman näkökulmasta. *Työpoliittinen aikakauskirja* 2, 39–53.

Almiala, M. (2008). Mieli paloi muualle - opettajan työuran muutos ja ammatillisen identiteetin rakentuminen. Väitöskirja. Joensuun yliopisto: *Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja No. 128*.

Auvinen, T., H. Niittykangas & T. Kuhmonen (2010). Yrittäjän subjektiivinen rationaalisuus mekanististen selitysmallien maailmassa. Esimerkkinä paikallinen kehittäminen. *N:O 366/2010 Working paper. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu*. ISBN 978-951-39-4059-1.

Block, J. & P. Sandner (2009). Necessity and opportunity entrepreneurs and their duration in self-employment: Evidence from German micro data. *Journal of Industry, Competition and Trade* 9: 2, 117–137.

Block, J. & M. Wagner (2010). Necessity and opportunity entrepreneurs in Germany: Characteristics and earnings differentials. *Schmalenbach Business Review (SBR)* 62: 2, 154–174.

Chen, C., P. Greene & A. Crick (1998). Does entrepreneurial self-efficacy distinguish entrepreneurs from managers? *Journal of Business Venturing* 13: 4, 295–316.

Ekholm, M. (2015). Yrittäjämäisyys ja yrittäjäyys identiteetin osana. Vertailussa Saksa, Suomi ja Viro. Pro gradu –tutkielma, sosiaalipsykologia. Tampereen yliopisto.

Eskola, J. & J. Suoranta (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eteläpelto, A. (2009). Identiteetti ja subjektiivisuus työn muutoksessa. Teoksessa: *Työ, identiteetti ja oppiminen*, 90–178. toim. Eteläpelto, A., Collin, K. & Saarinen, J. Helsinki: WSOYpro Oy.

Giacomin, O., F. Janssen, J. Guyot & O. Lohest (2011). Opportunity and/or necessity entrepreneurship? The impact of the socio-economic characteristics of entrepreneurs. *Munich Personal RePEc Archive. MPRA Paper No. 29506, posted 15. March 2011 09:39 UTC*. Saantitapa: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/29506/2/MPRA_paper_29506.pdf

Heikkinen, E. (2007). Yrittäjän persoonallisuus ja sen yhteys yrityksen kasvuun Big Five –teorian mukaan tarkasteltuna. Väitöskirja. *Jyväskylä Studies in Business and Economics 60*. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta.

Heinonen, J., A. Kovalainen, K. Paasio, T. Pukkinen & J. Österberg (2006). Palkkatyöstä yrittäjäksi: tutkimus yrittäjäksi ryhtymisen reiteistä sosiaali- ja terveysalalla sekä kaupallisella ja teknisellä alalla. *Turun kauppakorkeakoulu. Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Sarja B tutkimusraportteja*. Tampere: Kirjapaino Esa Print Tampere.

Hirsjärvi, S., P. Remes & P. Sajavaara (2007). *Tutki ja kirjoita*. 13. painos. Helsinki: Tammi.

Huuskonen, V. (1995). Yrittäjäksi ryhtyminen: teoreettinen viitekehys ja sen koettelu. Väitöskirja. *Publications of the Turku School of Economics and Business Administration, Series A-2:1992*. Turun kauppakorkeakoulu. 2. painos. Kaarina Tasopaino Oy.

Hytti, U. (2003). Stories of entrepreneurs: narrative construction of identities. Väitöskirja. *Turku School of Economics and Business Administration, Series A-1:2003*.

Hägg, O. (2011). Yrittäjäysvalmennus ja yrittäjäidentiteetti. Väitöskirja. *Acta Universitatis Tamperensis 1618*. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö.

Hänninen, V. (1999). Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Väitöskirja. *Acta Universitatis Tamperensis 696*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Kainuun Maakunta –kuntayhtymä. Äkillisen rakennemuutoksen hoito Kajaanissa. Tiedote 8.9.2010.

Kantola, J. (2014). Narrating coping experiences of necessity entrepreneurs. Väitöskirja. *Acta Wasaensia 298*. Vaasan yliopisto. Johtaminen ja organisaatiot.

Karjalainen, K. & T. Auvinen (2012). Narratiivisuus ja liiketaloustieteet. Näkökulmia yrittäjyyteen. *N:o 373/2012 Working paper*. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.

Kaukoranta, I. (2016). Yt-tilastot 2015. SAK [verkkójulkaisu]. Saantitapa: http://d1aq5jbsszuf44.cloudfront.net/materials/ytkk1415_e3c4.pdf [viitattu 20.5 2016].

Kaunismaa, P. & A. Laitinen (1998). Paul Ricouer ja narratiivinen identiteetti. Teoksessa *Jaettu jana, ääretön raja*, 168-195. toim. Kuhmonen Petri ja Sillman Seppo. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Filosofian julkaisuja 65.

Kautonen, T. (toim.) (2007). *Vastentahtoinen yrittäjyys*. Työpoliittinen tutkimus 327. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.

Keloharju, M., S. Knüpfer & J. Tåg (2016) Equal opportunity? Gender gaps in CEO appointments and executive pay (February 9, 2016). *IFN Working Paper No. 1111; Harvard Business School Research Paper Series No. 16-092*. Saantitapa: <http://ssrn.com/abstract=2730207> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2730207>

Koiranen, M. (1993). *Ole yrittäjä. Ulkoinen ja sisäinen yrittäjyys*. Tampere: Tammer-Paino.

Kuratko, D. F. & R.M. Hodgetts (2007). *Entrepreneurship: theory, process, practice*. Mason, OH: Thomson/SouthWestern, 2007.

Laitinen, M., & K. E. Nurmi (2007). Aktiivinen kansalainen yrittäjänä. Teoksessa: *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*, 78–100. toim. Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Lämsä, A-M. & T. Hautala (2004). *Organisaatiokäyttötymisen perusteet*. Helsinki: Edita.

Niittykangas, H. (2003). Yrittäjä ja yrityksen toimintaympäristö. Jyväskylän yliopisto *Taloustieteiden tiedekunnan julkaisuja 134/2003*.

Niittykangas, H. (2011). Alueellinen yrittäjyys. *N:O 369/2011 Working paper*. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.

Niittykangas, H., H. Littunen & U. Kinnunen (1998). Työttömyydestä johtuva pakko yrityksen perustamisssynä. *Liiketaloudellinen aikakauskirja 21*, 86–104.

Nuotio, T. (2012). Kainuun mallia tulee vielä ikävä. *Kainuun Sanomat* 17.12.2012, A2-A3.

Nurmenniemi, H. (2013). Palkkatyöstä yrittäjäksi. Sosiaali- ja terveysalalla toimivien yrittäjien ajattelutavan muutoksista. Väitöskirja. *Jyväskylä Studies In Business And Economics 122*. Jyväskylä.

Pitkänen, S. & K. Vesala (1998). Yrittäjyysmotivaatio Kymen ja Vaasan lääneissä. Vertaileva tutkimus yrittäjyyteen ohjaavista tekijöistä. *Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu. Tuotantotalous/Tutkimusraportti 9*.

Pojjula, S. & R. Ahonen (2007). *Irtisanotut. Menetykset, muutos ja selviytyminen*. Jyväskylä: Gummerus.

Polkinghorne, D.E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *Qualitative Studies in Education* 8: 1, 5–23.

Puhakka, V. (2002). Yrittäjän persoonallisuus – miksi ja miten sitä kannattaa tutkia. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 2, 199–207.

Pärnänen, A. (2014). Itsensä työllistäjän muuttuva kuva [verkojulkaisu]. Tieto&trendit –talous- ja hyvinvointikatsaus 1/2014 13.2.2014, Tilastokeskus. [viitattu 23.4.2016]. - Saantitapa: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/52/#sthash.MJP3UVJq.dpuf>

Ristimäki, K. (2004). Yrittäjäksi identifioituminen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus nuorten yrittäjyyteen liittyvän identiteetin kehityksestä. Väitöskirja. *Acta Wasaensia 130*. Vaasan yliopisto. Johtaminen ja organisaatiot.

Ristimäki, K. (2007). Yrittäjyyskasvatuksen osalliset. Teoksessa: *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*, 32–43. toim. Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Ruohotie, P. (1998). *Motivaatio, tahto ja oppiminen*. Helsinki: Edita.

Salmela-Aro, K. & J-E. Nurmi (2002). Motivaatio elämänkaaren siirtymissä. Teoksessa: *Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet*, 54–66. toim. Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. Keuruu: Otava.

Sintonen, T. (2008). Diversiteetti ja narratiivisuus: tutkielmia diskursiivisesta organisaatiotodellisuudesta. Väitöskirja. *Jyväskylä studies in Business and Economics 64*. Jyväskylän yliopisto.

Stenholm, P., S. Suomalainen, A. Kovalainen, J. Heinonen, J. & T. Pukkinen (2015). Global Entrepreneurship Monitor. Finnish 2014 Report. *Turun yliopiston kauppakorkeakoulu. Sarja A Tutkimusraportteja. A 1 / 2015*.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-5528. työttömien taustat 2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.4.2016].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyokay/2014/03/tyokay_2014_03_2015-12-11_tie_001_fi.html

Suomen Yrittäjät (ylläpitäjä). (2016). Suomen Yrittäjien kotisivut (www-dokumentti).
Saantitapa: <http://www.yrittajat.fi> [viitattu: 15.4.2016].

Suoranta, I. (2016.) Yt-tilastot 2015. [verkkajulkaisu]. SAK. [viitattu: 22.4.2016].
Saantitapa: http://d1aq5jbsszuf44.cloudfront.net/materials/ytkk1415_e3c4.pdf

Tervo, H. & M. Haapanen (2007). Miksi naisia on vain vähän yrittäjinä? *Kansantaloudellinen aikakauskirja 1*, 28–43.

Timmons, J. A., A. Zacharakis & S. Spinelli cop. (2004). *Business plans that work: a guide for small business*. New York, N.Y: McGraw-Hill.

Varamäki, E., S. Joensuu & A. Viljamaa (2014). Yrittäjyysaikomusten muutos ja aikomusten yhteys käyttäytymiseen valmistumisen jälkeen. *Liiketalouden aikakauskirja* 3, 211-232.

Virtanen, S. (2007). *Yhtiöstä yksiköksi. UPM Kajaani 100 vuotta*. Otavan Kirjapaino Oy.

Williams, N. & C.C. Williams (2014). Beyond necessity versus opportunity entrepreneurship: some lessons from English deprived urban neighbourhoods. *International Entrepreneurship and Management Journal* 10: 1, 23–40.

YLE 2012. Tehdäänkö palkollisista yrittäjiä puolipakolla? A-studio 11.12.2012.

YLE 2015. Slush ja sanktiot. A-studio 11.11.2015

LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELURUNKO

Nimi:

Ikä:

Koulutustausta:

Palveluvuodet UPM:llä: tehtävänimike UPM:llä:

Puhelinnumero: E-mail:

Oma yritys (nimi, toimiala, ikä):

Työntekijöiden lukumäärä (ovatko entisiä upm:läisiä)?:

Mitkä ovat henkilökohtaiset tavoitteet yrittämisessä? Mitkä ovat tärkeimmät yrityksesi tavoitteet?

Pystytkö erittelemään, kuinka kauan ennen tehtaan lakkauttamista aloit pohtia omaa yritystoimintaa?

Mitkä tekijät laukaisivat päätöksen yrityksen perustamisesta?

Mitkä olivat omat henkilökohtaiset motiivit yrittämiseen yritystä perustettaessa? Ovatko ne edelleen samat?

Oliko sinulla jokin tai joitakin ulkopuolisia henkilöitä tai tahoja, jotka ns. puskiivat sinua yrittäjyyteen?

Oletko itse toiminut aiemmin yrittäjänä tai onko mahdollisesti perhepiirissäsi yrittäjiä?

Mitä ajattelit yrittäjyydestä silloin, kun työskentelit UPM:llä?

Kuvaile mitä yleisesti käsität termillä yrittäjyys?

Mitä käsität termillä yrittäjä?

Entä itsensä työllistäjä?

Mitä yrittäjyys sinulle henkilökohtaisesti merkitsee?

Oliko sinun jollakin tavalla pakko aloittaa yritystoiminta? Mitä tarkoitat pakolla?

Kasvoitko mielestäsi yrittäjyyteen vai tuliko päätös perustamisesta nopealla aikataululla?

Kuvaile aiempaa kokemusta tältä alalta? Mitä muita vaihtoehtoja sinulla oli työllistymisen suhteen?

Olisitko alkanut yrittäjäksi, mikäli irtisanomistilannetta ei olisi tapahtunut?

Mistä sait apua yrityksen perustamiseen?

- henkistä neuvontaa
- taloudellista neuvontaa
- ammattillista neuvontaa?

Millaista konkreettista apua kaipasit yrityksen alkuvaiheessa? Entä nyt?

Kuinka vahvaksi koit oman ammattitaitosi perustamishetkellä asteikko 1-5?

Kuka tai ketkä ovat olleet suurimmat tukijat (henkinen, taloudellinen, ammatillinen) näinä yrityksen alkuvuosina?

Mitkä ovat henkilökohtaiset tavoitteet yrittämisessä? Mitkä ovat tärkeimmät yrityksesi tavoitteet?

Mitä kaipaavat edelleen entisestä työpaikastasi? Mitä et kaipaa?

Mitä haluaisit sanoa irtisanomistilanteeseen joutuvalle?

Mitkä asiat motivoivat eli sitouttavat sinua jatkamaan omaa yritystoimintaa?

Millaisia henkilökohtaisia ja ympäristön asettamia haasteita ja mahdollisuuksia tulevaisuudessa näet yritystoimintasi jatkuvuudelle?

Kadutko sitä, että olet nyt yrittäjä etkä enää paperitehtaalla töissä?

Haluatko lisätä jotain vielä aiempiin vastauksiin?